

Shut up, fatass!
Vokatiivisten puhutteluiden kääntäminen
***South Parkin* DVD- ja televisiotekstityksissä**

Johanna Sauna-aho
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Englannin kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2014

Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot
Englannin kääntämisen ja tulkauksen opintosuunta
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

SAUNA-AHO, JOHANNA: Shut up, fatass! Vokatiivisten puhutteluiden kääntäminen *South Parkin* DVD- ja televisiotekstityksissä

Pro Gradu -tutkielma, 71 sivua ja englanninkielinen lyhennelmä 8 sivua
Helmikuu 2014

Tutkin pro gradu -työssäni vokatiivisten eli erillisellä sanalla tapahtuvien puhutteluiden kääntämistä *South Parkin* televisio- ja DVD-tekstityksissä. Tutkimuskysymyksiä oli kaksi: Miten televisio- ja DVD-tekstitykset eroavat toisistaan vokatiivisten puhutteluiden kääntämisen suhteen? Onko alatyyliset vokatiivit sisällytetty käännöksiin, ja jos on, miten?

Tarkastelin puhuttelusanojen kääntämistä kahdesta näkökulmasta. Ensin selvitin, miten suuri osa minkäkin tyyppisistä puhuttelusanoista on sisällytetty tekstityksiin ja eroavatko käännöstävät. Tätä varten ryhmittelin alkutekstissä esiintyvät puhuttelusanat niiden tyyppin mukaan kahdeksaan ryhmään. Toiseksi tutkin, vaikuttaako puhuttelusanan funktio siihen, päätyykö puhuttelusana tekstitykseen. Tätä varten jaottelin alkutekstissä esiintyvät puhuttelusanat niiden funktion mukaan kuuteen ryhmään.

Tutkimusaineistona oli kolme sarjan kolmannen kauden jaksoa tekstityksineen. Vertasin tekstityksissä esiintyviä puhuttelusanoja määrällisesti toisiinsa ja alkutekstiin sekä tutkin yksittäisiä käännösratkaisuja laadullisesti sana- ja lausetasolla tekstianalyysin keinoin. Selkein ero tekstityksissä oli määrällinen: DVD-tekstityksissä oli enemmän puhuttelusanoja jokaisessa jaksossa, vokatiiviryhmässä ja tehtäväluokassa. Laadullisesti televisiotekstitykset noudattelivat av-kääntämisen konventioita paremmin kuin DVD-tekstitykset. Suomalaisen puhuttelukulttuurin konventiot näyttävät myös vaikuttavan tekstityksiin.

Alatyylisyys sarjan olennaisena tyylikeinona näkyy myös tekstityksissä. Eri vokatiiviryhmistä nimenomaan alatyylisistä puhutteluista oli sisällytetty suhteellisesti suurin osa sekä DVD- että televisiotekstityksiin. Alatyyliset puhuttelut oli käännetty joko alkutekstissä olleen sanan kanssa suunnilleen samanvahvuisella sanalla tai hieman lieventäen. Puhuttelusanan poistamista kompensoitiin lisäämällä käännökseen korvaava alatyylinen ilmaisu. Kohdissa, joissa alatyylinen puhuttelusana oli poistettu eikä sen merkitystä ollut muillakaan keinoin tuotu esiin, ratkaisu todennäköisesti johtui tilanpuutteesta.

Puhuttelusanan tehtävä vaikuttaa siihen, miten todennäköisesti puhuttelusana sisällytetään käännökseen. Mielenkiintoista on, että DVD- ja televisiotekstityksissä vokatiivien tehtävien tärkeysjärjestys on tekstityksiin sisällytettyjen vokatiivien määrien perusteella arvioitu samanlaiseksi mutta aiemmista, ulkomaisista tutkimuksista selkeästi poikkeavaksi. Jotta tällä tutkimustuloksella olisi merkitystä, pitäisi tutkia, päteekö tulos esimerkiksi kokonaisen kauden jaksoiden tekstityksissä vai oliko se vain tarkastelemieni kolmen jakson tekstityksissä esiintynyt sattuma.

Avainsanat: audiovisuaalinen kääntäminen, puhuttelu, puhuttelusanat, *South Park*, tekstittäminen, vokatiivinen puhuttelu, vokatiivit

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. PUHUTTELU KIELENKÄYTÖN ILMIÖNÄ.....	4
2.1 Puhuttelu ja sitä säätelevät seikat.....	4
2.2 Vokatiivinen ja pronominaalinen puhuttelu.....	5
2.3 Puhuttelukulttuuri Suomessa ja Yhdysvalloissa.....	7
2.4 Puhuttelu tässä tutkimuksessa.....	12
3. AUDIOVISUAALISEN KÄÄNTÄMISEN KÄYTÄNNÖT.....	14
3.1 Televisio- ja DVD-kääntämisen erot.....	14
3.2 Puhuttelu tekstityksissä.....	16
3.3 Alatyylisyydet tekstityksissä.....	19
4. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄ.....	23
4.1 Tutkimuskysymykset.....	23
4.2 Tutkimusmenetelmä.....	23
4.3 Aineiston ja metodin tutkimukselle aiheuttamat rajoitteet.....	27
5. SOUTH PARK SARJANA JA AINEISTON ANALYYSI.....	29
5.1 South Park – hävytöntä satiiria kaikesta ja kaikista.....	29
5.2 Aineisto.....	32
5.3 Vokatiiviryhmien analyysi	34
5.3.1 Nimellä puhuttelut.....	34
5.3.2 Arvonimellä puhuttelut.....	38
5.3.3 Herroittelu ja rouvittelu.....	41
5.3.4 Alatyyliset vokatiivit.....	43
5.3.4.1 Son of a bitch.....	44
5.3.4.2 Bastard.....	44
5.3.4.3 Ass-sucker.....	45
5.3.4.4 Fatass.....	46
5.3.4.5 Piece of crap.....	46
5.3.4.6 Asshole.....	46
5.3.5 Muut solvaukset	47
5.3.6 Sukulaisuussuhteita ilmentävät vokatiivit.....	48
5.3.7 Hellittelysanat	49
5.3.8 Geneeriset nimet.....	49
5.3.9 Käännöksestä pois jätetyt vokatiivisen puhuttelun sisältävät lausahdukset.....	50
5.4 Vokatiivisten puhutteluiden funktioiden analyysi.....	52
5.4.1 Kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen, puhuteltavan spesifioiminen.....	52
5.4.2 Sanottavan painottaminen tai tehostaminen.....	52
5.4.3 Kontaktin ylläpito puhuteltavaan.....	53
5.4.4 Affektiivisen sävyn aikaansaaminen ja suhteen laadun korostaminen.....	53
5.4.5 Nimen käyttö tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä.....	54
5.4.6 Leksikaalistunut puhuttelu.....	54
5.5 Määrällistä yhteenvetoa.....	56
6. PÄÄTELMÄT.....	62
LÄHTEET.....	67
Aineistolähteet.....	67
Kirjallisuuslähteet.....	68
ENGLISH SUMMARY.....	72

1. JOHDANTO

Kukaan kielenkäyttäjä ei voi välttää puhuttelua, sillä keskusteltaessa puhujan on yleensä pakko jossakin vaiheessa viitata puhuteltavaan. Puhuttelu paljastaa jotakin paitsi puhekuppaneista ja heidän välisestään suhteesta, myös yhteiskunnan tavoista ja normeista. Monet kulttuurit eroavatkin toisistaan puhuttelun osalta. Joissakin kulttuureissa esimerkiksi puhuteltavan nimen toistaminen on yleisempää kuin toisissa, ja joissakin kulttuureissa teititellään enemmän, toisissa sinuttelu on normi.

Tutkin pro gradu -työssäni vokatiivisten eli erillisellä sanalla tapahtuvien puhutteluiden kääntämistä *South Park* -sarjan televisio- ja DVD-tekstityksissä. Vertaan samoista jaksoista eri medioihin tehtyjä käännöksiä sekä keskenään että alkutekstiin. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Miten televisio- ja DVD-tekstitykset eroavat toisistaan vokatiivisten puhutteluiden kääntämisen suhteen? Onko alatyylisiä puhuttelusanoja sisällytetty tekstityksiin, ja jos on, miten? Näihin kahteen kysymykseen vastauksia etsiessäni saan samalla vastauksia myös siihen, vaikuttavatko sarjan kotimaan Yhdysvaltojen ja tekstitysten esitysmaan Suomen puhuttelukulttuurien erot mahdollisesti käännösratkaisuihin.

Valitsin tutkimuskohteeksi nimenomaan *South Park* -sarjan vokatiiviset puhuttelusanat kahdesta syystä. Ensinnäkin sarjassa puhutaan paljon, ja siinä on myös runsaasti puhutteluja. Jokaisessa tutkimassani 22 minuutin mittaisessa jaksossa puhuttelusanoja oli noin 100. Audiovisuaalisissa käännöksissä on ajan ja tilan asettamien rajoitteiden vuoksi pakko tiivistää ja poistaakin asioita, kuten huudahduksia, puhutteluita ja johdattelevia lauseita. Siksi on mielenkiintoista tarkastella, miten alkutekstiin runsaat puhuttelusanat näkyvät sarjan suomenkielisissä käännöksissä. Toiseksi sarja oli kiinnostava aineisto siksi, että päähenkilöt ovat rääväsuisia pikkupoikia, joiden kieli on usein alatyylisiä ja jotka puhuttelevat toisiaan varsin kirjavilla nimityksillä. Alatyylisyyksien kääntäminen ylipäättään on aihe, josta alalla on erilaisia mielipiteitä. Halusin tutkia, mitä alatyylisyyksille tapahtuu silloin, kun alatyylisyys on yhtäältä tärkeä kielellinen tyyliseikka sarjassa ja toisaalta esiintyy puhuttelussa, jotka usein katoavat audiovisuaalisista käännöksistä tekstin tiivistämisen yhteydessä.

Tutkimusaineistona käytän *South Park* -sarjan kolmannen kauden kolmea jaksoa. Aineistoni koostuu suomeksi tekstitetyistä DVD-jaksoista sekä MTV3-kanavalla esitetyistä jaksoista, jotka on kääntänyt Mari Hallivuori. Vaikka tarkasteltavia jaksoja on vain kolme, tutkimusmateriaalia riittää: jaksoissa oli yhteensä 336 puhuttelua.

Puhuttelu on yleensä nimenomaan puhutussa kielessä esiintyvä ilmiö, mutta tutkittava aineisto on ennen televisioon ja DVD:lle päätymistään ollut kuitenkin kirjoitettua, käsikirjoittajien harkiten tuottamaa kieltä. Siksi myös sarjan puhuttelutavat saattavat olla erilaisia kuin tosielämässä. Esimerkiksi Pierfranca Forchini tosin osoitti väitöskirjassaan *Spontaneity in American English: Face-To-Face and Movie Conversation Compared*, että oikeassa elämässä tapahtuva yhdysvaltalainen keskustelu ja elokuvien käsikirjoitettu keskustelu eivät eroa toisistaan merkittävästi (Forchini 2008: 163).

En kuitenkaan pidä sarjan käsikirjoitetun kielen ja oikean kielen eroavaisuuksia tutkimuksen kannalta ongelmallisena. Sarjan päähenkilöt ovat kahdeksanvuotiaita, ja heidän keskustelunsa on tarkoitus kuulostaa sujuvalta ja puhekieliseltä. Sarjan käsikirjoittajat ja tekstittäjät tuskin käyttäisivät kieltä, joka poikkeaa todellisesta kielenkäytöstä kovin paljon ja siten häiritsee katsojaa. Tutkimukseni tarkoitus sitä paitsi on käsitellä puhutteluita nimenomaan tässä aineistossa ja audiovisuaalisen kääntämisen kannalta, ei yleistää päätelmiä todellisissa keskusteluissa käytettyyn kieleen.

Tarkastelen puhuttelusanojen kääntämistä kahdesta näkökulmasta. Ensin selvitän, vaikuttaako puhuttelusanan tyyppi eli esimerkiksi nimellä puhuttelu, arvonimellä puhuttelu tai alatyylinen puhuttelu siihen, miten suuri osa puhuttelusanoista sisällytetään tekstityksiin. Toiseksi analysoin, onko puhuttelusanan tehtävällä vaikutusta siihen, poistetaanko puhuttelusana vai tekstitetäänkö se. Puhuttelusanan tehtävä voi olla esimerkiksi pyynnön tai moitteiden painottaminen, kutsu, tai kontaktin ylläpitäminen puhuteltavaan.

Televisio- ja DVD-tekstityksissä todennäköisesti on eroja puhuttelusanojen kääntämisessä, sillä tekstitykset tehdään hieman erilaisille yleisöille, näiden tekstitysmuotojen tekniset vaatimukset ovat erilaiset, ja myös tekstitysten tuotantotapa on erilainen. Tutkimukseni on tarkoitus selvittää, millaisia nämä tekstitysten erot ovat. Oletan myös, että tilan ja ajan rajallisuudesta

huolimatta alatyyliset puhuttelusanat on sisällytetty käännöksiin, koska alatyylisyys on yksi sarjan keskeisistä tyylikeinoista.

Aloitan tutkielmani pohtimalla luvussa kaksi eri näkökulmista, millainen kielenkäytön ilmiö puhuttelu on ja mitkä seikat sitä säätelevät. Esittelen erilaisiin puhutteluihin liittyvää jaottelua ja käsitteistöä sekä selvitän suomalaisen ja yhdysvaltalaisen puhuttelukulttuurin eroja. Luvun lopuksi määrittelen tämän tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet.

Luvussa kolme käsittelen audiovisuaalisen kääntämisen teoriaa. Audiovisuaalista kääntämistä tehdään käytettävissä olevan merkkimäärän ja lukuajan mutta myös markkinoiden ehdoilla. Erittelen tästä aiheutuvia seikkoja, jotka osaltaan ovat televisio- ja DVD-käännösten erojen taustalla. Esittelen myös puhutteluiden kääntämiseen liittyvää tutkimusta sekä syitä siihen, miksi puhuttelut usein poistetaan tekstityksiä tehtäessä. Luvun lopuksi käsittelen alatyylisyyksien kääntämistä ja alan ammattilaisten mielipiteitä siitä.

Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmän esittelen tarkemmin luvussa neljä. Pohdin tässä luvussa myös rajoituksia, jotka aineisto ja metodi tutkimukselle asettavat. Aineiston esittelyyn ja analyysiin pureudun luvussa viisi. Tarkastelen aineistoa sekä määrällisesti laskemalla erilaisten vokatiivisten puhutteluiden ja niiden käännösten määriä että laadullisesti käyttämällä vertailevaa tekstianalyysia. Lopuksi luvussa kuusi esitän analyysin pohjalta tekemäni johtopäätökset ja avaan myös mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2. PUHUTTELU KIELENKÄYTÖN ILMIÖNÄ

Jokainen ihminen puhuu omalla tavallaan, ja samakin henkilö vaihtaa puhetapaansa tilanteen mukaan. Jokaisella kielenkäyttäjällä kuitenkin on jonkinlainen käsitys siitä, miten kussakin tilanteessa tulee puhua. Erilaisia keskustelutilanteita koskevat erilaiset normit, joiden perusteella puhujat valitsevat käyttämänsä puhetavan. Jokaisella kulttuurilla on omat konventionsa myös puhutteluiden käytössä.

Tämän luvun aluksi tarkastelen puhuttelua kielenkäytön osana ja pohdin eri näkökulmista, mitä puhuttelut ilmentävät ja miten ne valitaan. Tämän jälkeen esittelen vokatiivisen ja pronominaalisen puhuttelun määritelmät sekä puhuttelusanojen tehtävät kielessä. Perehdyn myös siihen, millaisia puhutteluun liittyviä kulttuurisia eroja on *South Park* -sarjan kotimaassa Yhdysvalloissa ja tekstitysten käyttömaassa Suomessa. Luvun loppuksi määrittelen tämän tutkimuksen kannalta keskeiset käsitteet.

2.1 Puhuttelu ja sitä säätelevät seikat

Kun puhutellaan jotakuta, on sananvalinta tehtävä useista kielen tarjoamista vaihtoehdoista. Valintoja säätelevät kulttuurille ja yhteisöille tyypilliset sosiaalisten tilanteiden normit, joiden mukaan puhuja valitsee tilanteeseen sopivan tavan ilmaista itseään. Puhuttelun valintaan vaikuttavat monet tekijät, kuten tilanteen muodollisuusaste, puhujan ja puhuteltavan välimatka sosiaalisessa hierarkiassa, puhujan mielentila puhetilanteessa sekä tyyli- ja laajuuksilaji, jonka puhuja on päättänyt valita (Yli-Vakkuri 1989: 54). Pariskunta saattaa osoittaa hellyyttään kutsumalla toisiaan hellittelysanoilla, kaveruksille puolestaan toisen kutsuminen solvaavilla nimityksillä voi olla merkki läheisyydestä. Teitittely on luontevaa yksille, sinuttelu toisille. Esimerkiksi oikeudessa ja armeijassa on vakiintuneet puhuttelutavat, samoin kirkollisissa seremonioissa. Kuten muunkin kielenkäytön, myös puhuttelun normit kuitenkin muuttuvat ajan mukana. Myös esimerkiksi puhujan ikä, sukupuoli, koulutus ja murretausta voivat vaikuttaa puhuttelumuotojen valintaan.

Sosiolingvivisteltä kannalta tarkasteltuna puhuttelut ovat puhekumppanien keskinäisen suhteen ehkä helpoimmin havaittavia merkkejä. Siksi puhutteluun läheisesti liittyviä sosiolingvistiikan käsitteitä ovat *status*, *rooli*, ja *valta*: puhuja osoittaa puhuttelulla kohteelleen jonkin statuksen tai asettaa hänet johonkin rooliin. Samoin kuin yksittäisen ihmisen puhetavat, myös hänen statuksensa, roolinsa ja valtansa keskustelussa vaihtelevat tilanteen mukaan. Keskustelijat muodostavat oman käsityksensä kulloisestakin puhetilanteesta, mikä ohjaa puhujien kielellistä käyttäytymistä. (Aalto 2000: 5.) Valitut puhuttelut kertovat näistä käsityksistä.

Se, kenen kanssa puhutaan, vaikuttaa kielenkäyttäjän puhetapaan. Status kuvaa henkilön asemaa yhteisön arvojärjestelmässä sekä tämän aseman mukanaan tuomia oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa toisiin. Statuksen merkitys myös vaihtelee tilanteittain. Jos tavoitteena on keskustelulla luoda yhteenkuuluvuutta, lähentää suhdetta ja luoda me-henkeä, ei statuserojen korostaminen puhutteluilla ole tarkoituksenmukaista. (Hämäläinen 1982: 140–141.) Kielellistä käyttäytymistä ohjailee myös osallistujille muodostunut mielikuva puhetilanteesta vallitsevista rooleista. Kukin keskustelija tavallaan esittää osaa, jonka tilanne hänelle langettaa. Simo O. Hämäläisen mukaan käsitykset siitä, miten vaikkapa pappi tai lääkäri puhuu, ovat muuttuneet stereotyyppisiksi, ja tullakseen hyväksytyksi tiettyyn asemaan on puhujan jossain määrin käytettävä rooliinsa kuuluvia ilmaisun piirteitä. (emt.: 141–142.)

Puhuttelumuotojen eli sinuttelun ja teitittelyn, kunnioittavilla verbimuodoilla osoitetun puhuttelun tai muiden vastaavien arvottavien ilmaisujen merkitys statuksen, roolin ja vallan kannalta vaihtelee eri kulttuureissa. Sinuttelu voi olla latautumaton puhuttelumuoto, ja teitittelyllä voidaan esimerkiksi ilmaista kohteliaisuutta tai puhuteltavan sosiaalista ylemmyyttä. Joissakin kulttuureissa teititteleminen puolestaan on lataumatonta puhuttelua, kun taas sinuttelu on merkki läheisyydestä ja tuttavallisuudesta. On myös kulttuureja, joissa kaikkia sinutellaan ikään ja arvoon katsomatta. (Aalto 2000: 5.)

2.2 Vokatiivinen ja pronominaalinen puhuttelu

Puhuttelun voi jakaa vokatiiviseen puhutteluun sekä verbaalisiin ja pronominaalisiin puhuttelumuotoihin (Aalto 2000: 3; Szarkowska 2010: 78). Vokatiivisen puhuttelun nimi tulee joidenkin indoeurooppalaisten kielten kielioppeihin kategorioituneesta erityisestä kutsumisen sijasta eli vokatiivista (esim. latinan *casus vocativus*) (Aalto 2000: 3). Suomen ja englannin

kielessä vokatiivin tehtävä on nominatiivilla. Vokatiivisessa puhuttelussa käytetään substantiiveja, pronomineja, substantiivistuneita adjektiiveja sekä muiden sanaluokkien sanoja, joilla nimitetään henkilöitä. Puhutussa englannin kielessä vokatiivin merkki on tietynlainen intonaatio, kirjoitetussa englannissa vokatiivit tuodaan esiin välimerkeillä (Predelli 2008: 97). Vokatiivi erotetaan muusta lauseesta sekä kirjoitetussa englannissa että suomessa yleensä pilkulla, kuten lauseissa

(1) *Cartman, come here!* ja

(2) *Oletko, Sanna, varmasti tehnyt läksyt?*

Grammaattis-tekstuaalisesti määriteltynä puhuttelu on irtoilmaus ja puhefunktioltaan interjektioimainen (Aalto 2000: 3).

Vokatiivisen puhuttelun pääfunktiot ovat puhuteltavan huomion kiinnittäminen ja aikaansaadun kontaktin ylläpito (Aalto 2000: 3; Szarkowska 2010: 78). Tehtävien mukaan vokatiivit voidaan jakaa kutsuihin, joilla kiinnitetään puhuteltavan huomio, sekä puhujan ja puhuteltavan välistä suhdetta ylläpitäviin tai vahvistaviin puhutteluihin. Tehtävien jako ei kuitenkaan aina ole selvä. (Bruti & Perego 2008: 11–12.) Bruti ja Perego tarkensivatkin tehtäväjakoja ryhmittelemällä omassa vokatiivien audiovisuaalista kääntämistä koskeneessa tutkimuksessaan vokatiivien tehtävät kolmeen ryhmään: huomion kiinnittäminen, puhuteltavan identifiointi sekä keskustelijoiden välisen suhteen luominen tai vahvistaminen (emt.: 12).

Vielä tarkempaan tehtäväjakoon päätyi Jenni Aalto pro gradu -työssään. Hän tutki, mikä tehtävä puhutteluilla oli suomalaisissa ja saksalaisissa televisiosarjoissa, ja löysi kuusi erilaista funktiota. Nämä olivat 1) kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen tai puhuteltavan spesifioiminen isommasta joukosta, 2) sanottavan painottaminen pyynnön, käskyn, vaatimuksen, vetoituksen tai moitteen yhteydessä, 3) kontaktin ylläpito puhuteltavaan, 4) affektiivisen sävyn aikaansaaminen ja suhteen laadun korostaminen; sanoilla voi olla hellittelyfunktio tai niitä voidaan käyttää loukkaavasti, alentavasti tai tilanteen virallisuutta ja muodollisuutta korostaen, 5) puhuteltavan nimen käyttö tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä, sekä 6) leksikaalistunut puhuttelu. (Aalto 2000: 36–40.)

Tätä tehtäväjakoja käytän myös omassa tutkimuksessani, koska Aallon jaotteluun sisältyvät muissa jaotteluissa olleet funktiot, mutta Aallon jaottelu on vielä muita jaotteluita tarkempi.

Jaottelu on lisäksi syntynyt nimenomaan televisiosarjoissa olleiden puhutteluiden pohjalta, joten se soveltuu hyvin omaan tutkimukseeni.

Kun puhuja on saanut kiinnitettyä puhuteltavan huomion, hän saattaa joutua viittaamaan tähän. Puheenaiheena on tällöin puhuteltava ja häntä koskevat tiedot, arvot, kysymykset, tahtomukset tai tuntemukset. Puhujan on tällöin käytettävä pronominaalista puhuttelua, kuten sinuttelua tai teitittelyä. (Yli-Vakkuri 1989: 53–54.) Myös verbimuotoja käytetään puhutteluun. Esimerkiksi espanjan kielessä teitittelyyn ei käytetä pronomineja vaan kolmannen persoonan verbimuotoja:

(1) ¿Tomas un café? (Otatko kahvin?) vs.

(2) ¿Toma un café? (Ottaako hän kahvin/Otatteko kahvin?)

2.3 Puhuttelukulttuuri Suomessa ja Yhdysvalloissa

Kielellinen kanssakäyminen heijastaa kulttuurin perusarvoja ja normeja (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995: 85). Kommunikointi ja kulttuuri ovat niin toisiinsa kietoutuneita, että lähes kaikessa sosiaalisessa kanssakäymisessä on kytkentöjä kulttuuriin. Kommunikoija toimii interaktiossaan jopa tiedostamattaan oman kulttuuriperintönsä mukaisesti. (Lehtonen 1984: 84.) Tästä voi myös seurata väärinymmärryksiä, kun erilaisista puhekulttuureista kotoisin olevat ihmiset keskustelevat.

Eräs puhuttelun kannalta olennainen piirre on kulttuurin *symmetrisyys* tai *komplementaarisuus* (Aalto 2000: 6). Symmetrisessä kulttuurissa ei haluta korostaa kielen avulla status-, ikä- eikä sukupuolieroja vaan päinvastoin yritetään minimoida niitä. Tällaisessa kulttuurissa sinuttelu ja etunimellä tai lempinimellä puhuttelu on yleistä ja titteleiden ja arvonimien käyttöä pyritään välttämään. Komplementaarisia suhteita arvostavassa kulttuurissa arvo- ja valtasuhteet otetaan kanssakäymisessä tarkasti huomioon ja niitä jopa korostetaan. Kielellisin keinoin osoitetaan kunnioitusta esimerkiksi vanhempia ihmisiä, naisia ja esimiehiä kohtaan. Keskustelussa käytetään arvonimiä ja muita komplementaarisuutta osoittavia puhuttelusanoja. (Lehtonen 1984: 85.)

Pohjoiseurooppalaiset kulttuurit, Suomi mukaan luettuna, edustavat symmetrisyyttä. Puhujalle vieraiden henkilöiden sinuttelu alkoi Suomessa 1960-luvulla, mutta käytäntö yleistyi vasta 1980-luvulla (Korhonen 1996: 44). 1960-luvulta lähtien on teitittely menettänyt Suomessa

arvoaan ja sinuttelu yleistynyt esimerkiksi oppilaitoksissa (Aalto 2000: 21). Yhdysvalloissa sen sijaan kulttuurin komplementaarisuus näkyy kielenkäytössä, vaikka puhekulttuuri ei olekaan yhtä komplementaarinen kuin esimerkiksi Etelä-Koreassa tai Japanissa. Suomen ja Yhdysvaltojen puhuttelukulttuurien eroja ilmentää hyvin vaikkapa koulu- ja yliopistomaailma. Siinä missä suomalainen oppilas tai opiskelija puhuttelee opettajaa tai professoria yleensä etunimellä tai sanalla *opettaja*, Yhdysvalloissa opettajia puhutellaan yleensä yhdistelmällä *Mr, Sir, Miss, Mrs, Ms* ja sukunimi, professoreita puolestaan *Professor*-arvonimen ja sukunimen yhdistelmällä.

Yhdysvalloissa tuntemattomia puhuteltaessa on tapana herroitella tai rouvitella heitä sanalla *Mr, Sir, Miss, Mrs, Ms* tai *ma'am*. Naispuolisia työntekijöitä puhuteltaessa on tavallista sanoa vaikkapa ravintoloissa ja myymälöissä esimerkiksi

- (1) *Excuse me, Miss* tai
- (2) *Thank you, Miss*.

Mikäli työntekijä on puhuttelijaa vanhempi, käytetään *ma'am*-sanaa:

- (3) *Could you help me, ma'am?*

Vastaavasti puhuteltaessa itseä vanhempaa naista tai naista, joka on itseä korkeammassa asemassa, käytetään puhuttelua *ma'am*:

- (4) *I'm very pleased to meet you, ma'am*.

Miehiä puhuteltaessa käytetään sanoja *Sir* tai *Mister*.

Suomessa asia on toisin. Kuten Yli-Vakkuri (1989: 48) huomauttaa, *herra*-sanan käyttö ei suomen kielessä ole samalla tavoin neutraalia kuin monissa muissa kielissä, ja sillä on vanhastaankin ollut paljon kielteisiä käyttöyhteyksiä. Myös *rouva*- ja *neiti*-puhuttelut ovat saaneet kielteisiä sosiaalis-emotionaalisia sävyjä, ja herroittelu, rouvittelu tai neidittely vihjaakin usein puhuteltavan epäpätevyyteen tai muuhun alamittaisuuteen. Esimerkkeinä voidaan ajatella lauseita

- (1) *Missäs se neiti on ollut koko yön ja*
- (2) *Herra on nyt vaan hyvä ja odottaa vuoroaan*.

Yhdysvalloissa herroittelu ja rouvittelu on osa kohteliaisuutta, mutta Suomessa se voidaan tulkita ivallisuudeksi. Siinä missä amerikkalaiset pitävät tärkeänä *Mr, Sir, Miss, Mrs, Ms* tai

ma'am-sanojen käyttöä, Yli-Vakkurin (1989: 48) mukaan Suomessa pyritään puhuttelussa pääsemään eroon irrelevantista sukupuolierottelusta ja siviilisäätyn takertumisesta.

Yhteiskunnallisen tasa-arvon lisääntyttyä on Suomessa yleisenä tendenssinä ollut arvonimipuhuttelun välttäminen muissa kuin virallisissa julkismuodollisissa ja etiketin määräämissä tilanteissa. Näin ollen puhuttelusanan karttelu on epävirallisissa muodollisissa tilanteissa usein huomattavan yleistä. Toisaalta Yli-Vakkurin tutkimusaineiston perusteella puhuttelusubstantiivin käyttö on tuttavallisessa puheessa tavallista. (Yli-Vakkuri 1989: 48–49.) Yhdysvaltalaiset sen sijaan käyttävät titteleitä hanakammin, ja koska puhuttelu on kulttuurissa yleistä, tittelit saattavat jopa tarjota kätevän tavan ratkaista sopivan puhuttelusanan valitsemisesta koituvia ongelmia: jos puhuteltavalla naisella on esimerkiksi *Doctor*-arvonimi, voi yksinkertaisesti käyttää sitä ja unohtaa naisen siviilisäätyn liittyvät puhuttelusanat *Miss*, *Mrs* ja *Ms*.

Kun keskustelukumppanin huomio on kiinnitetty ja puheyhteys saatu, puhuttelulla voidaan pitää yllä kontaktia puhuteltavaan. Tällöin nimen tai muun puhuttelusanan mainitsemiselle ei ole mitään erityistä syytä, vaan sillä halutaan vain vahvistaa yhteyden säilyminen puhuteltavaan. (Aalto 2000: 37.) Nimen käyttö vuorovaikutustilanteessa on joissakin kulttuureissa hyvinkin tärkeää. Puhuteltava saattaa jopa loukkaantua, jos keskustelukumppani ei keskustelussa käytä hänen nimeään, sillä nimen käyttämättä jättäminen tulkitaan epäkohteliaisuudeksi tai puhuteltavan nimen unohtamiseksi.

Yhdysvalloissa puhuteltavan nimeä käytetään usein esimerkiksi tervehdyksien yhteydessä, ja nimellä puhutellaan keskustelun kuluessa yhä uudelleen yhteyden tehostamiseksi. Suomalaiset sen sijaan eivät keskinäisviestinnässään juuri käytä nimiä. Kulttuuriamme kutsutaankin joskus ”no name” -kulttuuriksi (Salo-Lee & Winter-Tarvainen 1995: 92–93). Tätä väitettä tukevat myös tutkimustulokset, joihin Jenni Aalto (2000: 38) päätyi puhuttelusanojen käyttöä suomalaisissa ja saksalaisissa televisiosarjoissa käsitelleessä pro gradu -työssään. Puhuttelusanan käyttö kontaktin ylläpitämiseksi oli hänen suomenkielisessä tutkimusaineistossaan erittäin harvinaista (2,5 %), kun taas saksalaisessa aineistossa kontaktin ylläpito oli kolmanneksi yleisin puhuttelusanan käyttötotehtävä (21,1 %). Aallon mukaan suomalaiset ilmeisesti säilyttävät yhteyden puhuteltavaan muilla keinoin, kuten katsekontaktilla.

Vokatiivisessa puhuttelussa on suomen kielessä mahdollista käyttää puhuttelusanoina sekä erisettä yleisnimiä. Erisnimistä voidaan puhuttelusanoina käyttää niin etunimeä, sukunimeä, lempinimeä kuin virallistakin nimeä eli etunimeä ja sukunimeä yhdessä. Virallisen nimen käyttö puhuttelussa tosin rajoittuu Suomessa lähinnä erilaisiin rituaalisiin tilanteisiin. Tästä käy esimerkiksi vihkikaava. (Yli-Vakkuri 1989: 45.)

(1) *Minä kysyn sinulta, Matti Kalevi Parkkinen, tahdotko ottaa tämän...*

Yli-Vakkurin (1989: 52) mukaan suomalainen käyttää puhuttelusanaa luontevimmin silloin, kun puhuttelun funktiona on kutsu. Puhuja haluaa kutsulla kiinnittää puhuteltavan huomion esimerkiksi esittämäänsä kysymykseen, pyyntöön tai huomautukseen. Siksi puhuttelusanan käyttö esimerkiksi lauseessa *En tiedä, isä* on suomessa kirjallista ja epäaitoa, vaikka Yhdysvalloissa *I don't know, Dad* kuulostaa täysin luontevalta. Puhuttelusanan käytön sanotaan olevan suomen kielessä luonnollista myös silloin, kun lauseessa puhuteltavan ja predikaattiverbin persoona on sama:

(1) *Kävitkö Maija kaupassa?*

(2) *Anna ruokaa, äiti!*

Affektiivisiä puhuttelusanoja sen sijaan voi käyttää missä tahansa yhteydessä. (emt.: 52–53.)

(3) *En tiedä, idiootti.*

(4) *En tiedä, kultapieni.*

Huomionarvoista on myös niin sanottu *leksikaalistunut puhuttelu*. Kun sana leksikaalistuu puhuttelusanaksi, sen varsinainen merkitys jää taka-alalle. Niinpä monta alun perin mieheen viittaavaa sanaa käytetään puhuttelusanana myös puhuteltaessa naisia. Esimerkiksi Jenni Aalto (2000: 41) huomauttaa, että vaikka hänen tutkimusaineistossaan esiintyneet *Mann*-puhuttelut ovat lauseessa puhuttelun asemassa, niillä ei välttämättä ole suhdetta puhuteltavaan, vaan myös naiselle voi osoittaa *Mann*-puhuttelun. Samantyyppisiin tuloksiin päätyi australialaista *mate*-puhuttelua tutkinut Johanna Rendle-Short. Hänen tutkimuksestaan kävi ilmi, että vaikka *mate* ennen liitettiin vain miehiin ja miehisyysyteen, nykyään suurin osa nuorista naisistakin käyttää sanaa vokatiivisesti, myös puhutellessaan naisia (Rendle-Short 2009: 246, 249). Hän näkee tämän merkiksi tasa-arvoisesta yhteiskunnasta, jossa valtasuhteita ja sukupuolta ei korosteta vaan jossa jokaista voi puhutella sanalla *mate* (emt.: 250). Sally McConnell-Ginet (2003: 84) puolestaan on todennut, että sama tapahtuu vähitellen ilmaisuille

dude, man ja *you guys*. Nämä Yhdysvalloissa yleisesti käytetyt, alun perin miehiset sanat siis leksikaalistuvat puhutteluiksi ja niistä tulee neutraalimpia.

Aalto löysi suomenkielisestäkin aineistosta leksikaalistunutta puhuttelua, jossa oli käytetty ilmaisuja *veikkonen* ja *hyvä mies*:

(1) *Ota lissää, veikkonen*

(2) *Et älä hyvä mies tarjoo sille lomaa, kun se ei ite sitä edes halua.*

Aalto totesi, että *veikkonen*- ja *Mann*-ilmaisut ovat funktioltaan samanlaisia: niitä voidaan käyttää päivittelyissä ja huudahduksissa, ja vaikka ilmaisut ovat tällöin leksikaalistuneita ja fraasinomaisia, ne ovat lauseissa puhuttelun asemassa. (Aalto 2000: 41.)

Myös Yli-Vakkuri (1989: 72) huomauttaa, että *veikkonen* on täysin fraasistunut ja varsinaisesta merkityksestään etäännytynyt ja että sitä käytetään nykyään harvoin, mutta hän mainitsee vastaavanlaisen puhuttelun käytön lisääntyneen nuorten kielenkäytössä. Ilmeisesti suomalaisten kielenkäyttöön ovat kotiutumassa englanninkielisessä maailmassa yleisten *man*-, *dude*- ja *you guys* -ilmaisujen tapaiset leksikaalistuneet puhuttelusanat.

Tässä yhteydessä huomionarvoista on myös se, että Suomessa mies- ja nainen-sanana yksiköllinen käyttö puhuttelusanana on harvinaista ja useimmiten merkitykseltään negatiivista, vaikka monikossa niitä voidaan käyttää varsin mainiosti (emt.: 45–46).

(1) *Tulkaa nyt miehet kahville!*

(2) *Nyt, naiset, saunaan!*

Suomessakin tosin on alettu käyttää *Mitä mies?* -kysymystä, jossa *miehen* konnotaatio ei yksikössä ole negatiivinen vaan *mate*-sanana tapaan tuttavallinen. Tässä yhteydessä *miehen* merkitys ei kuitenkaan ole saksan *Mann*- tai englannin kielen *man*-sanana tapaan neutraalistunut niin, että sanontaa voisi käyttää puhuteltaessa naista.

Yhteenvedon voi sanoa, että suomalainen ja yhdysvaltalainen puhuttelukulttuuri eroavat toisistaan ainakin viiden asiaan suhteen: 1) Yhdysvalloissa puhuttelusanat ylipäättään käytetään enemmän kuin Suomessa, 2) Yhdysvalloissa nimellä ja varsinkin etunimellä puhuttelu sekä keskustelua avattaessa että keskustelun kuluessa on todella yleistä, kun taas suomalaista puhuttelukulttuuria kutsutaan no name -kulttuuriksi, 3) Yhdysvalloissa myös herroittelu ja rouvittelu on yleistä, kun taas Suomessa pikemminkin pyritään välttämään

epäolennaisia viittauksia henkilön sukupuoleen ja siviilisäätyn, ja *herra-*, *rouva-* ja *neiti-* puhutteluilla on yleensä jopa negatiivinen sävy, 4) Yhdysvalloissa titulointia esiintyy enemmän, kun taas suomalainen puhuttelukulttuuri on symmetrinen eli siinä vältetään puhekumppaneiden eriarvoisuuden korostamista, ja 5) Yhdysvalloissa käytetään huomattavasti enemmän niin sanottua leksikaalistunutta puhuttelua, eli esimerkiksi ilmaisuja *dude*, *man* ja *you guys*, kun taas Suomessa leksikaalistunutta puhuttelua esiintyy hyvin vähän.

Tekstitykset eivät välttämättä noudattele spontaanin puheen puhuttelukonventioita, koska ne eivät ole luonnollista puhuttua kieltä vaan runsaasti tiivistettyä ja editoitua kieltä. Kuitenkin ainakin Szarkowska (2010: 92) on huomionnut, että kohdekielen konventiot näyttävät vaikuttavan puhutteluiden käännösratkaisuihin. Tutkimuskysymyksiini vastauksia etsiessäni saan samalla vastauksia siihen, heijastuvatko Suomen ja Yhdysvaltojen puhuttelukulttuurien erot kenties tekstitysratkaisuissa.

2.4 Puhuttelu tässä tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa analysoin vokatiivisia puhutteluita. Suurin osa *South Park* -sarjan puhutteluista (lihavoinnit) on interjektiomaisia irtoilmauksia vuorosanan alussa tai lopussa (esimerkit tutkimusaineistostani).

(1) ***Dude***, *bulldozers rule*

(2) *You deserve to die*, ***you little bastard***

En siis analysoi tutkimuksessani virkkeisiin kieliopillisesti kuuluvia pronominaalisia puhutteluita. Esimerkiksi *What are you doing here?* -lauseen *you*-sanaa en laske tässä tutkimuksessa puhutteluksi, sillä lausetta ei pystyisi muodostamaan eikä kääntämään ilman kyseistä sanaa. Sen sijaan esimerkiksi *What are you guys doing here?* -lauseen *you guys* lasketaan tässä tutkimuksessa puhutteluksi, sillä se ei ole kieliopin kannalta välttämätön osa lausetta, vaan nimenomaan puhujan lauseeseen lisäämä viittaus puhuteltavaan.

Käsittelen työssäni vokatiivisessa puhuttelufunktiossa olevia nomineita. Ne voivat koostua yhdestä sanasta, kuten *fatass*, *dude* tai *kids*, tai useammasta sanasta, kuten *you little bastard* tai *you son of a bitch*. Nimitän tällaisia nomineita **puhuttelusanoiksi** eli **vokatiiveiksi**. Mikäli kontekstista käy tarpeeksi selvästi ilmi, että viitataan nimenomaan vokatiivisiin puhutteluihin, käytän toiston välttämiseksi välillä myös pelkkää **puhuttelu**-sanaa.

Tutkimuksessani en laske vokatiivisiksi puhutteluiksi ilmaisuja, jotka näyttävät puhuttelusanoilta mutta joita ei ole suunnattu erityisesti kenellekään. Yksi tällainen on esimerkiksi Stanin huudahdus *Dude*, jolla hän ei puhuttele ketään ja jonka jälkeen virke ei jatku mitenkään, vaan jolla hän ilmaisee hämmästystään käärmeen hotkaistua oppaan sademetsässä. Kieltämättä joissakin kohdin on tulkinnanvaraista, mikä *man* tai *dude* on vokatiivi ja mikä ei. Olen vetänyt rajan siihen, että jos *man*- tai *dude*-huudahdusta ei ole osoitettu kenellekään, kyseessä ei ole vokatiivi. En myöskään laske vokatiiveiksi Kennyn mutinoita. Internetissä on lista *South Park* -jaksojen käsikirjoituksista (Willie Westwood s.a.), ja niissä on avattu myös Kennyn mutinoita. Vaikka näiden käsikirjoitusten mukaan Kennyn repliikeissä on välillä vokatiivisia puhutteluita, en sisällytä niitä analyysiin, sillä Kennyn puheesta ei yleensä saa selvää eikä sitä ole käännetty.

3. AUDIOVISUAALISEN KÄÄNTÄMISEN KÄYTÄNNÖT

Jos audiovisuaalinen käännös on tehty hyvin, siihen ei erityisemmin kiinnitetä huomiota. Niinpä television äärellä ei välttämättä tule mieleen, että pitkiäkin keskustelunpätkiä on onnistuttu sovittamaan kahteen tekstitysriviin, joihin mahtuu kirjaimia vähemmän kuin tavallisen tekstiviestin puolikkaaseen.

Tämän luvun aluksi vertailen televisio- ja DVD-tekstittämistä keskenään niitä koskevien teknisten rajoitteiden ja käännösten tekoprosessien kannalta. Tällä pyrin havainnollistamaan, miksi näiden kahden hyvin samantapaisen esityskanavan tekstityksissä saattaa olla huomattavia eroja. Tämän jälkeen esittelen puhutteluiden kääntämisen konventioita tekstittämisessä ja syitä näiden konventioiden taustalla. Lisäksi pohdin, miksi erilaisten voimasanojen audiovisuaalinen kääntäminen on haastavaa ja miksi sanat saatetaan jättää kääntämättä. Käsittelen myös suomalaisten av-kääntäjien mielipiteitä kiro sanojen kääntämisestä.

3.1 Televisio- ja DVD-kääntämisen erot

Televisio- ja DVD-tekstitysten tekemisessä on eroja sekä teknisesti että prosessin kannalta. Ensinnäkin televisiotekstitysten riville mahtuu yleensä vähemmän merkkejä. Merkkien enimmäismäärä televisiotekstityksen rivillä on yleensä 37. Tähän sisältyvät myös välilyönnit ja välimerkit. Käytännöt ja käytetyt tekstitysohjelmistot kuitenkin vaihtelevat, ja joissakin ohjelmissa merkkien enimmäismäärä rivillä saattaa olla 33–35, joissakin 39–41. Enimmäismerkkimäärä DVD-tekstityksen rivillä sen sijaan on yleensä 40. Merkkimäärien kehityssuunta näyttää olevan se, että riville mahdutetaan yhä enemmän tekstiä. (Díaz Cintas & Remael 2007: 84.)

Myös televisio- ja DVD-tekstitysten sijaintipaikat ja niiden näkymisaika ruudulla eroavat toisistaan. Suomessa televisiotekstitykset on tasattu vasempaan reunaan. DVD-tekstitykset sen sijaan on lähes aina keskitetty (Díaz Cintas & Remael 2007: 87). Monet ammattilaiset ovat sitä mieltä, että tekstitykset täytyy pitää televisiossa ruudulla pidempään kuin DVD:tä katsellessa

tai että merkkipaikkoja pitäisi televisiossa olla käytettävissä vähemmän kuin samassa ajassa DVD:llä. Syy tähän on se, että potentiaalinen joukko televisionkatselijoita on heterogeenisempi kuin potentiaalinen joukko DVD:n katsojia. DVD:n ostaminen katsottavaksi on tietoinen päätös ja vihjaa aktiiviseen lähestymistapaan: katsoja ei ole vain sattunut television ääreen ja avannut jotakin kanavaa, vaan tietty ohjelma tai elokuva on tarkoituksellisesti ostettu juuri häntä varten. Sitä paitsi DVD:tä pystyy halutessaan kelaamaan taaksepäin tai pysäyttämään, mikäli katsoja haluaa varmistaa jonkin kohdan. Tämän vuoksi DVD-tekstitysten lukunopeus on yleensä merkittävästi suurempi kuin televisiotekstitysten. (Díaz Cintas & Remael 2007: 96.)

Kun Hollywood-elokuvia julkaistaan DVD:llä, niihin tehdään tekstitykset jopa 40:llä tai useammalla kielellä. Isot kansainväliset käännöstoimistot hallitsevat alaa, taistelut käännösten hintatasosta käyvät kiivaina, aika elokuvan julkaisemisesta sen DVD-julkaisuun on lyhyt, ja piratismiin pelko on alalla suuri. Tekstityksiin erikoistuneiden käännöstoimistojen tavoite on tuottaa vallitseviin olosuhteisiin nähden parhaat mahdolliset tekstitykset kaikilla halutuilla kielillä. (Bruti & Perego 2008: 17.)

Kiihtyvistä kääntämistahdistista ja kiivaasta hintakilpailusta on luonnollisesti seurannut, että DVD-tekstitysten tuotantoprosessit ovat nopeutuneet. Erikielisiä tekstityksiä ei enää tehdä kunkin kielen vaatimukset huomioiden, vaan usein käännökset ovat niin sanottuja kakkoskäännöksiä, eli ne on ajastettu valmiiksi jonkin muunkielisen tekstityksen repliikkijaon mukaan ja kääntäjä sovittaa omat käännöksensä valmiisiin lokeroihin. Yleensä käännöksen perustana ovat valmiiksi ajastetut, englanninkieliset pohjat (Bruti & Perego 2008: 17). Muilla kielillä on erilainen rakenne ja rytmi kuin suomen kielellä, joten kakkoskäännöksen repliikkien ajastus ei yleensä ole optimaalinen suomenkielisille tekstityksille. Tämä saattaa valmiissa tekstityksissä näkyä esimerkiksi omituisina repliikkijakoina ja hankalina lukuaikoina. Nämä alan käytännöt puolestaan vaikuttavat tekstitysten laatuun: kiireessä ei välttämättä ole aikaa viilata tekstiä niin hyväksi kuin se voisi olla, ja valmiit ajastukset saattavat johtaa huonoihin tekstitysratkaisuihin.

Suomessa av-käännösala on murroksessa, koska työehtosopimuksen piirissä olevia av-kääntäjiä on enää vain YLEllä. MTV3 ulkoisti omat 114 kääntäjänsä Broadcast Text International -konsernin tytäryhtiö BTI International Oy:lle syyskuussa 2012. BTI:lle päätyi töihin vain muutama entinen MTV3:n kääntäjä, sillä yli sata BTI:n käytäntöihin tyytymätöntä

kääntäjää irtisanoutui. (HS 26.10.2012; 20.11.2012; 24.11.2012.) Tutkimusaineistossani olevat *South Parkin* televisiotekstitykset on tehty aikana, jolloin esityskanava MTV3:lla oli vielä työsuhteisia av-kääntäjiä. Niinpä käännökset on tehty niin sanottuina ykköskäännöksinä, eli kääntäjä on sekä kääntänyt että ajastanut repliikit. Sarjan DVD:llä tekstitykset ovat suomen lisäksi tanskaksi, norjaksi ja ruotsiksi, ja ne on todennäköisesti teetetty käännöstoimistolla, joka käyttää kääntäjiä alihankkijoinaan. DVD-käännökset myös ovat todennäköisesti kakkoskäännöksiä, joissa suomalainen kääntäjä on sovittanut omat käännöksensä valmiisiin ajastuksiin.

3.2 Puhuttelu tekstityksissä

Koska tekstittäminen on kamppailua merkkimäärien ja lukuaikojen rajoissa, käännöksissä joudutaan tiivistämään asioita ja poistamaan puhetta sekä sana- että lausetasolla (Díaz Cintas & Remael 2007: 165). Bruti ja Perego (2008: 13) toteavat, että tekstityksiin on tärkeintä kääntää faktuaalista ja narratiivista funktiota toteuttavat ilmaisut, kun taas faattiset ja ekspressiiviset ilmaisut jätetään tilanpuutteen takia tarvittaessa pois. Tilanpuutteen vuoksi pois jäävät usein esimerkiksi ihmisten välisiä suhteita kuvaavat ilmaisut, jotka saattavat kertoa jotakin keskustelukumppaneiden valtasuhteista ja siten myös rakentaa hahmojen karakterisaatiota. Tervehdysten, huudahduksien ja johdattellevien lauseiden lisäksi tällaisia tyypillisiä pois jätettäviä ilmaisuja ovat puhuttelut (Vertanen 2007: 152). Ne eivät välttämättä tuo olennaista sisältöä ohjelmaan, ja ne yleensä sijaitsevat virkkeen alussa tai lopussa tai kiilana keskellä virkettä, joten ne on helppo pudottaa pois käännöksestä (Díaz Cintas & Remael 2007: 165). Alussa hahmot on esiteltävä katsojalle, mikä tapahtuu yleensä niin, että yksi hahmo puhuttelee toista nimeltä. Nämä esittelytarkoituksessa tehdyt puhuttelut tulee kääntää, jotta pelkästään tekstitystä seuraava katsojakin tietää, keitä ruudulla näkyy. Tämän jälkeen nimet, tittelit ja muut puhuttelut kuitenkin usein poistetaan (Vertanen 2007: 152).

Puhutteluiden poistamisessa piilee riski, että tekstitys saattaa luoda hahmojen välisestä dynamiikasta olennaisesti erilaisen kuvan kuin mitä käsikirjoittaja on tarkoittanut (Bruti & Perego 2008: 13). Vokatiiviset puhuttelut yleensä paljastavat huomattavan määrän tietoa puhujan sosiaalisista suhteista tai hänen tuntemuksistaan puhuteltavaa kohtaan, ja näiden puhutteluiden ainoa tarkoitus on ilmaista tätä tietoa, kuten seuraavissa lauseissa (esimerkit emt.: 12):

(1) *Yes, sir!*

(2) *I agree, my dear, that is quite a bargain.*

Bruti ja Perego (2008: 12) huomauttavat, että tämä pätee erityisesti englannin kieleen ja muihin kieliin, joissa ei enää ole kohteliaita verbimuotoja ja teitittelypronomeja ja joissa siksi käytetään näiden sijaan vokatiivisia puhutteluita.

Myös Agnieszka Szarkowska (2010: 78) toteaa, että puhuttelusanojen sisällyttämistä tekstityksiin ei yleensä koeta pakolliseksi. Koska puhutteluiden pois jättäminen tekstityksistä on niin yleistä kuin on, Szarkowska ei omassa tutkimuksessaan käsitellyt niiden poistamista vaan lähestyi asiaa päinvastaisesta näkökulmasta, eli tutki, miksi jotkin vokatiiveista sisällytetään tekstityksiin. Hän käytti tutkimusaineistonaan kolmea puolalaista sarjaa ja niiden englanninkielisiä tekstityksiä havainnollistaakseen tilanteita, joissa vokatiiveja ei poisteta, ja selittääkseen, miksi näin tapahtuu (emt.: 77).

Szarkowskan tutkimuksen perusteella alkutekstin vokatiivit sisällytettiin tekstityksiin neljästä syystä: 1) Silloin, kun ruudulla on näkyvässä useampi hahmo, jota voidaan puhutella, ja heistä täytyy erottaa se, jota puhutellaan, 2) kun tietyssä kohtauksessa appellatiivin käyttö eroaa tavallisesta puhuttelusta ja on tärkeä diskurssin ja keskustelun kehittymisen ymmärtämisen kannalta, 3) puhelinkeskusteluissa, jotta katsoja tietää, kenelle soitetaan, ja 4) kun kyseessä on idiosynkraattinen ilmaisu, joka rakentaa päähenkilöiden karakterisaatiota. (Szarkowska 2010: 91–92.)

Lisäksi Szarkowska havaitsi, että vaikka vokatiiveja oli käännöksissä kolmannes vähemmän kuin alkutekstissä, käännökseen myös lisättiin vokatiiveja kohtiin, joissa niitä ei alkutekstissä ollut. Näin tapahtui erityisesti silloin, kun puolalaisen verbin yksikön kolmatta persoonaa käytettiin teitittelytarkoituksessa tai kun keskustelukumppanit vaihtoivat teitittelystä sinutteluun tai toisinpäin. Englannin kielessä ei ole kohteliaampia verbi- tai pronomini- muotoja, joten niiden merkitys oli siirretty käännökseen käyttämällä vokatiiveja. (Szarkowska 2010: 82, 89, 92.)

Bruti ja Perego (2008: 44) toteavatkin, että audiovisuaaliset kääntäjät arvioivat vokatiivien tärkeyttä ja säilyttivät merkitykselliset vokatiivit käännöksissä, jos se on mahdollista.

Vokatiivin tärkeys riippuu sen tehtävästä. Brutin ja Peregon (emt.: 12) mukaan lausahdusten

alussa olevien vokatiivien funktio on yleensä huomion kiinnittäminen ja mahdollisesti myös puhuteltavan identifiointi. Lopussa olevat vokatiivit puolestaan useimmiten ilmaisevat sosio-pragmaattisia merkityksiä ja mahdollisesti myös identifioivat puhuteltavan. Englannin kielessä vokatiiveista suurin osa eli 70 prosenttia on virkkeen lopussa, ja loput 30 prosenttia esiintyvät melko tasaisesti alussa, keskellä ja yksinään (Szarkowska 2010: 82).

Kun vokatiivin tehtävä on joko kiinnittää puhuteltavan huomio tai identifioida tämä, vokatiivit voi usein helposti jättää pois audiovisuaalisesta käännöksestä. Tähän on kaksi syytä: katsoja voi kuulla puhuteltavan nimen, tai puhuteltava selviää visuaalisesti esimerkiksi puhujan pään liikkeiden, katseen suunnan, asennon tai käsien liikkeiden perusteella. Jos puhuja esimerkiksi on selin kameraan eikä puhuteltava selviä katsojalle kuulo- tai näköaistin avulla, vokatiivi täytyy sisällyttää käännökseen, varsinkin jos kyseessä on esimerkiksi hellyyttä, vihamielisyyttä tai muuta suhdetta kuvaava termi. (Bruti & Perego 2008: 13.) Vokatiiveilla on selkeä sosio-pragmaattinen merkitys myös silloin, kun ne rakentavat tai voimistavat puhujien välistä suhdetta, ja tämä merkitys tulisi Brutin ja Peregon (emt.: 13) mukaan mahdollisuuksien salliessa tuoda esiin myös tekstityksissä.

Szarkowska (2010: 81) huomioi, että hänen tutkimusaineistossaan tekstityksissä vähennettiin kutsujen määrää jopa puolella, kun taas puhujan ja puhuteltavan välistä suhdetta ylläpitävistä tai vahvistavista puhutteluista lähes jokainen sisällytettiin tekstityksiin. Lisäksi useita kutsuja siirrettiin suhdetta ylläpitävän tai vahvistavan puhuttelun asemaan, mikä saattaa ilmentää kohdekielen normien näkymistä tekstityksissä (emt.: 92).

Vokatiivien käyttö alkutekstissä ja tekstityksissä saattaa riippua myös genrestä. Tämän tutkimuksen kannalta relevantti on eri audiovisuaalisissa genreissä esiintyviä puhutteluita ja niiden käännöksiä tutkineiden Brutin ja Peregon (2008: 45) havainto, että *Simpsonissa* käytetään puhutteluissa nimiä poikkeuksellisen paljon sekä alkutekstissä että sen italiankielisessä tekstityksessä. He arvelivat tämän johtuvan siitä, että sarjassa on joukko joka jaksossa esiintyviä hahmoja mutta myös ryhmä jaksosta toiseen vaihtuvia hahmoja. Tärkeimpien hahmojen nimiä toistetaan toisaalta jatkuvuuden rakentamiseksi eri jaksojen välille, toisaalta siksi, että näin autetaan yleisöä muistamaan nimet. (Emt.: 40, 45.) *South Park* on sekä sarjana että genreltään samantyyppinen kuin *Simpsonit* – aikuisille tarkoitettun

satiirisen animaatio-sarjan parinkymmenen minuutin mittaisten jaksojen tarinat rakentuvat tiettyjen hahmojen seikkailujen ympärille, mutta sarjassa vilisee muitakin hahmoja.

Suomalaista tutkimusta puhuttelusanojen audiovisuaalisesta kääntämisestä ei juuri näytä olevan, joten haluan omalla pro gradu -tutkielmallani täyttää tätä aukkoa hieman. *South Park* on mielenkiintoinen tutkimuskohde sekä sisällöltään että kieleltään, ja tällä tutkimuksella haluan antaa yhden näkökulman sarjan ja sen suomenkielisten käännösten kieleen.

3.3 Alatyylisyydet tekstityksissä

Kirosanan sanominen on yksi asia ja sen kirjoittaminen toinen, varsinkin, jos sanat ovat jättimäisillä kirjaimilla elokuvateatterin kankaalla (Díaz Cintas & Remael 2007: 196). Vaikka voimasanat eivät välttämättä aiheuta ongelmia romaanikäänöksissä, tekstityksissä tilanne on toinen. Alatyyliset sanat näyttävät usein ruudulta luettuina voimakkaammilta kuin miltä ne kuulostavat hahmon sanomana. Samaa mieltä olivat myös suomalaiset av-kääntäjät kyselyssä, jonka Minna Hjort teki vuonna 2006 väitöskirjatutkimuksensa yhteydessä. Heistä 93 prosenttia vastasi myöntävästi kysymykseen, ovatko ruututekstiin kirjoitetut kirosanat voimakkaampia kuin ruudussa lausutut. Kirosanat siis muuttuvat voimakkaammiksi, kun ne siirretään puhutusta tekstistä kirjoitettuun. Niinpä kääntäjä, jonka mielestä esimerkiksi *vittu* ja *fuck* ovat puhuttuna voimakkuudeltaan samanlaisia, ei valitsekaan tekstitykseen vittua, vaan jonkin toisen sanan, jonka voimakkuuden hän kokee olevan tekstitetynä sama kuin puhutun *fuckin* (Hjort 2007).

Chiaro (2009: 150) huomauttaakin, että audiovisuaalisessa kääntämisessä tabusanoja häviää tekstityksiä käytettäessä lopputekstistä enemmän kuin dubattaessa. Minna Hjortin tutkimuksessa jopa 83,7 prosenttia kyselyyn vastanneista av-kääntäjistä vastasi myöntävästi, kun kysyttiin, ovatko kirosanat toissijaisia muuhun sisältöön nähden ja voiko niitä siksi jättää käännöksestä pois silloin, kun tilaa on vähän (Hjort 2007). Yleinen käytäntö myös maailmalla on, että tabusanoja, kirosanoja ja huudahduksia usein pehmennetään tekstityksissä tai jopa poistetaan kokonaan, jos tilasta on pulaa. Tällaisilla sanoilla on kuitenkin tarkoituksensa dialogissa ja siten myös tarinassa, joten niiden poistaminen ei ole ainoa saati paras mahdollinen ratkaisu. (Díaz Cintas & Remael 2007: 195–196.) Vertanen (2007: 153) tosin huomauttaa, että jättämällä liiat voimasanat pois kääntäjä nimenomaan pystyy ilmaisemaan asian

vesittämättömänä. Katsoja voi usein päätellä puhujan ilmeestä ja äänensävyistä, miten karkeasti tämä asiansa ilmaisee.

Monet kiro sanat yleistyvätkin tekstityksissä koko ajan ainakin Euroopassa. Tabusanojen ja kiro sanojen kääntäminen on erityisen tärkeää silloin, kun ne rakentavat karakterisaatiota tai kun niillä on temaattinen funktio. (Díaz Cintas & Remael 2007: 197.) *South Park* on hyvä esimerkki sarjasta, jossa kiroilu on tärkeä osa karakterisaatiota ja jossa kiroilulla on temaattinen funktio. Kiroilu on osa sarjan tyyliä, ja jokaisessa jaksossa Cartman esimerkiksi sanoo *Screw you guys, I'm going home*, ja Kennyn kuollessa toistuu *You bastards!* -fraasi.

Rekisterin ja tyylin muutokset saattavat tehdä elokuvista homogeenisempia, ja karakterisaatioon vaikuttavat muutokset vaikuttavat viimekädessä ohjelman viestiin (Díaz Cintas & Remael 2007: 198). Esimerkiksi *South Parkin* arabimaihin katsottavaksi tarkoitettu tekstityksestä on sensuroitu alatyyliset ilmaisut, vaikka Israelin televisioon tarkoitetuissa arabiankielisissä tekstityksissä seksiin viittaavat ja muut loukkaaviksi katsotut ilmaisut ovat tallella (Chiaro 2009: 150). *South Parkin* lisäksi myös arabimaihin tarkoitettu *Simpsonit* on sensuroitu. Tekstityksissä ei ole viittauksia seksiin tai alkoholiin, ja hahmoista on tehty puhtoisempia kuin mitä he ovat sarjan alkuperäisessä versiossa. Tämä on kuitenkin suututtanut sarjan arabimaissa asuvat fanit, jotka haluavat Omarin olevan poliittisesti yhtä epäkorrekti kuin alkuperäinen Homer. Koska sarjoista on koko ajan helpompi saada tietoa, yleisöstä on tullut tietoisempaa, ja siksi kiro sanojen täydellistä sensuuria täytyy harkita todella tarkasti. (Emt.: 160–161.)

South Parkin sensuroimista pohdittiin myös Australiassa. Siellä *South Park* varustettiin ensin PG-merkinnällä (Parental Guidance, content should not harm or disturb children under 15) ja esitettiin alkuillassa, mutta sarjan toinen kausi sai M-merkinnän (Mature, not recommended for those under 15), ja ohjelma siirrettiin alkamaan kello 21.30. Toinen vaihtoehto olisi ollut sarjan sensuroiminen ja alkuperäisen luokituksen säilyttäminen, mutta fanien reaktion pelossa näin ei tehty. (Johnson-Woods 2007: 8.)

Jokaista kiro sanaa ei kuitenkaan tarvitse kääntää hahmojen rekistereiden ja persoonallisuuden ilmentämisen vuoksi. Sinne tänne harkitusti sijoitetut voimasanat voivat usein hyvinkin välittää viestin. (Díaz Cintas & Remael 2007: 198.) Samaa mieltä ovat Hjortin kyselyyn vastanneet

suomalaiset av-kääntäjät, jotka eivät koe jokaisen kirosanan tuomista käännostekstiin tarpeelliseksi. Sanojen ei joko koeta tuovan sellaista merkityssisältöä, joka olisi ehdottomasti sisällytettävä tekstitykseen, tai sitten niiden merkityksen katsotaan välittyvän esimerkiksi muiden sananvalintojen tai puhujan ilmeiden ja eleiden kautta. (Hjort 2007.)

Hjortin tekemässä kyselyssä selvisi myös, että suomalaisten kääntäjien yleisen näkemyksen mukaan kirosanat ovat rumia, mutta eivät tarpeettomia, vaan olennainen osa kieltä (Hjort 2007). Kiro sanojen ensisijainen tehtävä käännoksessä on välittää ne tunteet ja asenteet, joiden oli tarkoitus välittyä alkuperäiskielisten kiro sanojen kautta (Paavilainen 2010: 19).

Voimasanoja kääntäessään tekstittäjien täytyy ensin arvioida, mikä tietyn sanan vaikutus ja tunnearvo on lähtökulttuurissa, ja sitten kääntää se tulokulttuurin sanaksi, jolla on kulttuurisesti vastaava merkitys ja joka sopii kontekstiin (Díaz Cintas & Remael 2007: 196).

Kuten Paavilainen toteaa, sanakirjoista ei juuri ole apua kiro sanojen kääntämisessä: vaikka sanakirjassa olisikin jollekin kiro sanalle käännosvastine, ei sen voimakkuutta ja muita tyyliarvoja juuri eritellä. Tällaista tietämystä ei saa oppitunneilta, vaan kieliympäristöstä täytyy olla omakohtaista kokemusta. (Paavilainen 2010: 19–20.) Kääntäjällä täytyy siis olla erittäin hyvä taju sekä lähde- että kohdekielestä.

Myös esityskanava voi vaikuttaa siihen, miten voimasanat käännetään (Díaz Cintas & Remael 2007: 198). Esimerkiksi DVD:llä kieli saattaa olla karkeampaa kuin kaikelle kansalle näkyvässä televisiossa. Lisäksi on muistettava, että vaikka sanan konnotatiivinen tarkoitus ja ilmaisuvoima lähtötekstin kontekstissa olisikin arvioitu oikein, ei ole selvää, että on sopivaa käyttää vahvuudeltaan ja konnotaatioltaan vastaavaa ilmaisua kohdetekstissä (emt.: 196).

Hjortin kyselyyn osallistuneista av-kääntäjistä 69,8 prosenttia olikin saanut ohjeistusta kiro sanojen kääntämiseen. Hjortin mukaan ohjeissa pyydettiin lähes aina käyttämään miedompia kiro sanoja kuin alkutekstissä ja/tai vähentämään niiden määrää. Joskus annettu ohje koski vain tiettyä lähetysaikaa ja kohderyhmää, joskus kaikkia käännoksiä. Toisinaan kiellettiin tiettyjen sanojen, yleensä *vitun*, käyttö. Ohjeet eivät kuitenkaan vaikuttaneet yleisesti sovitulta käytännöltä, sillä samalle asiakkaalle käännoksiä tehneet kääntäjät kertoivat saaneensa erilaisia ohjeita. (Hjort 2007.)

Vaikka kirosanon kääntämisestä ei Suomessa ole olemassa mitään yleistä ohjeistusta, on audiovisuaalisilla kääntäjillä Hjortin kyselyn perusteella melko yhtenäinen käsitys käytännöistä. Kiro sanoilla on alkutekstissä merkitys, joka on syytä välittää myös kohdetekstissä, mutta jokaisen kiro sanan kääntäminen ei ole välttämätöntä viestin välittämiseksi. Tekstityksissä olevan kiro sanan paino on suurempi kuin puhutun, joten kiro sanojen sopivia käännösvastineita on mietittävä tarkasti. Samat periaatteet sopivat alatyylisen puhutteluiden kääntämiseen: niillä on hahmojen välistä suhdetta rakentava ja kuvaava merkitys, joka tulee mahdollisuuksien mukaan välittää kohdetekstissä, mutta sopiva käännös ei välttämättä ole suora käännös alkutekstin vastineesta.

4. TUTKIMUSKYSYMYS JA -MENETELMÄ

Tämän luvun aluksi esittelen tutkimuskysymykseni laajemmin, minkä jälkeen kerron käyttämästäni tutkimusmenetelmästä. Arvioin tässä luvussa myös rajoituksia, jotka aineisto ja metodi tutkimukselle asettavat.

4.1 Tutkimuskysymykset

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on selvittää, miten televisio- ja DVD-tekstitykset eroavat toisistaan vokatiivisten puhutteluiden kääntämisen suhteen. Selvää on, että sarjan tekstityksissä on vähemmän puhuttelusanoja kuin alkutekstissä, sillä puhutteluita usein on pakko karsia ruututeksteistä rajallisen merkkimäärän ja lukuajan vuoksi, ja kenties myös siksi, että yhdysvaltalainen puhuttelukulttuuri eroaa suomalaisesta, eikä suomalaisen katsojan kannalta vääränlainen puhuttelu kenties istuisi tekstitykseen. Osa puhuttelusanoista kuitenkin päättyy myös tekstityksiin, ja tutkin, miten puhuttelusanojen kääntäminen eroaa DVD- ja televisiotekstityksissä.

Oman huomionsa analyysissa saavat alatyyliset ilmaiset. Toinen tutkimuskysymykseni on se, onko alatyylisiä vokatiiveja käännetty, ja jos on, miten. Koska puhuttelusanat usein jätetään kokonaan kääntämättä ja alatyylisyyksien kääntäminen herättää mielipiteitä puolesta ja vastaan, ansaitsee asia oman tutkimuskysymyksensä. Hypoteesini on, että suurin osa alatyylisistä vokatiiveista on käännetty, koska alatyylisyys on keskeinen osa sarjan tyyliä.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tarkastelen puhuttelusanojen kääntämistä kahdesta näkökulmasta. Ensin selvitän, vaikuttaako puhuttelun tyyppi siihen, miten suuri osa puhuttelusanoista sisällytetään tekstityksiin. Tätä varten ryhmittelen alkutekstissä esiintyvät puhuttelusanat niiden tyyppin mukaan kahdeksaan ryhmään. Toiseksi analysoin, miten puhuttelusanan funktio vaikuttaa siihen, käännetäänkö puhuttelusana. Analyysin tätä vaihetta varten jaottelen alkutekstissä esiintyvät puhuttelusanat niiden funktion mukaan kuuteen ryhmään. Vertaan käänöksissä esiintyviä puhuttelusanoja

määrällisesti toisiinsa ja alkutekstiin sekä erittelen yksittäisiä käänösratkaisuja laadullisesti lause- ja sanatasolla. Peilaan käänösratkaisuja ja alkutekstiä suomalaiseen ja yhdysvaltalaiseen puhuttelukulttuuriin sekä audiovisuaalisen kääntämisen konventioihin.

Taulukoin tutkimusaineistossani esiintyneet vokatiiviset puhuttelut sekä niiden vastineet televisio- ja DVD-tekstityksissä, minkä jälkeen ryhmittelen vokatiiviset puhuttelut niiden tyyppin mukaan. Ryhmittelyssä sovellan vokatiivien jaottelua, jota Bruti ja Perego käyttivät omassa tutkimuksessaan. Bruti ja Perego tarkastelivat audiovisuaalisen alkutekstin genren vaikutusta vokatiivisten puhuttelujen kääntämiseen toisenkielisissä tekstityksissä (Bruti & Perego 2010: 61). Tutkimuksessaan he jaottelivat vokatiivit analyysia varten 18 ryhmään (emt.: 64). Nämä ryhmät, niiden omat suomenkieliset käännökseni ja Brutilta ja Peregolta lainatut esimerkit ovat seuraavassa taulukossa (Taulukko 1):

Taulukko 1. Vokatiivien ryhmittely Brutin ja Peregon mukaan

Etunimet	Proper names (first)	Miranda, Marianne
Sukunimet	Proper names (last)	Ripley
Tuttavalliset nimet	Familiar forms	Russ, Dick, Peg
Lempinimet	Diminutives/Nicknames	Tommy, Margy
Koko nimet	Full names	Homer Simpson
Yleisnimet	Common nouns	Virtue
Sukulaisuussanat	Kinship terms	Dad, son(s), uncle
Herra/rouva/neiti	Titles	Mr, Mrs, Miss
Herra/rouva/neiti + etunimi	Title + first name	Sir John
Herra/rouva/neiti + sukunimi	Title + last name	Miss Dashwood
Herra/rouva/neiti + yleisnimi	Title + common noun	Mr Impudence
Ammattinimikkeet	Vocational titles	Doctor, Captain
Ammattinimike + sukunimi	Vocational title + last name	Reverend Larson
Ammattinimike + hra/rva	Vocational title + title	Mister Maestro
Kuvaukset: geneeriset nimet	Descriptors: generic names	Lads, guys, girls, mate
Kuvaukset: määräite + geneerinen nimi	Descriptors: modifier(s) + generic	Poor thing, delightful creatures
Kuvaukset: hellittelynimet	Descriptors: endearments	Honey, darling, sweetie
Kuvaukset: solvaukset	Descriptors: insults	Slug, bastard

Hyödynsin tätä jaottelua ja tein sen perusteella oman jaotteluni, jossa on otettu huomioon tutkimusaineistoni. Aineisto vaikuttaa jaotteluun niin, että koska esimerkiksi herroitteluja ja rouvitteluja on tutkimusaineistossani melko vähän, en jaa niitä Brutin ja Peregon tapaan neljään ryhmään vaan analysoin ne yhdessä ryhmässä. Myöskään nimellä puhutteluita en jaa useaan ryhmään, vaan yhdistän erilaiset nimellä puhuttelut yhdeksi ryhmäksi. Sukunimellä puhutteluita ja koko nimellä puhutteluita on aineistossani niin vähän, että ne pystyy analysoimaan samassa osiossa muiden nimellä puhutteluiden kanssa.

MOT Kielitoimiston sanakirjan (2012) mukaan arvonimi on *tutkintoon tai virka-asemaan perustuva* tai kansalaisansioista myönnettävä *nimitys* (kursiivit minun), joten mukailen Brutin ja Peregon ammattinimikkeet sisältäviä ryhmiä tekemällä yhden ryhmän nimeltään Arvonimet.

Koska toinen tutkimuskysymyksistäni koskee alatyylisiä puhutteluita, tein niistä oman ryhmänsä. Lievemmat, kirosanaa sisältämättömät solvaukset ovat oma Muut solvaukset -ryhmänsä, joka vastaa Brutin ja Peregon ryhmää Descriptors: insults. Sukulaisuussanoista ja hellittelynimistä tein omat ryhmänsä. Geneeriset nimet (+ määrite) -ryhmässäni yhdistyvät Brutin ja Peregon kaksi geneerisiä nimiä sisältävää ryhmää. Tutkimuksessani käyttämäni vokatiivisten puhutteluiden ryhmittely on esitetty seuraavassa taulukossa (Taulukko 2).

Taulukko 2. Tässä tutkimuksessa käyttämäni vokatiivisten puhutteluiden jaottelu

Nimet	Kyle, Cartman, Stan Marsh
Arvonimet	Your Honor, Chef
Herra/rouva/neiti (+ nimi)	Sir, Mr Garrison
Alatyyliset nimet	Fatass, bastard, ass-sucker
Muut solvaukset	Fatso, phony
Sukulaisuussanat	Dad, mom
Hellittelynimet	Honey
Geneeriset nimet (+ määrite)	Everyone, young man

Näistä ryhmistä tutkin määrällisesti, minkä verran minkäkintyyppisiä vokatiiveja on alkuteksteissä ja minkä verran niistä on sisällytetty DVD- ja televisiotekstityksiin. Käsittelen kutakin vokatiiviryhmää myös laadullisesti tutkimalla tekstianalyysin keinoin, miten

käännösten puhutteluratkaisut eroavat toisistaan ja alkutekstistä. Tarkastelen myös, miten vokatiivin tehtävä vaikuttaa siihen, sisällytetäänkö vokatiivi tekstityksiin vai poistetaanko se.

Teen aineistosta vertailevan tekstianalyysin, jossa vertaan DVD- ja televisiotekstityksiä sekä keskenään että alkutekstiin. Teen vertailua sekä sana- että lausetasolla tarkastelemalla niin yksittäisten puhuttelusanojen käännöksiä kuin esimerkiksi puhuttelusanan paikkaa lauseessa. Tutkin käännösten välisiä eroja sekä alkutekstin ja käännösten välistä vastaavuutta vokatiivisten puhutteluiden osalta. Mikäli merkityksellinen vokatiivi on poistettu, pystyn vertailevalla tekstianalyysillä tutkimaan, onko puhuttelun merkitys sisällytetty käännökseen jotenkin muuten. Vertaan myös käännettyjä vokatiiveja toisiinsa ja alkutekstiin. Esimerkiksi alatyylisen vokatiivien käännöksiä tutkiessa voi vertaamisen avulla tehdä päätelmiä kohdetekstissä käytettyjen sananvalintojen vahvuudesta suhteessa alkutekstin sanoihin. Tekstianalyysi mahdollistaa jossain määrin myös vokatiivien käännösratkaisujen syiden pohtimisen. Käännösten merkkimäärien perusteella voi arvella, onko puhuttelu todennäköisesti poistettu tilanpuutteen vai jonkin muun syyn vuoksi.

Analysoin vokatiiviset puhuttelut myös niiden tehtävien kannalta. Jaan tutkimusaineistossani esiintyvät puhuttelusanat Aallon (2000: 36–40) jaottelun mukaan seuraaviin tehtäväryhmiin: 1) kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen tai puhuteltavan spesifioiminen isommasta joukosta, 2) sanottavan painottaminen pyynnön, käskyn, vaatimuksen, vetoimuksen tai moitteen yhteydessä, 3) kontaktin ylläpito puhuteltavaan, 4) affektiivisen sävyn aikaansaaminen ja suhteen laadun korostaminen; sanoilla voi olla hellittelyfunktio tai niitä voidaan käyttää loukkaavasti, alentavasti tai tilanteen virallisuutta ja muodollisuutta korostaen, 5) puhuteltavan nimen käyttö tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä, sekä 6) leksikaalistunut puhuttelu.

Tutkin, onko jotakin tiettyä tehtävää täyttäviä puhuttelusanoja sisällytetty tekstityksiin useammin tai harvemmin kuin muita. Audiovisuaaliset kääntäjät sisällyttävät käännöksiin eniten niitä puhuttelusanoja, joilla heidän mielestään on tekstin kannalta olennainen merkitys. Vastaavasti vähemmän tärkeitä tehtäviä toteuttavia puhuttelusanoja sisällytetään tekstityksiin vähemmän. Yhdellä puhuttelusanalla voi olla useampikin tehtävä, mutta valitsen analyysiin sen, joka mielestäni on kussakin puhuttelutilanteessa olennaisin.

4.3 Aineiston ja metodin tutkimukselle aiheuttamat rajoitteet

Koska tutkimusaineistoni koostuu vain yhden sarjan kolmesta jaksosta, ei tuloksia voi yleistää koskemaan vokatiivien kääntämistä kaikessa audiovisuaalisessa kääntämisessä. Tarkoitukseni onkin tutkia vokatiivisten puhutteluiden kääntämistä nimenomaan tässä sarjassa eikä saavuttaa yleistettävissä olevia tutkimustuloksia. Lisäksi *South Park* poikkeaa useimmista muista sarjoista kielenkäytöltään, mikä saattaa johtaa poikkeavien käänösratkaisujen tekemiseen. Valitsin sarjan analysoitavaksi kuitenkin nimenomaan sen omaleimaisen kielen takia, joten tarkoitukseni ei ole yleistää myöskään tekstityksissä esiintyvää kielenkäyttöä koskevia tuloksia.

Alkutekstiä, DVD-tekstityksiä ja televisiotekstityksiä keskenään vertailemalla voi todeta, mitkä vokatiivisista puhutteluista on sisällytetty tekstityksiin ja miten. Tämän vertailun perusteella pystyy laskemaan, miten suuri osa mistäkin vokatiiviryhmästä on päätenyt tekstityksiin. Laskelmista näkee, eroavatko DVD- ja televisiotekstitykset määrällisesti vokatiivisten puhutteluiden tai joidenkin tiettyjen vokatiiviryhmien suhteen. Eri tehtävissä olevia puhuttelusanonja ja niiden tekstityksissä esiintyviä määriä vertailemalla saa selville, vaikuttaako puhuttelusanonjen tehtävä puhuttelun kääntämiseen. Vertaileva tekstianalyysi on hyvä väline myös sen havaitsemiseen, sijaitsevatko vokatiiviset puhuttelut käänöksissä samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä. Lisäksi vertailu paljastaa, jos jokin vokatiivisista puhutteluista on korvattu tekstityksissä esimerkiksi teitittelyllä.

Määrälliset ja sanojen sijaintiin liittyvät seikat voi aineistoon perehtymällä todeta kuka tahansa objektiivisesti, mutta tekstianalyysin antamat laadulliset tulokset perustuvat osittain subjektiivisiin näkemyksiin. Esimerkiksi käsitys siitä, onko tekstityksessä käytetty alatyylinen puhuttelu sävyllään voimakkaampi, samantasoinen vai miedompi kuin alkutekstissä käytetty, todennäköisesti vaihtelee eri henkilöillä. Tekstianalyysin subjektiivisuus ei kuitenkaan mielestäni ole ongelma tässä tutkimuksessa. Analyysin kohdissa, jotka perustuvat subjektiiviseen sanojen tulkintaan, en esitä tulkintoja objektiivisina totuuksina vaan keskustelulle avoimina mutta perusteltuina mielipiteinä.

Myös vokatiivisten puhutteluiden ensisijaisista tehtävistä voinee olla eri mieltä. Esimerkiksi virkkeessä *Shut up, fatass* puhuttelusanalla voi katsoa olevan kaksi tehtävää: sekä tehostaa käskyä että toimia affektiivisesti. Mielestäni affektiivinen funktio on tässä tapauksessa

ensisijainen, koska puhuja on valinnut nimenomaan loukkaavan puhuttelusanan, vaikka käskyä olisi voinut tehostaa myös nimellä tai muulla neutraalilla puhuttelusanalla.

Myös konteksti vaikuttaa siihen, miten määrittelen puhuttelusanan ensisijaisen tehtävän. Esimerkiksi virkkeen *Eric, sit down* puhuttelusanan voi katsoa joko tehostavan käskyä tai kiinnittävän puhuteltavan huomion. Tilanteessa Eric roikkuu bussin ikkunassa ja huutelee ulkona näkemilleen costaricalaisille, ja kuoronjohtaja yrittää saada poikaa käyttäytymään kunnolla. Katson puhuttelusanan ensisijaisen funktion olevan puhuteltavan huomion kiinnittäminen, sillä ikkunasta ulos huuteleva Eric ei tilanteessa näe kuoronjohtajaa ja keskittyy omiin touhuihinsa, ei kuoronjohtajan sanomisiin.

Toinen esimerkki kontekstin vaikutuksesta puhuttelusanan ensisijaisen funktion määrittelemiseen ovat rakenteeltaan samankaltaiset virkkeet

(1) *Kids, this is the Costa Rican capitol building* ja

(2) *Oh children, the sun is setting.*

Ensimmäisessä virkkeessä katson puhuttelusanan funktion olevan puhuteltavien eli lasten huomion kiinnittäminen. Tilanteessa lapsiryhmä on juuri tullut ulos bussista Costa Ricassa ja ihmettelee näkemäänsä, ja kuoronjohtaja haluaa saada lapset kuuntelemaan. Toisessa virkkeessä ryhmän opas on joutunut käärmeen syömäksi, ja kuoronjohtaja ja lapset ovat eksyneet sademetsään. Kuoronvetäjä ei silloin niinkään halua puhuttelullaan kiinnittää lasten huomiota siihen sanomaansa faktaan, että aurinko laskee, vaan puhuttelusanalla on ennemminkin kontaktia ylläpitävä funktio. Kuoronjohtaja kenties haluaa peloissaan muistuttaa itseään, että vaikka tilanne on huono, hän ei ole metsän armoilla yksin.

5. SOUTH PARK SARJANA JA AINEISTON ANALYYSI

South Parkia on Suomessa esitetty vuodesta 1999 alkaen. Sarja on herättänyt keskustelua ympäri maailman, koska se tekee kursailematta pilkkaa kaikesta ja kaikista, puhuu häpeilemättä tabuina pidetyistä asioista ja on kieleltään varsin räävitön. Poikkeuksellisen kielen ja lähes taukoamattomien dialogien ansiosta *South Park* on audiovisuaalisen kääntämisen kannalta hyvin mielenkiintoinen ohjelma.

Kerron ensin yleisesti *South Parkista* sarjana. Esittelen sarjan päähenkilöt sekä valotan sarjan luonnetta ja merkitystä normien murtajana. Tämän jälkeen kerron tutkimieni jaksujen juonista tarkemmin. Analyysiosassa käsittelen erilaisia puhutteluita ryhmittäin ja puhutteluiden funktioiden perusteella.

5.1 *South Park* – hävytöntä satiiria kaikesta ja kaikista

South Park on yhdysvaltalainen aikuisille tarkoitettu humoristinen animaationsarja, joka kertoo pienestä, kuvitteellisesta South Park -nimisestä kaupungista Coloradon osavaltiossa. Sarjan ensimmäinen jakso esitettiin Yhdysvalloissa 13. elokuuta 1997, ja tätä kirjoittaessani on meneillään 17. kausi. Sarjan luojat Trey Parker ja Matt Stone käsikirjoittavat ja tuottavat sarjan sekä tekevät suurimman osan ääninäyttelystä (Wikipedia [2]).

Sarjan päähenkilöinä on neljä ala-asteikäistä poikaa: lihava ja kiroileva yksinhuoltajaäidin poika Eric Cartman, juutalaispoika Kyle Broflovski, köyhän alkoholistiperheen lapsi Kenny McCormick sekä tavallisesta keskiluokkaisesta amerikkalaisperheestä tuleva Stan Marsh. Lisäksi sarjassa esiintyy säännöllisesti heidän perheenjäseniään, luokkatovereitaan ja koulun henkilöstöä.

Sarja on tunnettu alatyylisestä kielestään ja mustasta, surrealistisesta huumoristaan. Fernández (2009: 214) kuvailee sarjan huumorin nojaavan naiiviin, lapsenomaisen yksinkertaisen animaation käyttöön vastapainona juonen vain aikuisille sopiville teemoille, joita kuljettaa eteenpäin maaninen ja armoton ryöppy säädyttömyyksiä. Hahmot nimittelevät toisiaan ja

muita, viestejä usein ryyditetään hävyttömyyksillä ja kirosanoilla, ja hahmojen vitsit ovat rivoja.

Alison Halsallin (2008: 23) mukaan *South Parkin* hauskuus rakentuu pieruvitsien, rasististen herjojen, puhuvan kakkapökäleen ja halloweenina Hitleriksi pukeutuneen lapsen tyylisten pilojen varaan, minkä vuoksi sarjan huumoria on vaikea niputtaa minkään ideologisen agendan alle. Postmodernissa tekstissä ei ole yhtä ainoaa, staattista, yhtenäistä viestiä tulkittavaksi (Ott 2008: 40). Juuri tämän kategorisoinnin mahdottomuuden ansiosta Halsall arvelee sarjan olevan niin polyseeminen, avoin ja siksi ehtymätön populaarivastarinnan väline. Nauru, vulgaarius ja alatyylisyydet romuttavat virallisen puheen normit. (Halsall 2008: 23–24.)

Kakkajutuista ja kiroilusta huolimatta jaksoissa on myös syvempää sisältöä. Sarjassa esimerkiksi kritisoidaan taikauskoa, vaihtoehtolääketiedettä ja salaliittoteorioita, ja poliittisen päätöksenteon, uskontojen ja tiedotusvälineiden kaksinaismoralismi saa käsikirjoittajilta myös osansa. Provosoimalla yritetään tuoda esiin yhteiskunnan kipupisteitä ja tabuja, joista ei muuten aina uskalleta puhua suoraan. (Wikipedia [1].)

Sarjan henkilöt ja tapahtumapaikka itsessään ovat kannanotto. Halsall (2008: 25) huomioi, että South Park on häiriöiden, rikollisuuden ja rappion pesä – kuin Yhdysvallat pienoiskoossa, ja siksi täynnä sosiaalisia, poliittisia ja rodullisia jännitteitä. Myös Lindsay Colemanin (2008: 134) mukaan South Parkin valkoinen, keskiluokkainen hegemonia ja stereotyyppiset käsitykset muiden rotujen edustajista heijastavat tilannetta, joka vallitsee koko Yhdysvalloissa. Coleman arvelee, että ensin narratiivilla pyritään tuomaan esiin, miten ennakkoluuloisuus on keskeinen osa amerikkalaisia kertomuksia amerikkalaisista kaupungeista, ja sitten satirisoimalla valkoisten käsityksiä etnisistä vähemmistöistä rakennetaan näitä vähemmistöjä suosivaa vastahegemoniaa.

Marcel Danesi (2010: 147) mainitseekin *South Parkin* esimerkkinä karnevalismista, jonka tarkoituksena on kritisoida perinteisiä tapoja, sosiaalisia odotuksia ja rituaaleja satiirin keinoin ja siten vapauttaa katsoja niistä. Samaa mieltä on Johnson-Woods (2007: xv), joka toteaa, että sarjan mielikuvituksellisuus ja skatologiset viittaukset uudelleenluovat karnevalismin nykyajan yleisölle. Myös Halsall (2008: 23) argumentoi, että *South Park* pohjaa Mihail Bahtinin

karnevalismiin pilkkaamalla periamerikkalaisia hahmoja ja symboleita ja siten olemalla herkullisen vapauttava ja tärkeä populaariteksti.

Esimerkiksi tästä sopii Halsallin (2008: 34–35) huomio, että sarjan puhuva kakka Mr Hankey parodioi Mikki Hiirtä, yhtä amerikkalaisen populaarikulttuurin tunnetuimmista hahmoista: Kummallakin on pullukkainen tumma vartalo, hanskat kädessä ja suuret, iloiset silmät. Kummatkin ovat rakastettavia ja kilttejä hölmöjä. Sarjan luojat Trey Parker ja Matt Stone ottavat kulttuurisen ikonin käsittelyynsä ja turmelevat sen antamalla ymmärtää, ettei se ole muuta kuin pala kakkaa.

Halsallin mukaan Parker ja Stone käyttävät *South Parkia* Yhdysvaltain virallisen dogman vastustamisen välineenä. Epäintellektuelli huumori horjuttaa ja heikentää vakiintuneita amerikkalaisia ikoneita ja ideologioita. Animaation kaksiulotteisuudesta huolimatta sen muoto ja rakenne ovat erittäin hienostuneita polyseemisyytensä, postmodernin intertekstuaalisuutensa ja itseironisuutensa ansiosta (emt.: 35). Johnson-Woodsin (2007: xi) sanoin: *South Park* vei animaatiota esteettisesti yhden askeleen taaksepäin mutta intellektuaalisesti viisi askelta eteenpäin.

Brian L. Ott (2008: 39) kuvaa sarjaa paitsi muodoltaan myös estetiikaltaan postmoderniksi. *South Parkin* ulkoasu on tarkoituksella pidetty pelkistettynä ja yksinkertaisena, jotta jaksoja pystytään tekemään ja muokkaamaan todella nopeasti. Jokainen jakso kirjoitetaan, animoidaan ja nauhoitetaan vajaan viikossa ja toimitetaan kanavalle juuri ennen deadlinea (HS 18.10.2013). Tämä mahdollistaa nopean reagoinnin ajankohtaisiin asioihin. Kun Saddam Hussein saatiin kiinni vuonna 2003, kolme päivää kiinnioton jälkeen tapahtuma oli osa *South Park* -jaksoa (The Independent 17.10.2013). Kun Barack Obama valittiin ensimmäisen kerran presidentiksi 2008, *South Parkin* seuraava jakso esitettiin alle 24 tuntia valinnan jälkeen ja jakson dialogissa käytettiin osia Obaman oikeasta puheesta, jonka hän oli pitänyt voittonsa jälkeen.

Suomessa *South Parkia* esitti ensimmäisenä MTV3-kanava, kaikkiaan kuusi ensimmäistä tuotantokautta. Sittemmin sarjaa ovat esittäneet MTV Finland, Nelonen, Canal+ ja JIM. Sarjan 13 ensimmäistä tuotantokautta on julkaistu DVD:llä suomenkielisillä tekstityksillä. (Wikipedia [1].)

5.2 Aineisto

Tutkimusaineistoni koostuu *South Park* -sarjan kolmannen kauden jaksoista 1, 2 ja 6, joista analysoin sekä DVD- että televisioversioiden tekstityksiä. DVD:tä ostaessani tarjolla oli vain kolmas ja seitsemäs kausi, joista valitsin kolmannen, koska kyseisestä kaudesta minulla oli mahdollisuus saada analysoitavakseni myös televisiotekstitykset. Valitsin analysoimani jaksot satunnaisesti. Analysoimani jaksot esitettiin televisiossa MTV3-kanavalla syksyllä 2000, ja ne on tekstittänyt Mari Hallivuori. DVD tekstityksineen on julkaistu vuonna 2010.

Rainforest, Shmainforest -jaksossa pojat joutuvat huonon käytöksensä vuoksi matkaamaan Costa Ricaan Getting Gay with Kids -kuoron kanssa. Kuoro laulaa sademetsien suojelun puolesta ja menee tutustumaan sademetsään. Kun paikallinen opas kuolee, ryhmä joutuu ongelmiin, koska sademetsän eliöt ja alkuperäiskansa eivät olekaan niin ihania kuin luonnonsuojelijoiden mielikuvissa. Koettelemuksesta selvittyään kuoro alkaa laulaa sademetsien hakkaamisen puolesta.

Jaksossa *Spontaneous Combustion* osa South Parkin asukkaista yhtäkkiä palaa kuoliaaksi, ja pormestari laittaa Stanin isän selvittämään ilmiön syytä. Sillä välin pojat yrittävät hankkia Kylan isälle erektiota ja päätyvät muun muassa esittämään Ristin tie -kuvaelman Jeesuksen viimeisistä hetkistä. Palamisten syyksi selviää pierujen pidätteleminen, mutta kun ihmiset sitten alkavat piereskellä enemmän välttääkseen palamista, vapautuvat kaasut tuhoavat otsonia ja aiheuttavat vakavan ilmaston lämpenemisen. Stanin isä keksii tähänkin ratkaisun: kohtuus kaikessa, myös piereskelyssä.

Viimeinen analysoimani jakso on *Sexual Harassment Panda*, jossa poikien koulussa vierailee panda-asuinen hahmo kertomassa seksuaalisesta ahdistelusta. Kyle haastaa Stanin oikeuteen ahdistelun vuoksi, ja Kylan rahanhimoinen asianajajaisä lietsoo koko South Parkin väkeä haastamaan toinen toisensa. Lopuksi panda tulee takaisin valistamaan ihmisiä siitä, miten turhat oikeusjutut korvauksineen rapauttavat yhteiskuntaa.

Jokaisen jakson pituus on 22 minuuttia 5 sekuntia. Jaksoissa on vokatiiivisia puhutteluita yhteensä 336. *Rainforest, Shmainforestissa* niitä on 109, *Spontaneous Combustionissa* 129 ja

Sexual Harassment Pandassa 98. Sarjassa on siis runsas määrä puhuttelusanoja, minkä vuoksi se on antoisaa aineistoa puhutteluiden kääntämisen tutkimuksessa.

Seuraavasta taulukosta (Taulukko 3) näkyy tutkimusaineistossani esiintyneiden puhuttelusanojen määrä kussakin jaksossa ja koko aineistossa yhteensä sekä tekstityksissä olleiden puhuttelusanojen määrä ja niiden osuus kaikista alkutekstin puhuttelusanoista:

Taulukko 3. Puhuttelusanojen määrät alkutekstissä ja käännöksissä

	Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Rainforest, Shmainforest	109	75 (68,8 %)	52 (47,7 %)
Spontaneous Combustion	129	38 (29,5 %)	29 (22,5 %)
Sexual Harassment Panda	98	76 (77,6 %)	42 (42,9 %)
Yhteensä	336	189 (56,3 %)	123 (36,6 %)

Sekä DVD- että televisiotekstityksissä puhutteluita oli selkeästi vähemmän kuin alkutekstissä. DVD-tekstityksissä puolestaan puhutteluita oli selkeästi enemmän kuin televisiotekstityksissä. DVD-tekstityksissä oli puhuttelusanoista karsittu kaikkiaan lähes puolet, televisiossa lähes kaksi kolmasosaa. Puhuttelusanoja oli siis poistettu huomattavasti enemmän kuin esimerkiksi Szarkowskan tutkimuksessa, jossa puhuttelusanoista oli käännöksissä poistettu kolmasosa verrattuna alkutekstiin.

DVD-tekstityksissä puhutteluiden tekstityksiin sisällyttämisen määrä vaihteli jaksosta toiseen enemmän kuin televisiossa: vokatiivisista puhutteluista sisällytettiin DVD-käännökseen vähimmillään 29,5 prosenttia, enimmillään 77,6 prosenttia. Televisiotekstityksiin vokatiivisista puhutteluista päätyi vähimmillään 22,5 prosenttia, enimmillään 47,7 prosenttia. Sekä DVD- että televisiotekstityksiin sisällytettiin vähiten puhuttelusanoja jaksosta *Spontaneous Combustion*.

5.3 Vokatiiviryhmien analyysi

Käsittelen kahdeksan eri vokatiiviryhmää yksitellen ja havainnollistan analyysia tarpeen mukaan esittämällä alkutekstin, DVD-tekstityksen ja televisiotekstityksen rinnakkain taulukossa. Tämän jälkeen analysoin vokatiiviset puhuttelut niiden funktioiden perusteella selvittääkseni, miten puhuttelusanojen tehtävä vaikuttaa siihen, sisällytetäänkö ne tekstityksiin vai poistetaan ne. Lopuksi kokoan aineiston puhuttelusanoista määrällisen yhteenvedon.

5.3.1 Nimellä puhuttelut

Tähän kategoriaan kuuluvat etunimellä, sukunimellä tai niiden yhdistelmällä tehdyt puhuttelut. Sisällytin kategoriaan myös *Sexual Harassment Panda* -puhuttelut, sillä panda-asuun pukeutunut hahmo ei totellut Mr Morris -nimeä vaan piti itseään oikeana pandana ja siten *Sexual Harassment Panda* nimenään. Lisäksi sisällytin ryhmään kirkkokohtauksissa esiintyvät *Lord*-puhuttelut, kuten *How have we angered you, Lord?* Harkitsin niiden laittamista arvonimien ryhmään, mutta päädyin laittamaan ne nimellä puhutteluihin. Mikäli *Lord*-sanaan olisi puhutteluissa lisätty jokin määrä, kuten *Almighty*, olisin luokitellut sen arvonimeksi. Jako on tulkinnanvarainen, mutta *Lord*-puhutteluita oli aineistossa vain kolme, joten niiden osuus on pieni ja siten tutkimuksen kannalta melko merkityksetön.

Tutkimusaineistossani esiintyneistä vokatiivisista puhutteluista nimellä puhutteluita oli 114 eli noin kolmasosa (33,9 %) kaikista puhutteluista. Alkutekstin runsas nimellä puhuttelu tukee Brutin ja Peregon oletusta, että *Simpsonien* tyylisissä sarjoissa nimellä puhuttelu on tavallista yleisempää. DVD-tekstityksiin nimellä puhutteluista oli sisällytetty 76 (66,7 % kaikista nimellä puhutteluista), televisiotekstityksiin 58 (50,9 % kaikista nimellä puhutteluista).

Suomenkielisissä käännöksissä nimellä puhuttelua esiintyi siis selvästi vähemmän kuin alkutekstissä, ja televisiossa sitä esiintyi vähemmän kuin DVD:llä.

Nimellä puhutteluiden pienempi määrä käännöksissä johtunee siitä, että tilanpuutteen vuoksi puhuttelusanoja on pakko jättää tekstityksissä kääntämättä, mutta myös suomalainen tapa käyttää nimiä harvakkosti keskinäisviestinnässä saattaa vaikuttaa asiaan. Nimen jatkuva toistaminen voisi suomalaisissa tekstityksissä jopa näyttää katsojasta omituiselta, koska kulttuurissamme ei tavallisesti puhutella keskustelukumppania toistuvasti nimellä keskustelun edetessä, toisin kuin Yhdysvalloissa.

Nimellä puhutteluita olisi todennäköisesti ollut käännöksissä vielä vähemmän, ellei *Rainforest*, *Shmainforest* -jaksossa yksi läpi koko jakson kestävästä vitseistä olisi liittynyt juuri nimellä puhutteluihin. Jaksossa Kennyyn ihastunut tyttö kysyy Kennyn nimeä, mutta ei saa Kennyn mutisemasta vastauksesta selvää ja siksi jakson edetessä puhuttelee tätä nimillä Lenny, Benny ja Larry saamatta koskaan selville pojan oikeaa nimeä. Kyseisessä jaksossa oli yhteensä 41 nimellä puhuttelua, ja näistä 10 oli vitsiin kuuluvia virheellisellä nimellä puhutteluita. Koska väärällä nimellä puhuttelu on osa jatkuvaa vitsiä, on puhuttelut olleet pakko sisällyttää tekstityksiin puhutteluiden merkityksen välittämiseksi. DVD-tekstityksissä kaikki vitsiin kuuluvat puhuttelut olivatkin mukana, ja televisiotekstityksissä vain yksi oli poistettu. Jostakin syystä yksi näistä nimellä puhutteluista oli DVD-tekstityksissä *Lenny* ja televisiotekstityksissä *Benny*.

Koko nimellä puhutteluita oli tutkimusaineistossani yhteensä 10. Niistä seitsemän esiintyi *Rainforest*, *Shmainforest* -jakson ensimmäisillä minuuteilla, ja kaikissa seitsemässä kohdassa puhuteltava oli joku sarjan neljästä päähenkilöstä. Jakson alussa opettaja Garrison menettää hermonsa ja komentaa huonosti käyttäytyviä poikia kutakin vuorotellen. Ilmeisesti kauden ensimmäisessä jaksossa on tällä tavoin esitelty hahmot katsojille siltä varalta, että nimet ovat unohtuneet tai että sarjalla on uusia katsojia. Hieman myöhemmin Ericin nimi vielä toistetaan kokonaan, kun kuoronjohtaja käskyy poikaa.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 4) on esitelty nämä seitsemän *Rainforest*, *Shmainforest* -jakson koko nimellä puhuttelua alkutekstissä sekä kyseisten kohtien DVD- ja televisiotekstitykset (puhuttelusanojen alleviivaukset minun). Taulukosta voi nähdä, että näistä alkutekstissä olleista koko nimellä puhutteluista kaikki sisältyvät DVD-tekstityksiin sellaisinaan. Televisiotekstityksissä sen sijaan koko nimellä puhutteluiden kääntäminen vähenee ohjelman edetessä. Vain kaksi ensimmäistä näistä puhutteluista on televisiotekstityksissä kokonaan, ja seuraavat neljä on laitettu käännökseen pelkällä etunimellä. Yksi, pari minuuttia myöhemmin esiintyvä koko nimellä puhuttelu, on poistettu käännöksessä kokonaan. Taulukosta voi myös nähdä, että televisiotekstityksissä tekstiä on muutenkin vähemmän kuin DVD-tekstityksissä. Tämä tekee televisiotekstitysten lukemisesta helpompaa kohdassa, jossa kiivastunut opettaja huutaa nopeaan tahtiin ja tekstityksissä on voitava ilmaista paljon asioita lyhyessä ajassa.

Taulukko 4. *Rainforest, Shmainforest* -jakson koko nimellä puhuttelut käänöksineen

Alkuteksti	DVD-tekstititys	Televisiotekstititys
<u>Eric Cartman</u> , you say "excuse me"!	<u>Eric Cartman</u> , sano: "Anteeksi!"	<u>Eric Cartman</u> , pyydä anteeksi!
<u>Kenny McCormick</u> , you speak when you're spoken to!	<u>Kenny McCormick</u> , puhut vasta kun sinua puhutellaan	<u>Kenny McCormick</u> , puhut vain kun kysytään!
<u>Kyle Broflovski</u> , you watch your language!	<u>Kyle Broflovski</u> , siisti suutasi!	<u>Kyle</u> , siisti suusi!
<u>Eric Cartman</u> , you be nice to people!	<u>Eric Cartman</u> , ole ystävällinen!	<u>Eric</u> , älä ilkeile!
<u>Stan Marsh</u> , you mind your manners!	<u>Stan Marsh</u> , ole kohtelias!	<u>Stan</u> , käytäydy!
<u>Kenny McCormick</u> , you pay attention!	<u>Kenny McCormick</u> , ole tarkkaavainen!	<u>Kenny</u> , keskity!
<u>Eric Cartman</u> , you respect other cultures!	<u>Eric Cartman</u> , kunnioita toisia kulttuureita!	Kunnioita heti vieraita kulttuureja!

Koko nimellä puhutteluista loput kolme esiintyivät *Sexual Harassment Panda* -jakson oikeudenkäyntikohtauksissa. DVD-tekstityksissä kaikki oikeudenkäyntikohtausten koko nimellä puhuttelut oli säilytetty, televisiotekstityksissä näitä koko nimellä puhutteluita on kaksi. Kumpiinkin tekstityksiin on myös lisätty teitittely yhden nimellä puhuttelun yhteyteen. Tilanteessa tuomari puhuttelee Cartmania oikeudessa *Eric Cartman, you claim that Stan Marsh sexually harassed you in school*. Sekä televisio- että DVD-käännöksessä virkkeen verbimuoto on *väitätte*. Oikeudenkäynnin kontekstissa tämä on luonteva puhutteluratkaisu suomenkielisessä tekstityksessä. Televisiotekstityksessä kyseinen virke on sitä paitsi juuri se, jossa koko nimellä puhuttelu on jätetty kokonaan kääntämättä, joten teitittelymuoto paitsi sopii käännökseen myös välittää sen merkityksen, mikä englanninkielisille katsojille välittyy virallisesta koko nimellä puhuttelusta.

Suomalaisen puhuttelukulttuurin konventiot näkyvät koko nimellä puhutteluiden käännöksissä enemmän televisiotekstityksissä kuin DVD-tekstityksissä. Suomessa koko nimellä puhuttelua esiintyy lähinnä erilaisissa rituaalisissa tilanteissa, joten kääntäjän ratkaisu käyttää luokkatilanteissa televisiotekstityksissä pelkkää etunimeä ja oikeudenkäyntitilanteissa koko nimeä sopii puhuttelukulttuuriimme paremmin kuin DVD-tekstityksien runsas koko nimellä puhuttelu.

Pelkällä sukunimellä puhutteluita tutkimusaineistossani oli 14. Näistä kahdeksassa puhuteltiin Ericiä, jota hänen kaverinsa sarjassa usein puhuttelevat sukunimellä etunimen sijaan. DVD-tekstityksiin sukunimellä puhutteluista oli sisällytetty neljä, televisiotekstityksiin vain yksi.

Viisi sukunimellä puhuttelua osoitettiin Stanin isälle Randyille, joka yritti keksiä ratkaisua kaupunkilaisia piinaavaan itsestään syttymiseen. Häntä puhutteli sekä pormestari että vuoroin ihastunut ja vihastunut väkijoukko. Pormestarin ja väkijoukon Randyille osoittamista sukunimellä puhutteluista oli DVD-tekstityksiin sisällytetty vain yksi, televisiotekstityksiin kaksi. Sukunimellä puhuttelun funktio näyttää vaikuttaneen käänösratkaisuihin: kohdissa, joissa sukunimellä puhuttelu on käännetty, väkijoukko on suuttunut Randyille, ja puhuttelusanan funktio on uhkausten vahvistaminen:

(1) *Damn you, Marsh, get out of town!*

(2) *You're dead, Marsh!*

Kohdassa, jossa pormestari puhuttelee Randya, sukunimellä puhuttelu on tekstityksissä poistettu, mutta tekstityksiin on lisätty teitittely kertomaan tilanteen virallisuudesta: virkkeen alku *If you're right about this, Marsh* on sekä DVD- että televisiotekstityksissä käännetty *Jos olette oikeassa*.

Yksi pelkällä sukunimellä puhuttelu oli osoitettu herra Mackeylle. Puhuttelija oli Costa Rican presidentti. Puhuttelusanaa ei ollut tekstityksissä, mutta DVD-tekstityksissä käänöksessä oli alkutekstin mukaisesti teitittely: *Está bromeando, Mackey* (Pilailletteko, Mackey) oli käännetty *Ette voi olla tosissanne*, kun taas televisiotekstityksessä käänös oli *Et ole tosissasi*.

Käänöksiin sisällytetyt nimellä puhuttelut oli DVD-tekstityksissä pidetty samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä. Televisiotekstityksissä sen sijaan jopa 12 nimellä puhuttelua (21,1 % kaikista käänöksissä olevista nimellä puhutteluista) oli sijoitettu eri kohtaan kuin alkutekstissä (Taulukko 5, alleviivaukset minun).

Taulukko 5. Televisiotekstityksissä paikkaa vaihtaneet nimellä puhuttelut

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
<u>Eric</u> , sit down	Eric, istu alas	Istu, <u>Eric</u>
<u>Eric</u> , for God's sake, knock it off	Luojan tähden, lopeta	Lopeta, <u>Eric</u>
<u>Benny</u> , will you hold my hand?	Benny, pitelisitkö kädestäni?	Pidä minua kädestä, <u>Benny</u>
Oh, <u>Lenny</u> , hold me	Lenny, pitele minua	Halaa minua, <u>Lenny</u>
<u>Larry</u> , if we make it out of this,...	Larry, jos selviämme tästä,...	Jos selviämme, <u>Larry</u> ,...
Oh, <u>Peter</u> . Weak	Pietari, tuo on syvältä	Mälsä temppu, <u>Pietari</u>
Damn you, <u>Marsh</u> , get out of town	Häivy kaupungista	Häivy kaupungista, <u>Marsh</u>
You know, <u>Eric</u> , I've been thinking	Eric, olen miettinyt	Kuulehan, <u>Eric</u>
<u>Skeeter</u> , I don't want no trouble	Skeeter, älä hanki hankaluuksia	Älä haasta riitaa, <u>Skeeter</u>
<u>Skeeter</u> , she ain't hurtin nobody	Skeeter, ei hän häiritse ketään	Rauhoitu, <u>Skeeter</u>
<u>Skeeter</u> , he ain't hurtin nobody	Skeeter, ei hän häiritse ketään	Rauhoitu, <u>Skeeter</u>
God damnit, <u>Skeeter</u> , shut the hell up	Perkele, Skeeter, pää kiinni	Pää kiinni, <u>Skeeter</u>

Kerran nimellä puhuttelu siis oli siirretty virkkeen alusta keskelle virkettä, muissa 11 tapauksessa virkkeen alusta tai keskeltä virkkeen loppuun. Kertaakaan nimellä puhuttelua ei ollut käänöksessä siirretty virkkeen lopusta alkuun. Olisi mielenkiintoista tietää, mihin kohtaan virkettä suomen kielessä nimellä puhuttelut yleensä sijoittuvat spontaanissa puheessa ja heijastaako tekstitys todellisuutta vai onko ratkaisun taustalla jokin muu syy.

5.3.2 Arvonimellä puhuttelut

Arvonimellä puhutteluita oli tutkimusaineistossani yhteensä 22 (6,5 % kaikista puhutteluista). Suurin osa puhutteluista liittyi jaksoiden juonen kannalta keskeisiin, virallisiin ja muodollisiin tilanteisiin. *Rainforest*, *Shmainforest* -jaksossa kuoronjohtaja ja herra Mackey puhuttelevat Costa Rican presidenttiä, *Spontaneous Combustion* -jaksossa Stanin isä puhuttelee South Parkin pormestaria ja *Sexual Harassment Pandassa* on oikeudenkäyntejä, joissa puhutellaan

tuomaria, todistajia ja asianosaisia. Lisäksi analysoimissani jaksoissa esiintyi satunnaisesti muita arvonimellä puhutteluita.

Sisällytin tähän kategoriaan myös *Chef*-puhuttelut. Kokin varsinaista nimeä ei kerrota, vaan hän on aina pelkkä Kokki. Tavallaan tätä voisi pitää hänen nimenäänkin, mutta koska ammattinimikkeitä käytetään joskus arvoniminä (MOT Kielitoimiston sanakirja 2012), tuntui selkeämmältä laittaa ammattinimikkeellä puhuttelu arvonimipuhutteluiden kanssa samaan ryhmään. Lisäksi sisällytin ryhmään myös *expert witness* -puhuttelun. Se ei ole varsinainen arvonimi tai ammattinimike, mutta toimii puhuttelutilanteessa eli oikeudenkäyntikohtauksessa arvonimen tavoin.

Kaikki tutkimusaineistossani esiintyneet arvonimellä puhuttelut ovat seuraavan sivun taulukossa (Taulukko 6, alleviivaukset minun). DVD-tekstityksiin arvonimellä puhutteluista oli sisällytetty 16 (72,7 % kaikista arvonimellä puhutteluista), televisiotekstityksiin vain seitsemän (31,8 % kaikista arvonimellä puhutteluista). Suomalainen arvonimiä välttävä puhuttelukulttuuri on saattanut vaikuttaa televisiokäännöksen tekstitysratkaisuihin.

Oikeudenkäynnit sekä presidentin tai pormestarin kanssa keskustelu lienevät kuitenkin Suomessakin tilanteita, joissa viralliset puhuttelut kuuluvat normeihin. Taulukosta voi nähdä, että DVD-tekstityksissä onkin lisätty teitittelyjä kyseisiin tilanteisiin arvonimellä puhuttelun luoman virallisuuden korostamiseksi. Herra Mackey sanoo presidentille

(1) *Ette ole sattunut näkemään sitä kuoroa? Ja*

(2) *Älkää huolehtiko, el Presidente.*

Kun Randy saapuu pormestarin työhuoneeseen, hän kysyy

(3) *Oliko teillä asiaa?*

Asianajaja puhuttelee tuomaria

(4) *Kuten näette, arvoisa tuomari.*

Ainoa kohta, jossa myös televisiotekstityksiin oli lisätty teitittely, oli sekin oikeudenkäyntiin liittyvä. Asianajaja kysyy todistajalta *Principal Victoria, were you aware that my client was being harassed at your school?* Sekä DVD- että televisiotekstityksissä virke alkaa sanoilla *Rehtori Victoria, tiesittekö että.*

Taulukko 6. Arvonimellä puhuttelut ja teitittelyt alkutekstissä ja käänöksissä

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
<u>Mr Presidente</u>	<u>Herra Presidente</u>	<u>Herra Presidente</u>
Buenos dias, <u>señor Presidente</u>	Päivää, <u>el Presidente</u>	Päivää, <u>herra presidentti</u>
<u>Señor Presidente</u> , [epäselvää espanjaa]	<u>Ette ole sattunut</u> näkemään sitä kuoroa?	<u>Oletteko</u> nähnyt kuoroa?
[epäselvää espanjaa], <u>el Presidente</u>	<u>Älkää huolehtiko</u> , <u>el Presidente</u>	Kyllä he tulevat, <u>herra presidentti</u>
<u>Mayor</u> , I'm a geologist	Olen geologi	Minä olen geologi
<u>Mayor</u> , I have it	Selvitin, miksi...	Nyt tiedän, mikä...
<u>Officer Barbrady!</u>	<u>Konstaapeli Barbrady!</u>	<u>Konstaapeli Barbrady!</u>
You wanted to see me, <u>Mayor?</u>	Oliko <u>teillä</u> asiaa?	Pormestarilla oli asiaa
<u>Mayor</u> , I think I'm a little over-qualified for this	Olen tehtävään ylipätevä	Olen ylipätevä
Don't worry, <u>Mayor</u>	Ei hätää	[ei käänöksessä]
<u>Chef! Chef!</u>	<u>Kokki</u>	[ei käänöksessä]
<u>Your Honor</u> , my lawyer...	<u>Arvoisa tuomari</u> , asianajajani...	Lakimieheni tulee...
That is correct, <u>your honor</u>	Pitää paikkansa, <u>arvoisa tuomari</u>	Pitää paikkansa, <u>tuomari</u>
As you can see, <u>your honor</u> ...	Kuten näette, <u>arvoisa tuomari</u> ...	[ei käänöksessä]
<u>Expert witness</u> , did South Park elementary...	<u>Asiantuntija</u> , salliko South Parkin ala-aste	Puututtiinko South Parkin ala-asteella...
<u>Principal Victoria</u> , were you aware that...	<u>Rehtori Victoria</u> , tiesittekö...	<u>Rehtori Victoria</u> , tiesittekö...
<u>Principal Victoria</u> , was Eric Cartman called an ass-sucker?	<u>Rehtori Victoria</u> , kutsuttiinko Eric Cartmania perseennuolijaksi?	Haukuttiinko Eric Cartmania persepääksi?
<u>Your honor</u> , this young man...	<u>Arvoisa tuomari</u> , tämä nuori mies	Tämä nuorukainen...
Hey, <u>Chef</u>	Hei, <u>Kokki</u>	[ei käänöksessä]
<u>Chef</u> , how can we stop all these sexual harassment lawsuits?	<u>Kokki</u> , miten me voimme lopettaa seksihäiriösyytteet?	Miten lopetamme oikeusjutut?
Thank you, <u>your honor</u>	Kiitos, <u>arvoisa tuomari</u>	Kiitos, <u>tuomari</u>
<u>Your honor</u> , I'd like to...	<u>Arvoisa tuomari</u> , haluaisin...	[ei käänöksessä]

Sekä DVD- että televisiotekstitykset poikkeavat suomalaisesta virallisia tilanteita koskevasta puhuttelukulttuurista. Siinä missä DVD-tekstitys on välillä tarpeettomankin virallisen kuuloinen arvonimellä puhutteluineen ja teitittelyineen, on televisiotekstitys melko pelkistetty vähine arvonimeen ja teitittelyineen. Suomalaisen suuhun ja silmään sopivin tekstitysratkaisu olisi ehkä ollut tasapainoisempi arvonimien ja teitittelyn käyttö, joka olisi välittänyt tilanteen virallisuuden mutta ei olisi tehnyt tekstityksestä kankeaa.

Kaikki tekstityksissä olevat arvonimellä puhuttelut sijaitsivat sekä DVD- että televisiotekstityksissä samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä.

5.3.3 Herroittelu ja rouvittelu

Analysoimissani jaksoissa käytettiin *Mr-*, *Mrs-* tai *Sir-*puhutteluita yhteensä 21 kertaa sekä *gentlemen-* ja *ladies and gentlemen* -puhutteluita kumpaakin kerran. Herroitteluita ja rouvitteluita oli tutkimusaineistossa siis yhteensä 23 kappaletta eli 6,8 prosenttia kaikista puhutteluista. DVD-tekstityksiin näistä puhutteluista oli sisällytetty 18 (78,3 % kaikista herroitteluita ja rouvitteluita), televisiotekstityksiin 11 (47,8 % kaikista herroitteluita ja rouvitteluita).

Puhutteluista 17 oli tyyppiä Mr/Mrs + sukunimi. Mr + etunimi -tyyppisiä puhutteluita oli aineistossa vain yksi. Sekä DVD- että televisiotekstityksissä oli tällaisista puhutteluista käännökseen laitettu sekä herroittelu tai rouvittelu että nimi, mikäli puhuttelu oli käännöksessä huomioitu. Yksikään tällainen puhuttelu ei siis ollut tekstityksissä joko pelkkä herroittelu, rouvittelu tai nimi, vaan herroittelun tai rouvittelun sisältävä puhuttelu oli aina joko sisällytetty käännökseen kokonaan tai poistettu täysin.

Pelkkiä *Mr-* tai *Sir-*puhutteluita esiintyi kolme, ja kaikissa niissä puhuteltiin puhuttelijalle ennalta tuntematonta henkilöä. Seuraavasta taulukosta (Taulukko 7, alleviivaukset minun) näkyy, että televisiotekstityksissä on poistettu jokainen näistä kolmesta puhuttelusanasta. Tämä käy yksiin suomalaisen puhuttelukulttuurin kanssa, jossa herroittelulla, rouvittelulla tai neidittelyllä on yleensä kielteinen merkitys.

Taulukko 7. Pelkkien *Sir-* ja *Mr-*puhutteluiden kääntäminen

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Hello, <u>sir</u>	Päivää	[ei käännöksessä]
<u>Mr</u> , you've gotta help me	Auttakaa	[ei käännöksessä]
I do not know you, <u>sir</u>	En tunne <u>teitä</u> , <u>herra</u>	En tunne <u>teitä</u>

Kahdessa tapauksessa kolmesta koko lausahdus oli poistettu, yhteen oli tuotu *sir*-puhuttelun viestimää kohteliaisuutta kääntämällä virke *En tunne teitä* eikä *En tunne sinua*. DVD-tekstityksissä puolestaan yksi puhuttelusana oli poistettu mutta virkkeen sisältämä *Hello* oli korvattu virallisemmalla *Päivää*-sanalla, yksi oli poistettu mutta verbi oli muutettu teitittelymuotoon, ja yhden kohdan käännöksessä oli sekä teitittelymuotoinen pronomini että puhuttelusana.

Huomionarvoista on DVD-tekstitystapojen vaihtelevuus: jaksossa *Sexual Harassment Panda* oli *herra*-puhuttelut käännetty muista jaksoista poikkeavasti *hra*. Lisäksi DVD-tekstityksiin oli herroitteluista ja rouvitteluista sisällytetty epätavallisen suuri osa. Televisiotekstitys vastasi määrällisesti tarkasteltuna paremmin sitä, että herroittelua ja rouvittelua vältellään suomalaisessa kulttuurissa.

Herroittelun ja rouvittelun vieroksuminen Suomessa näkyy televisiotekstityksissä myös siitä, että kaksi kertaa *Mr Garrison* -puhuttelu oli muotoiltu suomalaisen suuhun hieman sopivammaksi *opettaja Garrisoniksi*. Myös DVD-tekstityksissä yksi *Mr Garrison* -puhuttelu oli pelkkä *Garrison*. Rouvittelun sisältävästä virkkeestä *Mrs Stevens, you have a bug on your back* oli televisiotekstityksessä jätetty puhuttelu kokonaan pois, ja käännökseen oli sen sijaan laitettu teitittely: *Teillä on ötökkä selässä*. DVD:llä vastaava kohta oli käännetty huomattavasti virallisemmän kuuloisesti sekä puhuttelusanan että teitittelyn kera: *Rouva Stevens, selässänne on ötökkä*. Lausetta on vaikea kuvitella suomalaisen suuhun, varsinkaan kahdeksanvuotiaan lapsen.

Gentlemen- ja *ladies and gentlemen* -puhuttelut oli televisiotekstityksissä käännetty neutraalimmin kuin DVD-tekstityksissä. DVD-tekstityksissä *gentlemen* oli *hyvät herrat*, televisiotekstityksissä sukupuoli neutraali, pyyntöä ilmaiseva *olkaa hyvä*. Tilanteessa pormestari kehotti lausahduksellaan kahta avustajaa paljastamaan Stanin isän kunniaksi tehdyn

patsaan. Oikeudenkäynnin aikana sanottu *ladies and gentlemen* oli DVD-käännöksessä *hyvät naiset ja herrat*, televisiokäännöksessä *hyvät valamiehet*.

DVD-tekstityksessä oli yksi herroitteluista ja rouvitteluista siirretty eri paikkaan kuin se oli alkutekstissä. Televisiotekstityksissä siirtoja oli kaksi. Kaikissa kolmessa siirroksessa puhuttelu oli alkutekstissä virkkeen alussa ja käännöksessä virkkeen lopussa (Taulukko 8, alleviivaukset minun).

Taulukko 8. Paikkaa vaihtaneet herroittelut

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Please, <u>Mr Mackey</u> , we'll be good	Herra Mackey, olemme kunnolla	Me ollaan kiltisti, <u>herra Mackey</u>
Well, <u>Mr Pedro</u> , this was a great tour	Herra Pedro, tämä oli loistava kierros	Kiitos esittelystä, <u>herra Pedro</u>
<u>Mr Garrison</u> , help me	Auta minua, <u>Garrison</u>	Opettaja Garrison, auttakaa

5.3.4 Alatyyliset vokatiivit

Aineistossa oli loppujen lopuksi yllättävän vähän alatyylisiä puhuttelusanoja verrattuna siihen, miten alatyylistä sarjan kieli muuten on. Alatyylisiä puhuttelusanoja oli tutkimusaineiston kaikista puhuttelusanoista vain 3,9 prosenttia eli 13 kappaletta, joista viisi oli jaksossa *Rainforest, Shmainforest*, viisi jaksossa *Spontaneous Combustion* ja kolme jaksossa *Sexual Harassment Panda*.

Puhuttelu *you son of a bitch* esiintyi kolmesti. Puhuttelu *you bastards* esiintyi kahdesti, ja lisäksi aineistossa oli kaksi samantapaista puhuttelua: *you little bastard* sekä *you bastard*. Puhuttelu *you little ass-sucker* esiintyi kahdesti, puhuttelu *fatass* esiintyi myös kahdesti, puhuttelu *you piece of crap* kerran ja puhuttelu *assholes* kerran.

DVD-tekstityksiin oli alatyylisistä puhuttelusanoista sisällytetty 11 (84,6 % kaikista alatyylisistä puhutteluista), televisiotekstityksiin yhdeksän (69,2 % kaikista alatyylisistä puhutteluista). Seuraavaksi analysoin erilaisten alatyylisten puhutteluiden käännösratkaisut.

5.3.4.1 Son of a bitch

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 9) ovat käännöksineen nähtävissä virkkeet, joissa *son of a bitch* -puhuttelut esiintyivät (alleviivaukset minun).

Taulukko 9. *Son of a bitch* -puhuttelun käännökset

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Hey, don't flip me off, <u>you son of a bitch</u>	Älä näytä minulle keskisormea, <u>paskiainen</u>	Älä sohi sormea, <u>kusipää</u>
Breathe, <u>you son of a bitch</u>	Hengitä, <u>senkin kusiainen</u>	Hengitä, <u>senkin mulkku</u>
Help me, <u>you son of a bitch</u>	Auta minua, <u>paskiainen</u>	Auta nyt, hitto soikoon

DVD-tekstitysten *paskiainen* ja televisiotekstityksen *kusipää* ovat melko samanhavvuisia käännöksiä sekä keskenään että alkutekstin kanssa, mutta toisen virkkeen televisiokäännös *senkin mulkku* on mielestäni sekä muita käännöksiä että alkutekstiä vahvemman kuuloinen. DVD-käännöksen *senkin kusiainen* kuulostaa omaan korvaani haukkumasanana oudolta ja epäidiomaattiselta ja tuo mieleen ennen kaikkea muurahaisen. Vaikka televisiotekstityksissä kolmannen virkkeen puhuttelu on poistettu, käännökseen on silti sisällytetty alkutekstin tyyli *hitto soikoon* -sadattelulla. Käännös myös kuulostaa *Auta minua* -alun yhteydessä idiomaattisemmalta suomelta kuin DVD-tekstityksessä oleva *Auta minua, paskiainen*.

Kaikki tekstitysten *son of a bitch* -puhuttelut olivat virkkeissä samoissa kohdissa kuin niiden vastineet alkutekstissä.

5.3.4.2 Bastard

You bastards poikkeaa muista alatyylisistä puhutteluista funktionsa vuoksi. Sarjan alkukausilla Kenny kuoli joka jaksossa, ja aina kuoleman jälkeen Stan ja Kyle huudahtivat *Oh my God, they killed Kenny! You bastards!* Tutkimusaineistoni *bastard*-puhutteluista kolme liittyy juuri tähän jaksosta toiseen jatkuvaan vitsiin. Kahdesti puhuttelusana huudahdetaan monikossa epämääräisille ”heille”, jotka Kennyn tappoivat, kerran yksikössä Don't Hold On To A Large Magnet While Someone Else Uses A Fan Nearby -lintumaskotille, joka *Sexual Harassment Panda* -jaksossa aiheuttaa Kennyn kuoleman.

Koska puhuttelu on osa jaksosta toiseen jatkuvaa vitsiä, ei sitä voi poistaa käännöksiä tehdessä. Se myös täytyy kääntää joka jaksossa samoin, jotta huudahduksen funktio on käänöksissä sama kuin alkutekstissä. Sekä DVD- että televisiotekstityksissä käänнос on *paskiaiset* puhuttelun monikolle ja *paskiainen* yksikölle.

Neljäs *bastard*-puhuttelu oli virkkeessä *You deserve to die, you little bastard*, jonka kuoronjohtaja sanoi hermostuessaan Cartmaniin *Rainforest, Shmainforest* -jaksossa. Kuoro on eksynyt sademetsään, Cartman kyllästyy seuraamaan naista, ja pienen riitelyn jälkeen Cartman päättää lähteä omille teilleen etsimään reittiä takaisin sivistyksen pariin. Tähän kuoron johtaja reagoi solvaamalla poikaa. DVD-tekstityksissä käänнос oli *Ansaitset kuolla, pikku paskiainen*, televisiotekstityksissä *Saatkin kuolla pois, senkin pieni kusipää*. Puhuttelusanat käänöksissä ovat samaa vahvuusluokkaa sekä keskenään että alkutekstin kanssa. Virkkeen alku ja siten kokonaisuus on kuitenkin televisiotekstityksessä idiomaattisempaa puheasuomea. Puhuttelusanan paikka käänноsten virkkeissä on sama kuin alkutekstissä olevalla vastineella.

5.3.4.3 Ass-sucker

Virkkeet *You would think that, you little ass-sucker* ja *No you can't, you little ass-sucker* esiintyvät *Sexual Harassment Panda* -jaksossa lähes peräkkäin. Ensin Stan pilkkaa Cartmania mielistelystä, Cartman sanoo nimittelyn vuoksi haastavansa Stanin oikeuteen seksuaalisesta ahdistelusta, ja Stan toistaa solvauksensa vastustaessaan ajatusta.

Puhuttelusanaa ei ole voitu jättää pois käänöksistä, sillä se liittyy olennaisesti jakson seksuaalisen ahdistelun ja siitä seuraavan oikeudenkäynnin teemaan. DVD-tekstityksissä puhuttelusana oli käytetty *perseennuolijaa*. Televisiotekstityksissä puhuttelusana oli poistettu, mutta alatyylisyys säilytettiin kääntämällä virke *Sinä oletkin persepää*. Mielestäni *persepää* on sanana hieman miedompi kuin *perseennuolija* ja kumpikin sana on hieman alkutekstiä miedompi.

DVD-käänнос sopii sekä luokkatilanteen että myöhemmän oikeudenkäynnin kontekstiin kuitenkin paremmin. *Perseennuolijan* voi ajatella viittaavan seksuaaliseen ahdisteluun paremmin kuin *persepään*. Toisaalta *persepää* on lapsekkaampi ja kahdeksanvuotiaan suuhun sopivampi.

Puhuttelut ovat käännöksissä samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä, eli virkkeen lopussa.

5.3.4.4 Fatass

Fatass esiintyy tutkimusaineistossa huudahduksessa *Shut up, fatass* ja pidemmässä virkkeessä *Look fatass, after you die and get resurrected, you'll have all kinds of superpowers, just like Jesus*.

Shut up, fatass -virkkeen puhuttelusana on käännetty lieventäen: DVD-tekstityksissä käännös on *Hiljaa, läski* ja televisiotekstityksissä *Hiljaa, plösö*. Kumpaankin tekstitykseen olisi mahtunut esimerkiksi *Hiljaa, läskiperse*, mutta kääntäjät ovat valinneet miedomman nimittelyn. Alatyylisyys on kadonnut käännöksessä. Käännetyt puhuttelut ovat samassa kohdassa virkettä kuin niiden alkutekstissä olevat vastineet.

Toinen *fatass*-puhuttelusana on sekä DVD- että televisiotekstityksessä poistettu. Oletettavasti syynä on virkkeen pituus, jonka vuoksi jotakin on ollut pakko karsia. DVD-käännös alkaa yksinkertaisesti *Kun olet kuollut ja noussut*, televisiokäännös *Kuoleman jälkeen saat supervoimat*.

5.3.4.5 Piece of crap

Kun Stan ja Kyle odottavat, että Cartman kuolisi ristille Ristin tie -kuvaelmassa, Kyle puuskahtaa *So hurry up and die, you piece of crap*. DVD-käännös on *Kuole äkkiä, paskiainen*, televisiokäännös *Kuole ja vähän äkkiä, paskapää*. *Paskiainen* ja *paskapää* ovat suunnilleen yhtä voimakkaita sanoja sekä keskenään että alkutekstiin verrattuna. Virkkeen kumpikaan käännös ei tosin kuulosta idiomaattiselta suomelta, vaan suomalainen todennäköisemmin puuskahtaisi samassa (epätodennäköisessä) tilanteessa *Kuole jo, senkin paska*. Puhuttelusanat ovat käännöksissä samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä.

5.3.4.6 Asshole

Ristillä roikkumiseen kyllästynyt Cartman uhoaa ystävilleen *When I get all my superpowers, I'm gonna use them to smote you two assholes right off the planet!* Puhuttelusana oli jätetty

käännöksistä pois, olettavasti virkkeen pituuden vuoksi. DVD-tekstityksissä käännös oli *Kun saan supervoimani, räjäytän teidät niillä pois planeetalta*, televisiotekstityksissä *Kun saan supervoimat, läjäytän teidät tuuskaksi!*

Alatyyliisyys on puhuttelusanan mukana hävinnyt kummastakin käännöksestä täysin. Cartmanin vihaisuus välittyy vain hänen uhkauksestaan räjäyttää tai läjäyttää kaverinsa.

5.3.5 Muut solvaukset

Analysoimassani aineistossa oli alatyylisen nimittelyiden lisäksi myös seitsemän puhuttelusanaa, jotka eivät varsinaisesti olleet alatyylisiä mutta joita käytettiin selkeästi haukkumis- tai loukkaamistarkoituksessa. Analysoin nämä puhuttelut siksi erillään alatyylisistä puhutteluista. Näistä muista solvauksista DVD-tekstityksiin oli sisällytetty viisi, televisiotekstityksiin neljä. Solvaavat puhuttelus sanat tekstityksineen on esitetty seuraavassa taulukossa (Taulukko 10, alleviivaukset minun).

Taulukko 10. Muut solvaukset ja niiden tekstitykset

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Oh, like you're gonna do it, <u>jew</u> ?	Sinäkö sen teet?	Jutkustako tulee Jeesus, vai?
All right, you can be Jesus, <u>you tubby crybaby</u>	Läski itkupilli saa olla Jeesus	Ole sitten Jeesus, <u>senkin läsö itkupilli</u>
Yeah, <u>dummy</u>	<u>Hölmö</u>	[ei käännöksessä]
We don't want your solutions, <u>phony</u>	Emme tahdo ratkaisujasi, <u>huijari</u>	Anna olla
<u>You fraud!</u>	<u>Huijari!</u>	<u>Huijari!</u>
I'm sorry, <u>toots</u>	Anteeksi, <u>tytsy</u>	Anteeksi, <u>typy</u>
Ok, <u>baby</u>	Okei, <u>pupu</u>	Anteeksi, <u>kultsu</u>

Spontaneous Combustion -jaksossa pojat kiistelevät siitä, kuka saa esittää Jeesusta Ristin tie-kuvaelmassa. Kun Kyle ei halua Cartmanin olevan Jeesus, Cartman toteaa ”*Oh, like you're gonna do it, jew?*” Vaikka *jew* ei sinänsä ole haukkumasana, Cartmanin äänensävy, ilme ja sanan ylenmääräinen painotus kertovat hänen kielteisestä asenteestaan juutalaisia kohtaan ja tarkoituksestaan loukata juutalaista Kylea. DVD-tekstityksessä *Sinäkö sen teet?* on

puhuttelusana ja sen kantama merkitys poistettu kokonaan. Televisiotekstityksessä *Jutkustako tulee Jeesus, vai?* Puhuttelusana on myös poistettu, mutta sen välittämä viesti on sisällytetty halventavaan *jutku*-sanaan.

Myöhemmin *Spontaneous Combustion* -jaksossa Stan ja Kyle puhuttelevat Cartmania virkkeissä *All right, you can be Jesus, you tubby crybaby* ja *Yeah, dummy*. DVD-tekstityksissä käännökset ovat *Läski itkupilli saa olla Jeesus* ja *Hölmö*. Televisiotekstityksissä ensimmäinen lausahdus on käännetty *Ole sitten Jeesus, senkin läsö itkupilli*, ja toinen on poistettu kokonaan. *Tubby crybaby* on tekstityksissä käännetty samanvahvuisesti sekä toisiinsa että lähtötekstiin verrattuna, mutta televisiotekstityksen puuskahdus on kokonaisuudessaan idiomaattisempaa kieltä kuin DVD-käännös. *Yeah, dummy* on televisiotekstityksissä todennäköisesti jätetty kääntämättä tilanpuutteen vuoksi, sillä kyseisessä kohdassa puhutaan paljon ja nopeasti.

Stanin isään tyytymättömät kaupunkilaiset nimittelevät häntä sanalla *phony* samaisessa *Spontaneous Combustion* -jaksossa. DVD-tekstityksissä lause *We don't want your solutions, phony* on käännetty *Emme tahdo ratkaisujasi, huijari*, kun taas televisiotekstityksissä käännös on ytimekäs *Anna olla*. Stanin isää nimitellään samassa tilanteessa myös puhuttelulla *you fraud*, mikä sekä DVD- että televisiotekstityksissä on käännetty *huijariksi*. Käännöksen kieli oli siis hieman köyhempää kuin alkutekstissä: kaksi erilaista puhuttelua eli *phony* ja *fraud* oli käännetty samalla suomenkielisellä sanalla, vaikka *huijarin* sijaan olisi suomenkielisissä tekstityksissä voinut käyttää esimerkiksi *petturi*-sanaa.

Sexual Harassment Panda -jaksossa herra Garrison on oikeudessa todistamassa ja puhuttelee tuomaria nimillä *toots* ja *baby*. Sanavalinnoillaan Garrison viestittää, ettei arvosta naispuolisen tuomarin asemaa eikä sukupuolta. Tämä merkitys on sisällytetty myös käännöksiin: DVD-tekstityksissä puhuttelut on käännetty sanoilla *tytsy* ja *pupu*, televisiotekstityksissä *typy* ja *kultsu*.

5.3.6 Sukulaisuussuhteita ilmentävät vokatiivit

Sukulaisuussuhteita ilmaisevia vokatiivisia puhutteluita oli aineistossani yhteensä 12 eli 3,6 prosenttia kaikista vokatiivisista puhutteluista. DVD-tekstityksiin niistä oli sisällytetty neljä

(33,3 % kaikista sukulaisuusvokatiiveista), televisiotekstityksiin kolme (25 % kaikista sukulaisuusvokatiiveista).

Kaikki alkutekstin puhuttelusanat olivat joko *mom* tai *dad*. Kaikissa niiden käännöksissä on käytetty *äiti*- ja *isä*-sanoja, ei esimerkiksi tuttavallisempia tai kahdeksanvuotiaalle ehkä tyypillisempiä *iskä*- tai *isi*-sanoja.

Televisiotekstityksissä yksi sukulaisuutta ilmaisevista vokatiiveista on siirretty virkkeessä eri kohtaan kuin missä se on alkutekstissä. Tässäkin tapauksessa puhuttelun paikka on vaihtunut virkkeen alusta virkkeen loppuun: *Dad, you've got to work* on käännetty *Tee jotain, isä*. DVD-tekstityksissä kaikki sukulaisuutta ilmentävät puhuttelus sanat olivat samassa kohdassa virkettä kuin alkutekstissä.

5.3.7 Hellittelysanat

Hellittelynimiä aineistossa oli ainoastaan yksi: Kylan isä sanoo sängyssä vaimolleen *I'm sorry, honey*, kun ei saa erektiota. DVD-tekstityksiin puhuttelu on sisällytetty (*Anteeksi, kulta*), televisiotekstityksiin ei (*Olen pahoillani*). *Honey*-puhuttelulla on alkutekstissä hahmojen välisestä suhteesta kertova ja sitä voimistava funktio, joka olisi mahdollisuuksien mukaan pitänyt tuoda myös käännökseen (Bruti & Perego 2008: 13). Merkkimääränsä puolesta puhuttelusana olisi mahtunut käännökseen.

5.3.8 Geneeriset nimet

Geneerisiä puhuttelusanoja oli tutkimusaineistossani 144 kappaletta eli 42,9 prosenttia kaikista vokatiivisista puhutteluista. DVD-tekstityksissä niitä oli 58 (40,3 % kaikista geneerisistä puhuttelusanoista), televisiotekstityksissä 31 (21,5 % kaikista geneerisistä puhuttelusanoista). DVD-tekstityksissä geneerisiä puhuttelusanoja siis oli lähes kaksi kertaa enemmän kuin televisiotekstityksissä.

DVD-tekstityksissä kolme geneeristä puhuttelusanaa oli siirretty eri kohtaan virkettä kuin missä ne olivat alkutekstissä. Kahdessa kohdassa puhuttelu on siirretty virkkeen lopusta virkkeen alkuun, eli siirros on tehty toiseen suuntaan kuin muissa vokatiiviryhmissä

tapahtuneissa vokatiivien paikan siirroissa. Syy on todennäköisesti se, että kyseinen puhuttelu on osa laulua, jonka lapsikuoro esittää kahdesti *Rainforest, Shmainforest* -jaksossa. *Someday, if we work hard, boys and girls* -virke kääntyy suomeksi lyyrisemmin, kun puhuttelu siirretään aloittamaan säe. *Pojat ja tytöt, jos olemme ahkeria* istuu lauluun paremmin kuin esimerkiksi *Jos olemme ahkeria, pojat ja tytöt*.

Kolmas paikkaa vaihtanut geneerinen vokatiivi oli *Children, what the hell are you doing?* -virkkeessä. DVD-tekstityksissä käännös oli *Mitä teette, lapset?*, eli vokatiivin paikka oli käännöksessä siirtynyt virkkeen alusta virkkeen loppuun.

DVD-tekstityksissä geneeristen puhuttelusanojen käännöksissä oli pientä epäjohdonmukaisuutta, sillä lähes peräkkäin alkutekstissä olleissa virkkeissä *I'm tired of seeing you in my office, young man* ja *Well, I tell you what, young man* oli puhuttelut käännetty hieman eri tavoin: ensimmäinen oli käännetty *nuori mies*, jälkimmäinen *nuorimies*.

5.3.9 Käännöksestä pois jätetyt vokatiivisen puhuttelun sisältävät lausahdukset

Eräs merkittävä ero DVD- ja televisiotekstityksissä oli se, että televisiotekstityksissä oli 46 kertaa poistettu vokatiivin lisäksi myös vokatiivin sisältänyt lause. DVD-tekstityksissä näin tapahtui vain neljä kertaa.

Televisiotekstityksissä kokonaan poistetut puhuttelusanan sisältävät lauseet jakautuivat eri jaksojen kesken seuraavasti: jaksossa *Rainforest, Shmainforest* niitä oli 16, jaksossa *Spontaneous Combustion 21* ja jaksossa *Sexual Harassment Panda 9* kappaletta. Poistetut lausahdukset olivat tyypillisesti interjektiomaisia täytesanoja, huudahduksia tai tervehdyksiä puhujan varsinaisen asian edellä tai jäljessä. Poistettuja kohtia olivat muun muassa seuraavassa taulukossa (Taulukko 11) olevat esimerkit.

Taulukko 11. Esimerkkejä televisiotekstityksissä poistetuista puhuttelulauseista

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
All right, children	No niin, lapset	[ei käännöksessä]
Don't we, kids?	Vai mitä, lapset?	[ei käännöksessä]
Boys, please	Älkää	[ei käännöksessä]
Ok, Benny	Benny	[ei käännöksessä]
Hi, Mom	Moi, äiti	[ei käännöksessä]
All right, people	[ei käännöksessä]	[ei käännöksessä]
Hello, boys!	Hei, pojat	[ei käännöksessä]
See you, boys	Nähdään	[ei käännöksessä]
Yes, Marsh	Kyllä	[ei käännöksessä]
Hey, Chef	Hei, Kokki	[ei käännöksessä]
Damn it, Skeeter	Piru vie, Skeeter	[ei käännöksessä]

Taulukosta voi nähdä, että televisiotekstityksissä kokonaan poistetut puhuttelusanat sisältävät lauseet eivät yleensä sisältäneet mitään sellaista informaatiota, joka olisi pitänyt välittää myös käännöksessä.

Poikkeuksena kuitenkin oli myös Muut solvaukset -kohdassa käsitelty puhuttelu *Yeah, dummy*. Stan myötäilee lauseella Kylea, joka haukkuu Cartmania. Vaikka lause sinänsä on lyhyt ja yksinkertainen, se toisaalta ilmaisee Stanin olevan samaa mieltä Kylan kanssa ja pitävän Cartmania tyhmänä. Päähenkilöiden välisiä suhteita rakentavat puhuttelusanat tulisi mahdollisuuksien mukaan sisällyttää tekstityksiin (Bruti & Perego 2008: 13). Kyseinen lause siis olisi ollut hyvä kääntää, mutta kuten Muut solvaukset -kohdassa mainitsin, kääntämättä jättämisen syy on todennäköisesti se, että hahmot puhuvat kohtauksessa paljon ja nopeasti. Tekstiä on siis jouduttu tiivistämään tavallistakin enemmän.

DVD-tekstityksissä poistetut vokatiivisen puhuttelun sisältävät lauseet olivat kaikki *Spontaneous Combustion* -jaksossa, jossa muutenkin oli DVD-tekstityksiin sisällytetty vähemmän puhuttelusananoja kuin muissa analysoimissani jaksoissa. Yksi poistetuista lauseista oli *All right, people*, ja toinen Ristin tie -kuvaelmassa ollut, seuraavan lauseen kanssa samansisältöinen *Weak, Peter*. Kahdesti oli poistettu Cartmanin lausahdus *Screw you, guys*. Tätä voi pitää pienenä käännösvirheenä, sillä Cartman sanoo samat sanat jokaisessa jaksossa, ja

kyseessä on näin ollen jaksojen yli kantava, koheesiota luova vitsi, joka olisi hyvä sisällyttää tekstitykseen.

5.4 Vokatiivisten puhutteluiden funktioiden analyysi

Jätän vokatiivien funktioiden analyysistä pois ne 10 vokatiivista puhuttelua, jotka liittyvät Kennyn nimen väärin kuulemiseen ja joiden funktio on ensisijaisesti olla osa jatkuvaa vitsiä. Näin ollen analysoitavaksi jää 326 puhuttelua funktioineen. Esitän analyysin kohta kohdalta puhuttelusanojen tehtävien mukaan jaoteltuna.

5.4.1 Kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen, puhuteltavan spesifioiminen

Tutkimusaineistossani oli 58 vokatiivista puhuttelua, joiden ensisijainen funktio oli kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen tai puhuteltavan spesifioiminen isommasta joukosta mahdollisia puhuteltavia. DVD-tekstityksiin näistä puhutteluista oli sisällytetty 43 (74,1 %), televisiotekstityksiin 27 (46,6 %).

Televisiökäännös tukee Brutin ja Peregon toteamusta, jonka mukaan tässä tehtävässä olevat vokatiivit on usein helppo jättää pois audiovisuaalisesta käännöksestä, sekä sitä Szarkowskan omasta tutkimusaineistostaan tekemää havaintoa, että jopa puolet kutsuista oli jätetty kääntämättä. Analysoimiini televisiotekstityksiin oli sisällytetty alle puolet tässä funktiossa olevista vokatiivisista puhutteluista. DVD-tekstityksiin kutsu- ja puhujan spesifiointitehtävässä olevista puhuttelusanoista sen sijaan oli sisällytetty lähes kolme neljäsosaa.

5.4.2 Sanottavan painottaminen tai tehostaminen

Pyynnön, käskyn, vaatimuksen, vetoimuksen tai moitteen yhteydessä sanottavaa painottavia puhuttelusanoja oli aineistossani 61. Niistä DVD-tekstityksiin oli sisällytetty 38 (62,3 %), televisiotekstityksiin 22 (36,1 %). Televisio- ja DVD-tekstityksissä oli suuri ero: siinä missä televisiotekstityksissä oli vain vähän yli kolmannes näistä puhutteluista, DVD-tekstityksissä puhutteluista oli lähes kaksi kolmasosaa.

5.4.3 Kontaktin ylläpito puhuteltavaan

Tutkimusaineistoni puhuttelusanoista 65:n funktio oli kontaktin ylläpito puhuteltavaan. Puhuttelusanan sanomisella ei siis ollut mitään varsinaista syytä, vaan sillä lähinnä pidettiin yhteyttä yllä puhuteltavaan. DVD-tekstityksiin näistä puhuttelusanoista oli sisällytetty 31 (47,7 %), televisiotekstityksiin 18 (27,7 %).

Televisio- ja DVD-tekstitysten ero on selvä: televisiotekstityksiin kontaktia ylläpitävistä puhutteluista oli sisällytetty vain reilu neljäsosa, DVD-tekstityksiin lähes puolet. Televisiotekstitys lienee suomalaisen korvaan aidomman kuuloinen, sillä siinä missä alkutekstissä kontaktin ylläpito oli vokativien yleisin tehtävä, suomalaisessa puhuttelukulttuurissa puhuttelusanojen käyttö tässä tehtävässä on harvinaista, ja Jenni Aallon tutkimissa suomalaisissa televisiosarjoissa tällaisia puhutteluita oli vain 2,5 prosenttia koko suomenkielisen tutkimusaineiston puhutteluista (Aalto 2000: 38).

Toisaalta Szarkowskan tutkimusaineistossa puhujan ja puhuteltavan välistä suhdetta ylläpitävistä tai vahvistavista puhutteluista käännettiin lähes jokainen, koska av-kääntäjät kokivat ne tärkeiksi. Kyseessä saattaa olla puhuttelukulttuurien eroja heijastava käännösratkaisu. Yhdysvalloissa ja Puolassa puhuteltavan nimen toistelemine keskustelun kuluessa on normi ja tapaa pidetään kohteliaana, joten kenties tekstityksissäkin tuntuu luontevalta ja tärkeältä käyttää puhuttelusanoja tässä funktiossa.

5.4.4 Affektiivisen sävyn aikaansaaminen ja suhteen laadun korostaminen

Aineistossa oli 46 puhuttelua, jotka korostavat suhteen laatua. Yhdellä puhuttelusanalla oli hellittelyfunktio, loukkaavia ja alentavia solvauksia oli 17, ja tilanteen virallisuutta ja muodollisuutta korostavia puhuttelusanoja käytettiin lähinnä oikeudenkäyntikohtauksissa ja Costa Rican presidenttiä puhuteltaessa.

DVD-tekstityksiin näistä puhuttelusanoista oli sisällytetty peräti 33 (71,7 %), televisiotekstityksiin 21 (45,7 %). DVD-tekstitys on siinä mielessä onnistuneempi, että affektiivisia puhuttelusanoja oli onnistuttu säilyttämään käännoksessä huomattavasti enemmän. Nämä puhuttelusanat kertovat hahmojen välisistä suhteista ja tilanteen tunnelmasta sekä

rakentavat karakterisaatiota, joten niiden pois jättäminen saattaa antaa tekstityksen lukijoille erilaisen käsityksen hahmoista ja tilanteista kuin alkuteksti antaa kuulijoilleen.

5.4.5 Nimen käyttö tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä

Puhuteltavan nimeä käytettiin aineistossani tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä 34 kertaa. Hieman yllättäen tätä tehtävää toteuttavista puhuttelusanoista sisällytettiin suhteellisesti kaikkein suurin osa sekä DVD- että televisiotekstityksiin: DVD-tekstityksissä näistä puhuttelusanoista oli 30 (88,2 %), televisiotekstityksissä 23 (67,6 %).

Puhuttelusanojen yleisyyttä käänöksissä voisi osittain selittää Jenni Aallon pro gradu -tutkielmassaan toteama seikka, että puhuttelusanojen käyttö tervehdysten, hyvästelyjen ja kiitosten yhteydessä ikään kuin kuuluu fraasiin. Hänen saksalaisessa tutkimusaineistossaan tällainen puhuttelu kuitenkin oli noin neljä kertaa yleisempää kuin suomalaisessa, eikä hänen suomalaisessa tutkimusaineistossaan käytetty nimeä tervehdyksen tai hyvästelyn yhteydessä kuin 14 prosentissa tervehdys- tai hyvästelytilanteista. (Aalto 2000: 39.) Sitä paitsi tällaiset puhuttelusanat eivät ole informaatioisällöltään tärkeitä ja katsoja yleensä kuulee ne alkutekstistä, joten ne olisi helppo poistaa käänöksistä samaan tapaan kuin vaikkapa kutsut. Siksi on hieman odottamatonta, että alkutekstin tätä tehtävää toteuttavista nimellä puhutteluista on sisällytetty tekstityksiin niin suuri osa kuin on.

5.4.6 Leksikaalistunut puhuttelu

Leksikaalistuneisiin puhutteluihin laskin alun perin miehiset mutta sittemmin puhutteluihin leksikaalistuneet ilmaisut *dude*, *you guys*, *man*, ja *pal*. Niitä oli tutkimusaineistossa yhteensä 62, eli lähes viidesosa (18,5 %) aineiston kaikista puhutteluista. Yleisin leksikaalistunut puhuttelu oli *dude*, joita oli 34 kappaletta. *You guys* esiintyi 24 kertaa. *Man* esiintyi kolmesti ja *pal* kerran.

Suomenkielisistä tekstityksistä näkyi leksikaalistuneen puhuttelun harvinaisuus puhuttelukulttuurissamme. DVD-tekstityksiin leksikaalistuneista puhuttelusanoista oli sisällytetty vain neljä (8,1 % kaikista leksikaalistuneista puhuttelusanoista), televisiotekstityksiin kolme (4,8 % kaikista leksikaalistuneista puhuttelusanoista). Tämä on

huomattavasti vähemmän kuin mitä muissa tehtävissä olevia puhuttelusanoja on käännetty. Kyseisten puhutteluiden alkuteksti ja käännökset on esitetty seuraavassa taulukossa (Taulukko 12, alleviivaukset minun).

Taulukko 12. Käännetyt leksikaalistuneet puhuttelut

Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Whoa, <u>dude</u> , look over there!	Oho. Katso!	Katsokaa, <u>jätkät</u> !
I don't know you, <u>dude</u>	En tunne sua, <u>jäbä</u>	En tunne sinua.
<u>You guys</u> , seriously!	<u>Jätkät</u> !	<u>Jätkät</u> hei!
Hey <u>you guys</u> . Seriously.	Ihan totta, hei	<u>Jätkät</u> hei...
<u>You guys</u> , I'm really pissed off	Olen raivona, <u>jätkät</u>	Meikä on ihan hiilenä
Thanks a lot, <u>dude</u>	Kiitti, <u>jäbä</u>	Kiitti vaan

DVD-tekstityksiin sisällytetyistä neljästä leksikaalistuneesta puhuttelusta kaksi oli *jätkät*, kaksi *jäbä*. Alkutekstissä vastaavat ilmaisut olivat *you guys* ja *dude*. Televisiotekstityksissä oli käytetty *jätkät*-sanaa. Alkutekstissä kaksi näistä ilmaisuista oli *you guys*, yksi *dude*. Käännökset olivat siis selkeästi nimenomaan miespuolisiin henkilöihin viittaavia sanoja, tosin myös alkutekstissä kyseiset puhuttelut osoitettiin miespuolisille henkilöille.

Leksikaalistuneiden puhutteluiden käännöksissä on muutaman kerran käytetty sanaa *hei*. Taulukossa 11 on tästä kolme esimerkkiä, ja *hei*-sana esiintyi myös esimerkiksi *I'm a real worm*, *pal* -lauseen televisiokäännöksessä: *Hei, minä olen oikea mato!* Ehkä käännöksissä on *hei*-sanalla tavoiteltu samaa sävyä kuin mitä Yhdysvalloissa esimerkiksi *dude* tai *pal* tuovat puheeseen.

Mikäli suomessa harvinaiset leksikaalistuneet puhuttelut jätetään laskematta geneerisiin vokatiiveihin, geneerisiä vokatiiveja esiintyi aineistossa yhteensä 82. DVD-tekstityksissä niistä oli 54 (65,8 %), televisiotekstityksissä 28 (34,1 %). Näin laskettuna geneeristen vokatiivien kääntäminen vaikuttaa huomattavasti vokatiivien kääntämisen eroihin televisio- ja DVD-tekstityksissä. Käännöksiin sisällytettyjen ja käännöksissä poistettujen geneeristen vokatiivien osuudet ovat tekstityksissä lähes toistensa peilikuvat: televisiotekstityksissä geneerisiä vokatiiveja on 28 ja niitä jätetty kääntämättä 52, kun taas DVD-tekstityksissä geneerisiä vokatiiveja on 54 ja niitä on poistettu 26.

5.5 Määrällistä yhteenvetoa

Tässä osassa kokoaan yhteen puhuttelusanojen määriä alkutekstissä ja tekstityksissä, jotta kokonaiskuva eri vokatiiviryhmien ja eri funktioissa olevien vokatiivien kääntämisestä olisi helpompi hahmottaa.

Seuraavan taulukon (Taulukko 13) Alkuteksti-sarakkeessa on alkutekstissä olleiden vokatiivisten puhutteluiden määrät. DVD-tekstitys- ja Televisiotekstitys-sarakkeissa on käännettyjen vokatiivisten puhutteluiden määrät. Prosenttiluku ilmaisee, miten suuri osa kunkintyyppisistä alkutekstin puhuttelusanoista on sisällytetty tekstityksiin.

Taulukko 13. Puhuttelusanojen määrät DVD- ja televisiokäännöksissä

	Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Nimellä puhuttelut	114	76 (66,7 %)	58 (50,9 %)
Arvonimellä puhuttelut	24	16 (72,7 %)	7 (31,8 %)
Herroittelut ja rouvittelut	23	18 (78,3 %)	11 (47,8 %)
Alatyylliset vokatiivit	13	11 (84,6 %)	9 (69,2 %)
Muut solvaukset	7	5 (71,4 %)	4 (57,1 %)
Sukulaisuussuhteita ilmentävät vokatiivit	12	4 (33,3 %)	3 (25 %)
Hellittelysanat	1	1 (100 %)	0 (0 %)
Geneeriset nimet	144	58 (40,3 %)	31 (21,5 %)

Taulukosta on helppo nähdä, että kaikentyyppisiä puhutteluita on sisällytetty DVD-tekstityksiin enemmän kuin televisiotekstityksiin. Selkeimmät erot ovat arvonimillä puhutteluiden, herroittelujen ja rouvittelujen sekä geneeristen nimien ryhmissä. Arvonimellä puhutteluita ja geneerisiä nimiä on DVD-tekstityksissä jopa noin kaksi kertaa enemmän kuin televisiotekstityksissä. Koska hellittelysanoja oli aineistossa vain yksi, ei niiden kääntämisen eroista voi tehdä johtopäätöksiä eikä huomioi kyseistä ryhmää tässä yhteenvedossa.

Sekä DVD- että televisiotekstityksiin oli alkutekstiin verrattuna sisällytetty suhteellisesti vähiten sukulaisuussuhteita ilmentäviä vokatiiveja ja geneerisiä nimiä. Suhteellisesti suurin osa sekä DVD- että televisiotekstityksiin oli puolestaan sisällytetty alatyyllisistä vokatiiveista. Muut

vokatiiviryhmät erosivat tältä kannalta toisistaan. Esimerkiksi siinä missä televisiotekstityksissä arvonimellä puhuttelut ovat kolmanneksi poistetuin ryhmä, DVD-tekstityksissä arvonimellä puhuttelut ovat kolmanneksi yleisimmin käännöksiin sisällytetty ryhmä.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 14) ovat erilaiset vokatiiviset puhuttelut ryhmittäin alkutekstissä sekä DVD- ja televisiotekstityksissä. Lukumäärän perässä oleva prosenttiluku ilmaisee, miten suurta osaa koko kyseisessä tekstissä olevista vokatiivisista puhutteluista kyseinen ryhmä edustaa.

Taulukko 14. Eri ryhmien vokatiivien osuudet kaikista vokatiiveista

	Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Nimellä puhuttelut	114 (33,9 %)	76 (40,2 %)	58 (47,1 %)
Arvonimellä puhuttelut	22 (6,5 %)	16 (8,5 %)	7 (5,7 %)
Herroittelut ja rouvittelut	23 (6,8 %)	18 (9,5 %)	11 (8,9 %)
Alatyyliset vokatiivit	13 (3,9 %)	11 (5,8 %)	9 (7,3 %)
Muut solvaukset	7 (2,1 %)	5 (2,6 %)	4 (3,3 %)
Sukulaisuussuhteita ilmentävät vokatiivit	12 (3,6 %)	4 (2,1 %)	3 (2,4 %)
Hellittelysanat	1 (0,3 %)	1 (0,5 %)	0 (0 %)
Geneeriset nimet	144 (42,9 %)	58 (30,7 %)	31 (25,2 %)
Yhteensä	336 (100 %)	189 (100 %)	123 (99,9 %)

Jätän tässäkin yhteenvedossa hellittelysanat huomioimatta niiden vähäisen määrän takia. Taulukosta voi huomata, että nimellä puhutteluiden suhteellinen osuus kaikista vokatiivisista puhutteluista on käänöksissä selkeästi suurempi kuin alkutekstissä. Myös alatyylisten vokatiivien osuus kaikista vokatiivisista puhutteluista on suurempi käänöksissä kuin alkutekstissä.

Siinä missä alkutekstin suurin puhuttelusanaryhmä ovat geneeriset nimet, sekä DVD- että televisiotekstityksissä nimellä puhuttelut ovat yleisimpiä puhutteluita. Suomalainen no name -kulttuuri ei siis loppujen lopuksi heijastu käänöksissä niin paljon kuin voisi ajatella.

Geneeriset nimet ovat toiseksi yleisimmin tekstityksiin sisällytetty puhuttelusanaryhmä, kun alkutekstissä toiseksi yleisin puhutteluryhmä ovat nimellä puhuttelut. Toisin sanoen nimellä puhuttelut ja geneeriset nimet ovat sekä alkutekstissä että käänöksissä suurimmat vokatiiviryhmät, tosin eri järjestyksessä. Suhteellisesti seuraavaksi eniten on sekä alkutekstissä että käänöksissä herroitteluja ja rouvitteluja. Suurin osa vokatiivisista puhutteluista siis kuuluu sekä alkutekstissä että käänöksissä näihin kolmeen ryhmään.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 15) tutkimusaineistoni puhuttelusanat on ryhmitelty tehtäviensä mukaan. DVD-tekstitys- ja Televisiotekstitys-sarakkeissa on tekstityksiin sisällytettyjen puhuttelusanojen määrät kussakin ryhmässä. Prosenttiluku on käänöksissä olevien puhuttelusanojen prosentuaalinen osuus alkutekstissä olevista puhuttelusanoista. Ryhmät on taulukossa järjestetty niin, että ensimmäisenä on se ryhmä, jossa olevista puhuttelusanoista on tekstityksiin sisällytetty suhteellisesti suurin osa, ja viimeisenä se ryhmä, jonka puhuttelusanoista on tekstityksiin sisällytetty suhteellisesti pienin osa.

Taulukko 15. Vokatiivien tehtävät järjestyksessä tekstitysmäärien perusteella

	Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Tervehdyksen tai kiitoksen yhteydessä oleva puhuttelu	34	30 (88,2 %)	23 (67,6 %)
Kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen, puhuteltavan spesifioiminen	58	43 (74,1 %)	27 (46,6 %)
Affektiivinen puhuttelu	46	33 (71,7 %)	21 (45,7 %)
Moitteen, pyynnön, tms. painottaminen	61	38 (62,3 %)	22 (36,1 %)
Kontaktin ylläpitäminen	65	31 (47,7 %)	18 (27,7 %)
Leksikaalistunut puhuttelu	62	4 (6,5 %)	3 (4,8 %)

Kuten Bruti ja Perego (2008: 44) toteavat, audiovisuaaliset kääntäjät arvioivat vokatiivien tärkeyttä ja säilyttävät merkitykselliset vokatiivit käänöksissä, jos se on mahdollista.

Audiovisuaaliset kääntäjät siis sisällyttävät käännöksiin eniten niitä puhuttelusanoja, joilla heidän mielestään on tekstin kannalta olennainen merkitys, joten oletettavasti kääntäjien mielestä tärkein puhuttelusanalla oleva tehtävä on se, jota toteuttavista puhuttelusanoina on tekstityksiin sisällytetty suurin osa. Vastaavasti vähemmän tärkeitä tehtäviä toteuttavia puhuttelusanoja sisällytetään tekstityksiin vähemmän. Esimerkiksi Szarkowskan tutkimusaineistossa oli vähennetty kutsujen määrää jopa puolella, kun taas puhujan ja puhuteltavan välistä suhdetta ylläpitävistä tai vahvistavista puhutteluista käännettiin lähes jokainen.

Brutin ja Peregon sekä Szarkowskan tutkimusten valossa on erikoista, että sekä DVD- että televisiotekstityksiin on useimmin sisällytetty ne puhuttelusanat, jotka ovat alkutekstissä olleet tervehdyksen, hyvästelyn tai kiitoksen yhteydessä. Myös kutsu- tai huomionkiinnitysfunktiossa olevista vokatiiveista on tekstityksiin sisällytetty yllättävän suuri osa. Affektiivisten puhutteluiden puolestaan olisi voinut olettaa olevan kolmatta sijaa korkeammalla tärkeysjärjestyksessä, samoin kontaktia ylläpitävien puhuttelusanojen. Kontaktia ylläpitävien puhuttelusanojen poistamiseen kenties vaikuttaa suomalainen puhuttelukulttuuri, jossa puhuteltavan nimen toistelemisen keskustelun edetessä ei ole yhtä luonnollista ja yleistä kuin Yhdysvalloissa. Kaikkein harvimminkin tekstityksiin sisällytettiin leksikaalistuneet puhuttelut. Kaikissa tehtäväluokissa on DVD-tekstityksiin sisällytetty suurempi osa kyseisen luokan puhuttelusanoina kuin televisiotekstityksissä.

Mielenkiintoista on se, että DVD- ja televisiotekstityksissä on puhuttelusanojen tehtävien tärkeysjärjestys audiovisuaalisen kääntämisen kannalta arvioitu samanlaiseksi: Tervehdysten yhteydessä olevien puhuttelusanojen jälkeen eniten on sekä DVD- että televisiotekstityksiin sisällytetty kutsufunktiossa olevia puhuttelusanoja, seuraavaksi eniten affektiivisia puhuttelusanoja, seuraavaksi eniten sanottavaa painottavia puhuttelusanoja, ja toiseksi vähiten ennen leksikaalistuneita puhutteluita on käännöksiin sisällytetty kontaktia ylläpitäviä puhuttelusanoja.

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 16) esitetään eri tehtäväryhmiä edustavien puhuttelusanojen määrät alkutekstissä ja käännöksissä. Prosenttiluvut ilmaisevat, miten suurta osaa minkäkin tehtäväluokan puhuttelusanat edustavat kaikista kyseisen tekstin puhuttelusanoina.

Taulukko 16. Eri tehtäväryhmien puhuttelusanojen määrät ja suhteelliset osuudet

	Alkuteksti	DVD-tekstitys	Televisiotekstitys
Kutsu, puhuteltavan huomion kiinnittäminen, puhuteltavan spesifioiminen	58 (17,8 %)	43 (24 %)	27 (23,7 %)
Moitteen, pyynnön, tms. painottaminen	61 (18,7 %)	38 (21,2 %)	22 (19,3 %)
Kontaktin ylläpitäminen	65 (19,9 %)	31 (17,3 %)	18 (15,8 %)
Affektiivinen puhuttelu	46 (14,1 %)	33 (18,4 %)	21 (18,4 %)
Tervehdyksen tai kiitoksen yhteydessä oleva puhuttelu	34 (10,4 %)	30 (16,8 %)	23 (20,2 %)
Leksikaalistunut puhuttelu	62 (19,0 %)	4 (2,2 %)	3 (2,6 %)
Yhteensä	326 (99,9 %)	179 (99,9 %)	114 (100 %)

Sekä DVD- että televisiotekstityksessä lukumääräisesti suurin osa puhuttelusanoista on ollut kutsu tai spesifioinut puhuteltavan suuremmasta joukosta. Kutsuja on tekstityksissä myös suhteellisesti enemmän kuin alkutekstissä. Tämä käy yksiin suomalaisen puhuttelukulttuurin kanssa: suomalainen käyttää puhuttelusanaa luontevimmin silloin, kun puhuttelun funktiona on kutsu.

Myös leksikaalistuneiden puhutteluiden vähäisyys tekstityksissä myötäilee puhuttelukulttuuriamme: siinä missä leksikaalistuneet puhuttelut olivat alkutekstissä toiseksi suurin ryhmä sekä määrällisesti että suhteellisesti, suomenkielisissä käänöksissä niitä on sekä määrällisesti että suhteellisesti selkeästi vähiten.

Tekstityksiin kenties heijastuu se, että kontaktia ylläpitäviä puhuttelusanoja ei suomalaisessa puhuttelukulttuurissa käytetä yhtä runsaasti kuin yhdysvaltalaisessa. Alkutekstissä kontaktia ylläpitävät puhuttelusanaat olivat määrällisesti ja suhteellisesti tarkasteltuna suurin ryhmä, mutta televisiotekstityksissä niitä oli sekä määrällisesti että suhteellisesti toiseksi vähiten, DVD-tekstityksissä määrällisesti ja suhteellisesti kolmanneksi vähiten.

Vaikka affektiivisiä puhutteluista käännettiin pienempi osa kuin tervehdyksen tai kiitoksen yhteydessä olevista nimellä puhutteluista ja kutsuista, on affektiivisiä puhutteluita kuitenkin käänöksissä suhteellisesti hieman enemmän kuin alkutekstissä.

6. PÄÄTELMÄT

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, miten DVD- ja televisiotekstitykset eroavat toisistaan vokatiivisten puhutteluiden kääntämisen suhteen. Analyysin perusteella tekstityksissä on sekä määrällisiä että laadullisia eroja. Selkeimmin havaittava ero oli määrällinen. DVD-tekstityksissä oli kaikin tavoin mitattuna enemmän puhuttelusanoja kuin televisiotekstityksissä: DVD-tekstityksissä oli enemmän puhuttelusanoja jokaisessa jaksossa, jokaisessa vokatiiviryhmässä ja jokaisessa tehtäväluokassa.

Määrälliset erot olivat suurehkoja. DVD-tekstityksissä vokatiivisista puhutteluista käännettiin jaksoa kohden enimmillään 34,7 prosenttiyksikköä enemmän kuin televisiotekstityksissä. Vokatiiviryhmistä arvonimellä puhutteluita ja geneerisiä nimiä on DVD-tekstityksissä jopa noin kaksi kertaa enemmän kuin televisiotekstityksissä. Leksikaalistunutta puhuttelua lukuun ottamatta oli DVD-tekstityksiin sisällytetty jokaisesta tehtäväluokasta vähintään 20 prosenttiyksikköä suurempi osuus puhuttelusanoista kuin televisiotekstityksiin.

Televisiotekstityksissä oli lisäksi kokonaan poistettu 46 puhuttelusanan sisältävää huudahdusta tai lyhyttä lausahdusta, joiden informaatioarvo oli pieni. DVD-tekstityksissä tällaisia lausahduksia oli poistettu vain neljä. DVD-tekstitysten nopealta tuntuvia lukuaikoja olisi saanut hidastettua poistamalla osa puhuttelusanoista ja niihin liittyvistä, informaatioarvoltaan vähäisistä huudahduksista.

Vokatiiviryhmittäin tarkasteltuna nimellä puhutteluista oli televisiotekstityksiin sisällytetty puolet, DVD-tekstityksiin kaksi kolmasosaa. Suomalaiseen, nimellä puhuttelua vieroksuvaan no name -kulttuuriin sopii se, että tekstityksissä nimellä puhutteluita käytetään selkeästi vähemmän kuin yhdysvaltalaisessa alkutekstissä. Lisäksi käänöksissä oli eroa koko nimellä puhuttelussa, joka rajoittuu Suomessa virallisiin ja rituaalisiin tilanteisiin.

Televisiotekstityksissä koko nimellä puhuttelut oli suurimmaksi osaksi käännetty pelkällä etunimellä, mutta oikeudenkäynnin virallisuutta oli käänöksissä korostettu käyttämällä koko nimiä tai korvaamalla koko nimellä puhuttelu teitittelyllä. DVD-tekstityksiin oli sisällytetty kaikki koko nimellä puhuttelut tilanteen virallisuusasteesta riippumatta ja

oikeudenkäyntitilanteissa oli lisäksi käytetty teitittelyä, mikä toi tekstiin paikoin kovin virallisentuntuisen sävyn. Toisaalta DVD-tekstityksissä oli pormestarin tai presidentin kanssa käytyihin keskusteluihin lisätty tekstiin teitittelyjä ja tällä tavoin huomioitu tilanteen virallisuus paremmin kuin televisiotekstityksissä.

Arvonimellä puhutteluiden osalta DVD-tekstitys oli mielestäni tarpeettomankin virallisen kuuloinen arvonimellä puhutteluineen ja teitittelyineen, televisiotekstitys taas melko pelkistetty vähine arvonimeen ja teitittelyineen. Suomessa harvinaisista ja usein kielteistä merkitystä kantavista herroitteluista ja rouvitteluista puolestaan DVD-tekstityksiin oli sisällytetty suhteellisesti huomattavasti suurempi osa kuin televisiotekstityksiin, mutta pelkät *Mr-* tai *Sir-* puhuttelut oli käännetty kohdekielen konventioiden mukaan kummassakin tekstityksessä. Televisiotekstityksissä ei ollut yhtäkään näistä kolmesta puhuttelusanasta, ja DVD-tekstityksissä niistä oli vain yksi. Kummassakin tekstityksessä oli poistettuja herroitteluja kompensoitu käyttämällä suomalaiselle vastaavassa tilanteessa luontevampia teitittelyitä.

Muita solvauksia, sukulaisuussuhteita ilmentäviä vokatiiveja ja hellittelysanoja oli aineistossa niin vähän, että niiden kääntämisestä on vaikea tehdä päätelmiä. Geneeristen nimien DVD- ja televisiokäännöksissä sen sijaan on iso ero, mikäli suomen puhuttelukulttuuriin kuulumattomat ja siksi useimmiten poistetut leksikaalistuneet puhuttelut jätetään pois laskuista. Näin laskettuna geneeristen vokatiivien kääntäminen vaikuttaa huomattavasti vokatiivien kääntämisen eroihin televisio- ja DVD-tekstityksissä, sillä televisiossa geneerisistä vokatiiveista on käännetty 28 ja jätetty kääntämättä 52, kun taas DVD-tekstityksissä geneerisistä vokatiiveista on käännetty 54 ja jätetty kääntämättä 26.

Mielenkiintoista on, että DVD- ja televisiotekstityksissä vokatiivien tehtävien tärkeysjärjestys audiovisuaalisen kääntämisen kannalta on arvioitu samanlaiseksi. DVD- ja televisiotekstitykset eroavat toisistaan monin tavoin, mutta tässä asiassa ne olivat täysin yhteneviä.

Tehtävien tärkeysjärjestys oli kuitenkin yllättävä. Affektiivisista puhuttelusanoista ja kontaktia ylläpitävistä puhuttelusanoista sisällytettiin tekstityksiin pienempi osa kuin tervehdysten ja kiitosten yhteydessä olleista puhuttelusanoista sekä kutsufunktiossa olleista puhuttelusanoista. Kutsuja oli tekstityksissä jopa suhteellisesti suurempi osa puhuttelusanoista kuin alkutekstissä. Kutsufunktiossa olevat puhuttelusanat on yleensä helppo jättää audiovisuaalisesta käännöksestä

pois, ja kiitosten ja tervehdystenkin yhteydessä viesti yleensä tulee selväksi ilman puhuttelusanaa. Affektiiviset puhuttelusanat sen sijaan rakentavat karakterisaatiota ja kertovat hahmojen välisistä suhteista, ja esimerkiksi Bruti ja Perego (2008: 13) suosittelevat niiden sisällyttämistä tekstityksiin puhuttelusanoihin sisältyvien merkitysten välittämiseksi. DVD-tekstitys oli onnistuneempi tältä kannalta, sillä siihen oli sisällytetty yli 70 prosenttia kaikista affektiivisista puhuttelusanoista (71,7 %) siinä missä televisiotekstityksessä niistä oli alle puolet (45,7 %).

Erilaisissa tehtävissä olevista vokatiiveista harvimminkin sisällytettiin tekstityksiin leksikaalistuneet puhuttelut, jotka yhdysvaltalaisessa puhuttelukulttuurissa ovat yleisiä mutta joita ei suomalaisessa puhuttelukulttuurissa juuri käytetä. Niistä oli DVD-tekstityksiin sisällytetty vain 6,5 prosenttia, kun muissa funktioissa olevista puhuttelusanoista oli tekstityksissä 47,7 prosenttia tai enemmän. Televisiotekstityksissä leksikaalistuneista puhutteluista oli vain 4,8 prosenttia, kun muissa funktioissa olevista puhuttelusanoista oli 27,7 prosenttia tai enemmän. Leksikaalistuneita puhutteluita päätyi tekstityksiin murto-osan verran verrattuna muissa tehtävissä oleviin puhuttelusanoihin.

Kohdekielen puhuttelunormit siis näyttävät heijastuvat tekstitysratkaisuissa sekä eri vokatiiviryhmien että eri tehtäviä täyttävien vokatiivien käänöksissä. Leksikaalistuneiden puhutteluiden vähyys käänöksissä on tästä selkein esimerkki, mutta kohdekielen vaikutuksesta kertovat myös muut seikat. Esimerkiksi englannin kielelle tyypillisten kunnioittavien vokatiivien, kuten arvonimien, merkitys oli tekstityksissä usein ilmaistu suomalaiseen puhuttelukulttuuriin luontevammin kuuluvalla verbaalisella puhuttelumuodolla eli teitittelyllä. Myös tehtävien poikkeava tärkeysjärjestys saattaa johtua suomalaisen puhuttelukulttuurin normeista: Kutsujen epätavallisen suurta määrää voi selittää se, että suomalainen käyttää puhuttelusanaa luontevimmin silloin, kun puhuttelun funktiona on kutsu. Kontaktia ylläpitävien puhuttelusanojen runsas poistaminen saattaa niin ikään johtua siitä, että suomalaiseen puhuttelukulttuuriin ei kuulu puhuttelusanan käyttäminen tässä tehtävässä.

Televisiotekstitys heijasteli kaikkiaan jonkin verran DVD-tekstitystä selkeämmin suomalaisen puhuttelukulttuurin konventioita, mikä saattaa tehdä televisiotekstityksestä suomalaiselle katsojalle luontevamman luettavan. Toisaalta DVD-tekstitys oli uskollisempi alkutekstille. Silmiinpistävää oli myös se, että televisiotekstityksissä puhuttelusanojen paikkaa oli useita

kertoja vaihdettu, yleensä virkkeen alusta virkkeen loppuun. DVD-tekstityksissä puhuttelusanojen paikkaa oli vaihdettu vain muutaman kerran. Olisikin mielenkiintoista tietää, mihin kohtaan virkettä puhuttelusanat yleensä sijoittuvat spontaanissa suomenkielisessä puheessa.

Toinen tutkimuskysymyksenäni oli, onko alatyyliset puhuttelut sisällytetty tekstityksiin, ja jos on, miten puhuttelusanat on käännetty. Tekstityksistä heijastui se, että alatyylinen kieli on tärkeä osa sarjan tyyliä ja hahmojen karakterisaatiota. Eri vokatiiviryhmistä juuri alatyylisiä puhutteluita oli sisällytetty tekstityksiin suhteellisesti eniten: DVD-tekstityksissä alatyylisistä puhuttelusanoista oli 84,6 prosenttia, televisiotekstityksissä 69,2 prosenttia. Myös alatyylisten vokatiivien osuus kaikista vokatiivisista puhutteluista on suurempi käänöksissä kuin alkutekstissä. Osa alatyylisistä puhutteluista oli joko osa jaksosta toiseen jatkuvaa vitsiä (*you bastard* -puhuttelut) tai jakson juoneen keskeisesti liittyviä (*ass-sucker*), joten ne oli joka tapauksessa ollut pakko sisällyttää myös käänökseen.

Alatyyliset puhuttelut oli käännetty joko alkutekstissä olleen sanan kanssa suunnilleen samanvahvuisella sanalla tai hieman miedommin. Yhdessä kohdassa, jossa alatyylinen puhuttelu oli televisiotekstityksissä poistettu, puhuttelusanan puutetta oli kompensoitu lisäämällä käänökseen ilmaisu *hitto soikoon*. *Fatass*-puhuttelusanan alatyylisyys katosi käänöksissä kokonaan. Kohdissa, joissa alatyylinen puhuttelusana oli poistettu eikä puhuttelusanan merkitystä ollut muillakaan keinoin tuotu esiin, poisto hyvin todennäköisesti johtui tilanpuutteesta.

Televisiotekstityksissä alatyyliset puhuttelusanat olivat hieman idiomatisempia kuin DVD-tekstityksissä. Alatyylisten puhuttelusanojen kirjo oli kuitenkin käänöksissä suppeampi kuin alkutekstissä: useimmiten DVD-tekstityksissä käytettiin puhuttelusanoja *paskapää* ja *paskiainen* ja televisiotekstityksissä puhuttelusanoja *paskiainen* ja *kusipää*, vaikka alkutekstissä näille oli erilaisia vastineita.

Lisähuomiona aineistossa olleiden vokatiivien käänösten perusteella voi myös päätellä, että analysoimissani DVD:llä olleissa jaksoissa oli todennäköisesti kaikissa eri kääntäjät. Jaksossa *Sexual Harassment Panda* on herroittelu käännetty muista jaksoista poikkeavalla tavalla: tekstityksessä on käytetty lyhennettä *Hra*, kun taas kahdessa muussa analysoimassani jaksossa

herra oli aina kirjoitettu auki. Jaksojen *Rainforest*, *Shmainforest* ja *Spontaneous Combustion* tekstitykset puolestaan eroavat toisistaan kahden seikan suhteen. *Rainforest*, *Shmainforest* -jaksossa vokatiiveista oli käännetty 68,8 prosenttia eli selkeästi suurempi osa kuin *Spontaneous Combustion* -jaksossa, jossa vokatiiveista oli käännetty vain 29,5 prosenttia. Lisäksi *Spontaneous Combustion* -jaksossa neljä vokatiivin sisältänyttä lausetta oli jätetty kokonaan kääntämättä.

Mielestäni mielenkiintoisin omassa tutkimuksessani esiin tullut asia oli se, että käännöksiin sisällytettyjen vokatiivien määrien perusteella vokatiivisten puhutteluiden tehtävien tärkeysjärjestys oli sama sekä DVD- että televisiotekstityksissä ja että tämä järjestys oli lähes päinvastainen kuin esimerkiksi Brutin ja Peregón sekä Szarkowskan tutkimusten perusteella olisi voinut odottaa. Jotta tällä tutkimustuloksella olisi merkitystä, pitäisi tutkia, päteekö tulos esimerkiksi kokonaisen kauden jaksojen käänöksissä vai oliko se vain tarkastelemieni kolmen jakson tekstityksissä esiintynyt sattuma. Mikäli kokonaisen kauden jaksojen analyysi osoittaisi tutkimustuloksen päteväksi, olisi kiinnostavaa tutkia muiden televisiosarjojen suomenkielisiä tekstityksiä ja selvittää, miten suuri osa missäkin tehtävässä olevista vokatiiveista sisällytetään tekstityksiin ja millainen näin muodostuva tehtävien tärkeysjärjestys on verrattuna omaan tutkimusaineistooni.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Rainforest, Shmainforest. South Park. 3. kausi, 1. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. 1999.
South Park. The complete third season. DVD. Pan Vision, 2000.

Spontaneous Combustion. South Park. 3. kausi, 2. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. 1999.
South Park. The complete third season. DVD. Pan Vision, 2000.

Sexual Harassment Panda. South Park. 3. kausi, 6. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. 1999.
South Park. The complete third season. DVD. Pan Vision, 2000.

Sademesä, sikametsä (Rainforest, Shmainforest). South Park. 3. kausi, 1. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. MTV3, Helsinki. 5.10.2000.

Itsesytytys (Spontaneous Combustion). South Park. 3. kausi, 2. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. MTV3, Helsinki. 12.10.2000.

Seksuaalinen ahdistelu (Sexual Harassment Panda). South Park. 3. kausi, 6. jakso. Stone, Matt & Parker, Trey. MTV3, Helsinki. 9.11.2000.

Westwood, Willie s.a. South Park Scriptorium. Saatavilla www-muodossa:

Jakson *Rainforest, Shmainforest* käsikirjoitus:

<http://www.spscriptorium.com/Season3/E301script.htm>. Luettu 16.10.2013.

Jakson *Spontaneous Combustion* käsikirjoitus:

<http://www.spscriptorium.com/Season3/E302script.htm>. Luettu 16.10.2013.

Jakson *Sexual Harassment Panda* käsikirjoitus:

<http://www.spscriptorium.com/Season3/E306script.htm>. Luettu 16.10.2013.

Kirjallisuuslähteet

- Aalto, Jenni 2000. *Puhuttelu suomalaisissa ja saksalaisissa tv-sarjoissa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Bruti, Silvia & Perego, Elisa 2008. Vocatives in Subtitles: a Survey across Genres. Taylor, Christopher (toim.), *Ecolingua. The Role of E-corpora in Translation and Language Learning*. 11–51. Saatavilla pdf-muodossa:
http://www.openstarts.units.it/dspace/bitstream/10077/3227/1/02Bruti_Perego.pdf.
Luettu 2.11.2013.
- Bruti, Silvia & Perego, Elisa 2010. Audiovisual Genre and the Translation of Vocatives in Interlingual Subtitles. Bogucki, Łukasz & Kredens, Krzysztof (toim.), *Perspectives on audiovisual translation*. Peter Lang, Frankfurt am Main. 61–76.
- Chiaro, Delia 2009. Issues in Audiovisual Translation. Munday, Jeremy (toim.), *The Routledge Companion to Translation Studies*. Routledge, Oxon. 141–165.
- Coleman, Lindsay 2008. Shopping at J-Mart with the Williams. Race, Ethnicity, and Belonging in *South Park*. Weinstock, Jeffrey Andrew (toim.), *Taking South Park Seriously*. State University of New York Press, Albany, NY. 131–141.
- Danesi, Marcel 2010. Semiotics of Media and Culture. Copley, Paul (toim.), *The Routledge Companion to Semiotics*. Routledge, Oxon. 135–149.
- Díaz Cintas, Jorge & Remael, Aline 2007. *Audiovisual Translation: Subtitling*. St. Jerome Publishing, Manchester.
- Fernández, María Jesús 2009. The Translation of Swearing in the Dubbing of the Film *South Park* into Spanish. Cintas, Jorge Díaz (toim.), *New Trends in Audiovisual Translation*. Channel View Publications, Clevedon. 210–225.

Forchini, Pierfranca 2008. *Spontaneity in American English: Face-To-Face and Movie Conversation Compared*. Väitöskirja. Università Cattolica Del Sacro Cuore Di Milano, Milano. Saatavilla www-muodossa:
http://tesionline.unicatt.it/bitstream/10280/411/3/testo_completo.pdf.txt. Luettu 4.12.2013.

Halsall, Alison 2008. *Bigger Longer & Uncut. South Park and the Carnavalesque*. Weinstock, Jeffrey Andrew (toim.), *Taking South Park Seriously*. State University of New York Press, Albany, NY. 23–38.

Helsingin Sanomat 26.10.2012. Kääntäjien joukkopako uhkaa MTV3:n ohjelmien tekstitystä. Saatavilla www-muodossa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/K%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4jien+joukkopako+uhkaa+MTV3n+ohjelmien+tekstityst%C3%A4/a1351137998210>. Luettu 19.11.2013.

Helsingin Sanomat 20.11.2012. Ylen av-kääntäjät vetosivat alan työehtojen puolesta. Saatavilla www-muodossa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/Ylen+av-k%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4j%C3%A4t+vetosivat+alan+ty%C3%B6ehtojen+puolesta/a1305620202509>. Luettu 19.11.2013.

Helsingin Sanomat 24.11.2012. Kääntäjäkiista kärjistyi – liitolta hakusaarto ja ylityökielto. Saatavilla www-muodossa: <http://www.hs.fi/paivanlehti/kulttuuri/K%C3%A4%C3%A4nt%C3%A4j%C3%A4kiista+k%C3%A4rjistyi++liitoilta+hakusaarto+ja+ylity%C3%B6kielto/a1353400092839>. Luettu 19.11.2013.

Helsingin Sanomat 18.10.2013. *South Parkin* historiallinen esityspotki katkesi sähkökatkokseen. Saatavilla www-muodossa: <http://www.hs.fi/kulttuuri/South+Parkin+historiallinen+esityspotki+katkesi+s%C3%A4hk%C3%B6katkokseen/a1382061695997>. Luettu 18.10.2013.

Hjort, Minna 2007. Kirosanakyselyn satoa. Kääntäjä 2/2007. Artikkelit saatavilla www-muodossa: <http://www.mv.helsinki.fi/home/mmhjort/tulokset/>. Luettu 18.10.2013.

- Hämäläinen, Simo O. 1982. Mikrotason sosiolingvistiikka – keskustelun kielioppia. Suojanen M.K & Suojanen Päivikki (toim.), *Sosiolingvistiikan näkymiä*. Gaudeamus, Helsinki. 132–166.
- The Independent 17.10.2013. Oh no. They've killed *South Park*! Power cut leads to missed episode. Saatavilla www-muodossa: <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/tv/news/oh-no-theyve-killed-south-park-power-cut-leads-to-missed-episode-8887417.html>. Luettu 18.10.2013.
- Johnson-Woods, Tony 2007. *Blame Canada! South Park and Contemporary Culture*. The Continuum International Publishing Group, New York.
- Korhonen, Teppo 1996. *Tervehdys ja hyvästely*. Suomen Antropologinen Seura, Helsinki.
- Lehtonen, Jaakko 1984. Vaikeneva kulttuuri ja vieraan kielen pelko. Miksi suomalainen vaikenee vieraallakin kielellä. *AFinLAN vuosikirja 1984*. 75–94. Saatavilla www-muodossa: <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/afinla/julkaisut/arkisto/38/lehtonen>. Luettu 11.10.2013.
- McConnell-Ginet, Sally 2003. What's in a name? Social labeling and gender practices. Holmes, Janet & Meyerhoff, Miriam (toim.), *The handbook of language and gender*. Blackwell, Oxford. 69–97.
- MOT Kielitoimiston sanakirja 2012. Kielikone Oy.
- Ott, Brian L. 2008. The Pleasures of *South Park*. An experiment in Media Erotics. Weinstock, Jeffrey Andrew (toim.), *Taking South Park Seriously*. State University of New York Press, Albany, NY. 39–58.
- Paavilainen, Mona 2010. *Fucking helvetin Scheiße. Kiro sanoista ja niiden kääntämisestä Irvine Welshin Trainspottingissa*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Predelli, Stefano 2008. Vocatives. *Analysis* 68, nro. 298. 97–105.

Rendle-Short, Johanna 2009. The Address Term Mate in Australian English: Is it Still a Masculine Term? *Australian Journal Of Linguistics* 29, nro. 2. 245–268.

Salo-Lee, Liisa & Winter-Tarvainen, Annette 1995. Kriittiset tilanteet kulttuurien kohtaamisessa: suomalaisten ja saksalaisten opiskelijoiden näkökulma. Salo-Lee, Liisa (toim.), *Kieli ja kulttuuri oppimisessa ja opettamisessa*. Jyväskylän yliopisto, viestintätieteiden laitos, Jyväskylä. 81–103.

Szarkowska, Agnieszka 2010. Why are some vocatives not omitted in subtitling? A study based on three selected Polish soaps broadcast on TV Polonia. Bogucki, Łukasz & Kredens, Krzysztof (toim.), *Perspectives on audiovisual translation*. Peter Lang, Frankfurt am Main. 77–92.

Vertanen, Esko 2007. Ruututeksti tiedon ja tunteiden tulkkina. Oittinen, Riitta & Tuominen, Tiina (toim.), *Olellaisen äärellä. Johdatus audiovisuaaliseen kääntämiseen*. Tampere University Press, Tampere. 149–170.

Wikipedia [1]. Suomenkielinen artikkeli *South Park* -sarjasta.
http://fi.wikipedia.org/wiki/South_Park. Luettu 16.10.2013.

Wikipedia [2]. Englanninkielinen artikkeli *South Park* -sarjasta.
http://en.wikipedia.org/wiki/South_Park. Luettu 16.10.2013.

Yli-Vakkuri, Valma 1989. Suomalaisen puhuttelun piirteitä. Kauppinen, Anneli & Keravuori, Kyllikki (toim.), *Kielen käyttö ja käyttäjä. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXVI*. Hakapaino Oy, Helsinki.

ENGLISH SUMMARY

Introduction

In this Master's thesis, I examine the vocatives in the Finnish subtitles of *South Park* on TV and DVD. I compare the two audiovisual translations with each other and the source text. My research questions are, 1) how do the DVD and TV subtitles differ in terms of the translation of vocatives, and 2) are vocatives that contain taboo words included in the subtitles, and if they are, how.

In subtitling, vocatives are prone to omission. Furthermore, taboo words and swear words in subtitles are an issue on which there are different opinions. Thus, I want to explore how vocatives are treated in the subtitles of a series that contains plenty of vocatives, part of which are crude. In addition, the norms of addressing people are different in Finland from those in the USA, where *South Park* was created. The analysis may also provide clues on whether these differences affect the subtitling of vocatives.

My research data consists of three episodes of *South Park*, each of which contains approximately a hundred vocatives, altogether 336 of them. I analyze the data from two perspectives to compare the DVD and TV subtitles: First, I investigate whether the type of the vocative affects its inclusion or omission in the subtitles. Second, I examine how the function of the vocative affects its inclusion or omission. The analysis is both quantitative and qualitative.

Theoretical background

Forms of address comprise two major types: vocatives, and pronominal and verbal forms. Vocatives are words or phrases that denote the addressee. They are usually nominal and separated from the main body of the clause by punctuation, or intonation in speech. Pronominal and verbal forms are part of the main body of the clause. In this study, I concentrate on vocatives only.

When addressing someone, the speaker has to choose from several possibilities that the language offers. The choices are regulated by social norms that are typical for the culture,

according to which speakers choose a way to express themselves that is appropriate for the situation. An essential feature in a culture is its symmetry or complementarity. In a symmetric culture, differences in status, age and sex are not emphasized but rather purposefully minimized. Being on a first-name basis and addressing people with nicknames is common, and titles and honorary titles are avoided. In a complementary culture, hierarchical and power relations are acknowledged and even emphasized. Linguistic means are used to show respect towards elder people, women, and supervisors, for example.

The cultures of Northern European countries, including Finland, are symmetric, whereas the culture in the United States is rather complementary. The main differences concerning the norms of using vocatives in Finland and in the USA are the following: 1) in the USA, vocatives are used more often in general, 2) whereas the Finnish culture is sometimes referred to as a "no name culture", in the USA it is common to address someone by name and especially by first name when opening the conversation and as well during the conversation to maintain the contact, 3) in the USA, titles such as *Mr*, *Sir*, *Mrs* and *Miss* are commonly used, whereas in Finland it is conventional to avoid referring to a person's sex and marital status, and such titles even carry a negative connotation, 4) honorific titles are used more in the USA as well, while Finns tend to avoid emphasizing inequality, and 5) while common in the USA, lexicalized forms of address, such as *dude*, *man* and *pal*, are almost non-existent in Finland. These differences may also affect the subtitling of vocatives.

Although DVD subtitling resembles TV subtitling in many ways, there are some differences, as well. The number of characters per line is higher on DVD, and reading times are shorter than on TV. Furthermore, DVD subtitles are normally centered, while on TV they are normally aligned to the left. In addition, the production processes are different. TV programs are usually subtitled in one language, but when a Hollywood film is released on DVD, it is subtitled in 40 or even more languages. International subtitling companies aim to deliver the best multilingual subtitles possible while the time-to-market is short, price wars fierce, and the fear of piracy constant. Production processes have therefore sped up, and thus the subtitles are not translated from the original but from a template that is usually in English, with obvious consequences for the quality. (Bruti & Perego 2008: 17.)

The high omission rates that subtitling is famous for are attributed to the spatial and temporal constraints that are inherent in this mode of audiovisual translation. The factual, narrative and

referential elements are favored, and phatic and expressive elements omitted when necessary. Vocatives are among the linguistic elements that are prone to omission. The result is that subtitling may create a substantially different interpersonal dynamics from that intended. (Bruti & Perego 2008: 13.)

As Bruti and Perego (2008: 44) state, the tendency to discriminate between more or less relevant and meaningful vocatives is maintained when possible. Vocatives with a relevant pragmatic meaning are usually retained in the subtitles. For example, Szarkowska (2010: 81) found in her study that the number of calls was reduced even by half whereas the number of vocatives that maintain contact or reinforce social relationships decreased only by a tiny fraction. It can be concluded that a bigger share of vocatives serving an important function are included in the subtitles than of vocatives serving a function that audiovisual translators consider less important.

Swear words and taboo language are among the linguistic elements that are sometimes omitted, as well. A subtitled swear word is stronger than a spoken one, and therefore a fitting translation equivalent has to be considered carefully. Opinions on the subtitling of swear words vary. Although there are no common guidelines on the usage of swear words in Finnish subtitles, according to Hjort's (2007) study, Finnish audiovisual translators have a fairly consistent understanding of what the conventions concerning the matter are. Swear words carry a meaning in the source text that has to be conveyed in the target text, but translating every single swear word is not necessary.

The same principles may apply to translating vocatives that contain swear words or taboo language. They carry a meaning that builds and describes the relationship between characters. That meaning should be conveyed in the target text, if possible, but the best translation is not necessarily a direct translation, and the translation equivalent should be considered carefully.

Research questions and method

My first research question is how the DVD and TV subtitles differ in terms of the translation of vocatives. It is obvious that there are fewer vocatives in the subtitles than in the source text because of the spatial restrictions caused by the limited number of characters, and potentially also because the norms of addressing people are different in the target culture from those in the

source culture. However, some vocatives are included in the subtitles, and I aim at discovering the differences between the DVD and TV subtitles in the translation of vocatives.

My second research question is whether vocatives that contain strong language are included in the subtitles, and if they are, how. Audiovisual translation of swear words and strong language is much debated, and opinions differ. I found it interesting to see what happens to crude vocatives, because, on the one hand, vulgar language is an important part of *South Park's* style and characterization, but on the other hand, vocatives and swear words are often omitted in subtitling.

I analyze the data from two perspectives: First, I investigate whether the type of the vocative affects its inclusion or omission in the subtitles. In order to do this, I divide the vocatives in my research data into eight categories according to their type. Second, I examine how the function of the vocative affects its inclusion or omission in the subtitles. For this purpose, I divide the vocatives in the data into six categories according to their function.

In categorizing the vocatives according to their type, I apply the division that Bruti and Perego (2008) used in their analysis but simplify it slightly to meet the needs of this study. The types of vocatives used in this study are presented in Table 1.

Table 1. Types of vocatives

Proper names (first, last, full)	Kyle, Cartman, Stan Marsh
Vocational titles, honorary titles	Chef, Your Honor
Titles (+ name)	Sir, Mr Garrison
Vocatives that contain strong language	Fatass, bastard, ass-sucker
Other insults	Fatso, phony
Kinship terms	Dad, mom
Endearments	Honey
Generic names (+ modifier)	Everyone, young man

There are different ways to categorize the functions that vocatives serve. In this study, I use the categorization that Jenni Aalto presented in her Master's thesis. The thesis was a study on the use of vocatives in Finnish and German TV series, and the categorization of functions is more detailed than the other categorizations that I studied. Furthermore, it is the result of a research

that concentrated on a topic relative to mine. Therefore, I considered it the most appropriate categorization for this study, as well.

According to Aalto (2000: 36–40), there are six different functions that vocatives serve: 1) calls, attention-getters, identification of the addressee, 2) stress the message with questions, orders, demands, pleas, or reprimands, 3) maintain contact with the addressee during conversation, 4) create an affective tone and emphasize the quality of the relationship, can be used as endearments or to insult, degrade, or to emphasize the formality of the situation, 5) using the name of the addressee with a greeting or an expression of thanks, and 6) lexicalized forms of address, such as *dude*, *man*, and *pal*.

Using these two categorizations, a quantitative analysis of the data can be performed. The qualitative part of the study is a comparative text analysis of the two audiovisual translations. I compare them with each other and also to the source text. I analyze them both on word and sentence level, examining individual vocatives as well as their place in the sentence, for example. In addition, if a meaningful vocative has been omitted, with comparative text analysis it can be investigated whether the meaning has been included in the subtitles in some other way.

Data and analysis

South Park is an adult animated sitcom created by Trey Parker and Matt Stone. The show's main characters are four boys, Stan Marsh, Kyle Broflovski, Eric Cartman and Kenny McCormick, who live in the fictional town of South Park. The show is known for its strong language and for its use of carnivalesque and absurdist techniques.

My research data consists of three episodes from the third season of *South Park*: *Rainforest*, *Shmainforest*, *Spontaneous Combustion*, and *Sexual Harassment Panda*. Originally they aired in the USA in 1999. The Finnish TV subtitles in my data are from the year 2000, and the DVD was released in 2010.

Table 2 presents the number of vocatives in the source texts and target texts as well as the percentage of vocatives included in each target text. It can be observed that both the DVD and TV subtitles contain considerably fewer vocatives than the source texts. Moreover, the DVD

subtitles contain more vocatives than the TV subtitles. In the DVD subtitles, almost half of the vocatives were omitted, whereas in the TV subtitles the omission rate was nearly two thirds.

Table 2. Number of vocatives in the source texts and target texts

	Source text	DVD subtitles	TV subtitles
Rainforest, Shmainforest	109	75 (68.8%)	52 (47.7%)
Spontaneous Combustion	129	38 (29.5%)	29 (22.5%)
Sexual Harassment Panda	98	76 (77.6%)	42 (42.9%)
All	336	189 (56.3%)	123 (36.6%)

In Table 3, vocatives are grouped according to their type. The table presents their number in each text and the percentages of vocatives according to type that are included in the target texts.

Table 3. Vocatives grouped according to type in source text and target text

	Source text	DVD subtitles	TV subtitles
Proper names	114	76 (66.7%)	58 (50.9%)
Vocational titles, honorary titles	24	16 (72.7%)	7 (31.8%)
Titles	23	18 (78.3%)	11 (47.8%)
Vocatives that contain strong language	13	11 (84.6%)	9 (69.2%)
Other insults	7	5 (71.4%)	4 (57.1%)
Kinship terms	12	4 (33.3%)	3 (25%)
Endearments	1	1 (100 %)	0 (0%)
Generic names	144	58 (40.3%)	31 (21.5%)

It can be observed that the DVD subtitles contain more vocatives of all types than the TV subtitles. The biggest differences occur in the subtitling of vocational and honorary titles, titles, and generic names. The vocative type that was most often included in both the DVD and TV subtitles was vocatives that contain strong language. Because there was only one endearment in the data, I exclude it from the analysis.

In Table 4, vocatives are grouped according to their function. The table presents the number of vocatives in each text and the percentage of vocatives serving a certain function that are included in the target texts. Groups are organized so that the group that has most often been included in the subtitles is at the top, and the group that has most often been omitted is at the bottom.

Table 4. Vocatives grouped according to function in source text and target texts

	Source text	DVD subtitles	TV subtitles
The name of the addressee used with a greeting or thanks	34	30 (88.2%)	23 (67.6%)
Calls, attention-getters, identify the addressee	58	43 (74.1%)	27 (46.6%)
Affective forms of address	46	33 (71.7%)	21 (45.7%)
Stress the message	61	38 (62.3%)	22 (36.1%)
Maintain contact	65	31 (47.7%)	18 (27.7%)
Lexicalized forms of address	62	4 (6.5%)	3 (4.8%)

In the light of the previous studies by Bruti and Perego and Szarkowska, it is peculiar that affective forms of address as well as vocatives that maintain contact were omitted more often and thus considered less important than names of the addressee used with a greeting or an expression of thanks, and calls, attention-getters and vocatives identifying the addressee. An intriguing detail is that in both the DVD and TV subtitles, the priority order of functions is similar.

The comparative text analysis indicates qualitative differences between the DVD and TV subtitles, as well. For example, full names were translated with full names on DVD, but in the TV subtitles the majority of them were translated with the first name only. In addition, the translations of titles and honorific titles on DVD were more formal than on TV. Some of the translations in the TV subtitles were more idiomatic than their counterparts on DVD.

As for the subtitling of vocatives that contain taboo words, most of them were included in the subtitles (84.% and 69.2% of them on DVD and TV, respectively). Some of those vocatives

were part of running gags. Therefore, they had to be included in the subtitles, and the translations had to be consistent to preserve the original function of the vocatives. The majority of the rest of the crude vocatives were translated with a word equally strong as the one in the source text or with a slightly milder word. In some cases, the profanity of the vocative was lost in translation for no apparent reason. The function of one crude vocative that was omitted was preserved by adding a mild curse in the subtitle. When crude vocatives were completely omitted, the spatial restrictions were the likely cause for that.

Results

The analysis indicated both quantitative and qualitative differences between the DVD and TV subtitles. In the DVD subtitles, the number of vocatives was higher in every episode, in every group according to type, and in every group according to function.

The conventions of the target language appear to affect the subtitles. Only a fraction of lexicalized forms of address were included in the subtitles, most likely because they are very rare in Finnish conversations. Vocatives that serve the function of maintaining contact during conversation were considerably reduced, as well, probably for the same reason. Some titles were also replaced with less formal translations suitable for the symmetric target culture.

Because strong language is an important part of the show's style, also vocatives that contain profanities tend to be translated to preserve their meaning, judging by the high percentage of inclusion of those vocatives. They were completely omitted only if the spatial restrictions did not allow their inclusion in the subtitles.

Despite the numerous differences between the two target texts, the priority order of functions is similar in both the DVD and TV subtitles. I consider this interesting, especially because the order differs from those discovered in previous studies. A larger amount of data would be needed to examine whether the order is the same, for example, in the subtitles of the whole season, or if it is something that only happened to occur in this data.